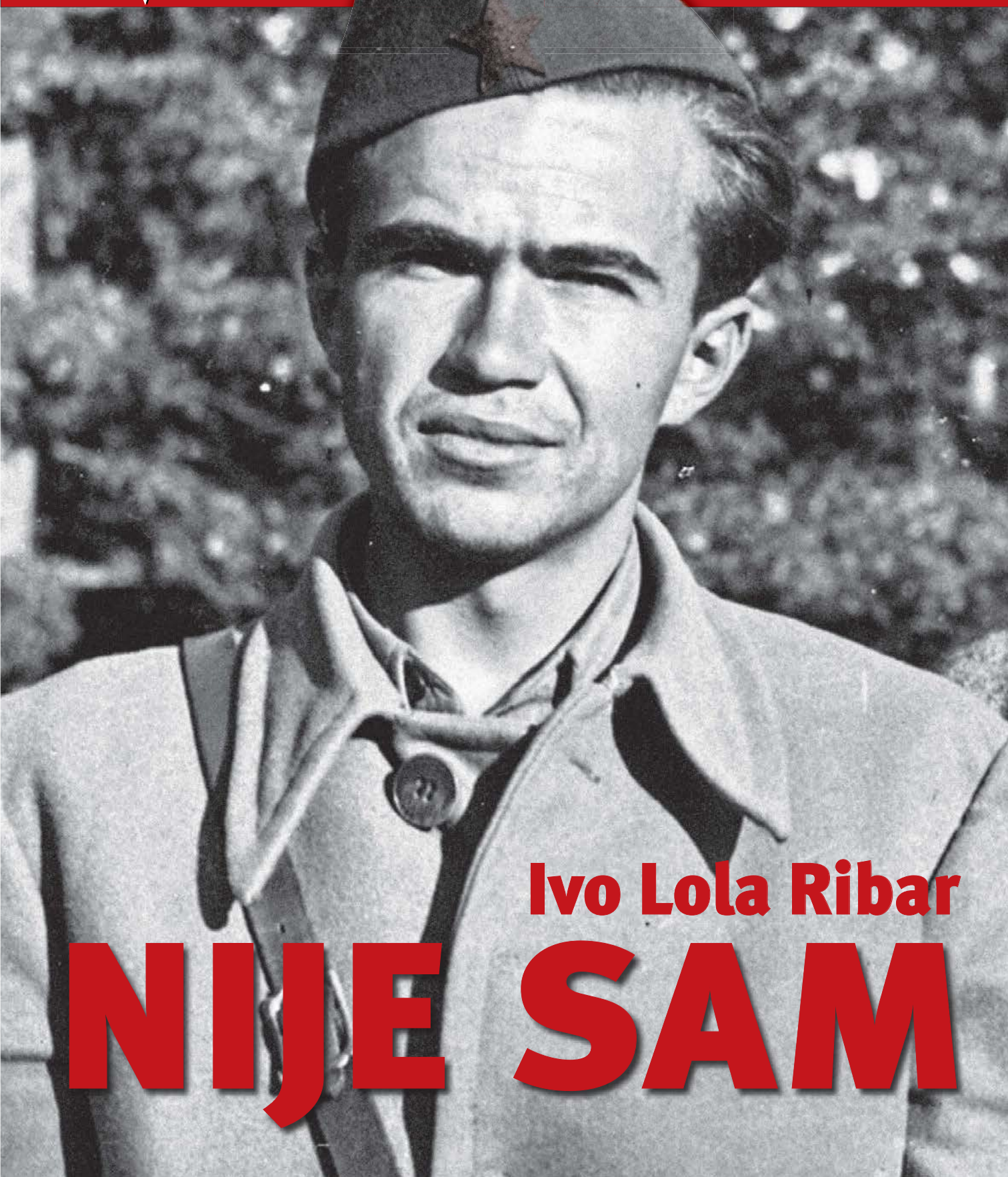
INTERVJU: BOGDAN DIKLIĆ | JUŽNI TOK: GAS IMA DA POTEČE

BiH 3.50 BAM; Hrvatska 19 HRK; Makedonija 150 MKD; Crna Gora 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF cena 200 RSD

VREME

broj 1195
28. novembar 2013.

Ivo Lola Ribar

NIJE SAM

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE Laguna

Knjige za 299 dinara!

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI" U SRBIJI
Ponesite ovaj primerak „Vremena" u neku od knjižara „Delfi" i kupite jedan od dvadeset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 299 dinara.
Akcija traje od 7. novembra do 4. decembra 2013.

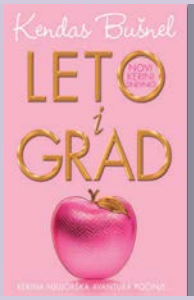
Amos Oz:
MOJ MIHAEL

Ljubavna priča, smeštena u Jerusalim pre Suecke krize, i misaoni portret jedne zemlje. Roman velikog izraelskog književnika Amosa Oza. "Madam Bovari savremenog Izraela"

Varis Dirije:
PUSTINJSKI CVET

Rođena u nomadskom plemenu u Somaliji, pre nego što je postala vrhunska manekenka preživela je genitalno sakaćenje i bliski susret s lavom... Sada je ambasador Ujedinjenih nacija... Neverovatna autobiografska priča

Kendas Bušnel:
LETO I GRAD

Nastavak serijala Kerini dnevnici pruža čitaocima iznenađujući uvid u ono što je pretvorilo devojku iz provincije u nezaboravnu njujoršku ikonu - Keri Bredšo. Novi dnevnici junakinje megapopularne televizijske serije „Seks i grad" urađene upravo prema romanima Kendas Bušnel

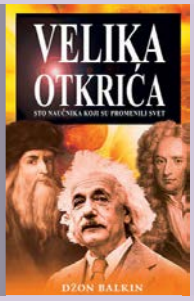
Maša Rebić:
SPONZORUŠE

Opora priča o sudbinama nekoliko tinejdžerki u „olovnim" devedesetim godinama prošlog veka u Srbiji. Jedan od „Laguninih" bestselera

Džon Balkin:
VELIKA OTKRIĆA – STO NAUČNIKA KOJI SU PROMENILI SVET

Priča o idejama koje su oblikovale današnji svet i o idejama koje će oblikovati budućnost

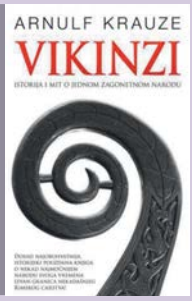
Skot Marijani:
PROROČANSTVO SUDNJEG DANA

Smak sveta se bliži. Samo jedan čovek ga može sprečiti... Brz, visokooktanski triler koji će zaokupiti ljubitelje Dena Brauna i Sema Borna

Arnulf Krauze:
VIKINZI

Dosad najobuhvatnija, istorijski pouzdana knjiga o nekad najmoćnijem narodu svoga vremena izvan granica nekadašnjeg Rimskog carstva

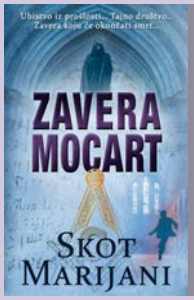
Danijel H. Pink:
ŠTA NAS POKREĆE

Šta motiviše ljude da bolje rade? Jesu li to povišice, bonusi ili drugi vid nagrada? Ili kazne ako se ne ispuni zacrtano? Da li ovaj metod štapa i šargarepe može da opstane i u dvadeset prvom veku?

Petra Torbric:
KONCENTRACIJA

Priručnik koji odgovara na pitanje kako da detetu pomognemo u učenju, sa testom i vežbama za jačanje koncentracije, namenjen roditeljima, nastavnicima i učenicima

Skot Marijani:
ZAVERA MOCART

Prema zvaničnim izvorima, Oliver je poginuo u tragičnoj nesreći. Međutim, činjenice se ne slažu i navode ga na neočekivan trag iz prošlosti – Mocartovu misterioznu smrt

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižare d.o.o. "Kod Vuka" (Bulevar kralja Aleksandra 92, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "SKC" (Kralja Milana 48, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Terazije" (Terazije 38, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Zemun" (Glavna br. 20, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Makedonska 12, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Kragujevac" (Kralja Petra I 12, Kragujevac)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Niš" (Voždova 4, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Super Vero" (Milutina Milankovića 86a, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Kalča" (TC Kalča, lamela E, lokal 11, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. "Kod sata" (Kneza Miloša 33, Valjevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Čačak" (Gradsko šetalište bb, Čačak)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna Novi Sad" (Kralja Aleksandra 3, Novi Sad)
Delfi knjižare d.o.o. "Laguna" (Omladinska 16/1, Kraljevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Pančevo" (Miloša Obrenovića 12, Pančevo)
Delfi knjižare d.o.o. "Rodić" (TC Rodić, Sremska Mitrovica)
Delfi knjižare d.o.o. "Zira" (Ruzveltova 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "KNEZ" (Knez Mihailova 40, Beograd)
MNV Vemex d.o.o. "Bulevar" (Bulevar kralja Aleksandra 146, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Immo" (Gandijeva 21, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Subotica" (Korzo 8, Subotica)
Laguna Klub Čitalaca (Resavska 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. "Miljakovac" (Vareška 4, Miljakovac)
Delfi knjižare d.o.o. "Banovo Brdo" (Požeška 118 a, Banovo Brdo)
Delfi knjžare d.o.o. "27. mart" (Stanoja Glavaša 1, Beograd)

VREME

BROJ 1195
28. novembar 2013.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnik glavnog urednika
Aleksandar Ćirić

sekretarijat
Mirjana Kalezić

redakcija
Dejan Anastasijević, Aleksandar Anđić (foto), Muharem Bazdulj, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić, Zora Drčelić, Jovan Dulović, Slobodan Georgijev, Jovana Gligorijević, Nebojša Grujičić (kultura), Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Zoja Jovanov, Tatjana Jovanović, Slobodan Kostić, Jasmina Lazić, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković, Milan Milošević, Tamara Nikčević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Momir Turudić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Vesna Srbinović, Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
korektori: Ana Ćuk, Marija Halupka, Stanica Milošević;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović;
daktilograf: Zorica Nikolić

internet izdanje
www.vreme.com
Marija Vidić (urednica)
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

SAVET ZA ŠTAMPU
Brzo, besplatno, pravično.

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

04 Južni tok: Gas ima da poteče

10 Politika ucena: Spinovanje Radomira

12 Forum "Vremena":
Završni ispit za reformu prosvete

16 Televizija: Javni servis na državnoj sisi

18 Program za razvoj privatnog sektora u Srbiji: Privreda Srbije ima potencijal

22 Elektroprivreda Srbije:
Najskuplji su protivnici promena

24 Opština protiv Đokovića:
Komunalni kup

26 Nuspojave:
Građanka B. i patriotska omerta

27 Kultura sećanja:
Kratka hronika porodice Ribar

34 Kultura sećanja: Sedamdeset godina od Drugog zasedanja AVNOJ-a

KULTURA

38 Intervju: Bogdan Diklić

41 Knjige: „Roman u mojoj glavi", Sonja Ćirić

42 Izložbe:
"Starost", Kulturni centar Beograda

44 Reč o delu: „Antigona u Njujorku"

45 TV manijak: Ravna Gora

SVET

46 Ukrajina između EU i Rusije:
Zašto kažeš Julija, kad groši ne da'š

52 Sirija: Kamo sa hemijskim oružjem

54 Filipini: Život posle tajfuna

59 Navigator: Stara, dobra vremena

60 Strip: Savršenonesavršeni

62 Vreme uživanja: Kiša

Da se od besmislica dadu napraviti senzacije – to znamo, hvala. Kad se, međutim, neka besmislica, zgodna i seksi, vuče nedeljama – e to nije bez neke. Takav smo slučaj imali sa ucenama i pretnjama Radomira Markovića do pre neki dan

PIŠE: MILOŠ VASIĆ

Kako se dogodilo da se u pregrupisavanju na srpskoj političkoj sceni pokrene i pitanje preduzetničkog pozicioniranja porodice najpoznatijeg živog Srbina

PIŠE: SLOBODAN GEORGIJEV

Ukrajina je obustavila pripremu Sporazuma o pridruživanju sa Evropskom unijom. EU nije odustala od zahteva da se Julija Timošenko pusti na slobodu. Iza sporova o sudbini bivše predsednice vlade teku zakulisni pregovori teški 164 milijarde dolara

PIŠU: MILAN MILOŠEVIĆ

Na naslovnoj strani: Ivo Lola Ribar
Foto: Arhiva "Vremena"

GAS IMA DA PO

Svega sedam godina otkako je projekat "Južni tok" najavljen, a u godini kad je gas po prvobitnom planu već trebalo da poteče, radovi na deonici kroz Srbiju su počeli, doduše simbolično: prve dve cevi svečano su zavarene, a sledeće će ući u postupak tek na proleće, jer još ni tender za izvođača radova nije raspisan. "Biće i to uskoro", tvrdi Dušan Bajatović, generalni direktor "Srbijagasa"

POČETAK: Zavareno, do daljeg

U nedelji koja je prethodila ovom istorijskom trenutku, državna administracija je obavila svoj deo: završena je studija izvodljivosti, zemljište na trasi je eksproprisano, Ministarstvo rudarstva i prostornog planiranja dalo je lokacijsku dozvolu, Ministarstvo građevine građevinsku dozvolu, Ministarstvo energetike je dalo Energetsku saglasnost...

Svečanosti upriličenoj ovim povodom u Palati "Srbija" prisustvovali su predsednik Srbije Tomislav Nikolić, predsednik Vlade Srbije Ivica Dačić, ministri energetike Ruske Federacije i Srbije Aleksandar Novak i Zorana Mihajlović, predsednik Upravnog odbora "Gasproma" Aleksej Miler, kodirektori „South Stream Serbia" Aleksandar Siromjatin i Dušan Bajatović, inače direktor "Srbijagasa".

Ceremoniji nije prisustvovao prvi potpredsednik Vlade Aleksandar Vučić, a Zorana Mihajlović je stavljena na listu zvanica svega nekoliko sati pre početka, iako je Vlada Srbije odlučila da je ona ta koja treba da potpiše Ugovor o poveravanju obavljanja delatnosti od opšteg interesa između Vlade Srbije i Društva sa ograničenom odgovornošću "South Stream" Novi Sad. Pored ovog ugovora, potpisana su još dva dokumenta: Protokol o zajmu i Ugovor o tranzitu.

SPOJ

Predsednik Republike Srbije Tomislav Nikolić poručio je da izgradnja gasovoda "Južni tok" predstavlja jasnu poruku da je Srbija država mira i budućnosti, u koju vredi investirati i koja je sposobna da iznese kapitalne projekte, a da je gasovod "Južni tok" simbol povezivanja država i naroda, te da predstavlja "spomenik povezivanja Srbije i Rusije", a govor završio sa "srećan početak, gospodine Putin, na mnogaja ljeta".

Otpozdrav Vladimira Vladimiroviča Putina pročitao je Aleksandar Novak. "Gradnja gasovoda će biti veliki doprinos poboljšanju međunarodne energetske sigurnosti", poručuje predsednik Ruske Federacije, i konstatuje da je "ovo važan događaj ne samo za Srbiju i balkanske zemlje već i za čitav evropski kontinent", te da se "saradnja na gradnji gasovoda logično uklapa u tradicionalno prijateljske odnose Srbije i Rusije".

"Gasovod 'Južni tok' je krvotok bez kojeg nije moguć siguran, dug, zdrav i uspešan razvoj. Ovaj gasovod je i čvorište iz kojeg će se energijom napajati i okolne zemlje – Makedonija, Republika Srpska, Bosna, Crna Gora", rekla je ministarka energetike Zorana Mihajlović. "Tako povezane, sve zemlje – od izvorišta u prapostojbini Južnih Slovena pa do krajnjih dometa gasovoda – postaće jedna velika porodica, ali porodica koja će ravnomerno razvijati sve svoje resurse, vodeći računa o tome da ih koristi na racionalan način, a zbog budućih generacija." Govor je završila citirajući Tolstoja, na ruskom i srpskom: "Sve srećne porodice liče jedna na drugu, svaka nesrećna porodica nesrećna je na svoj način."

Predsednik Upravnog odbora "Gasproma" Aleksej Miler ocenio je da je početak izgradnje gasovoda "Južni tok" na teritoriji Srbije istorijski važan događaj, da će ovaj projekat zauvek ukloniti tranzitne rizike i obezbediti garantovane isporuke gasa u Srbiji i Evropi, čime se "potpuno

TEČE

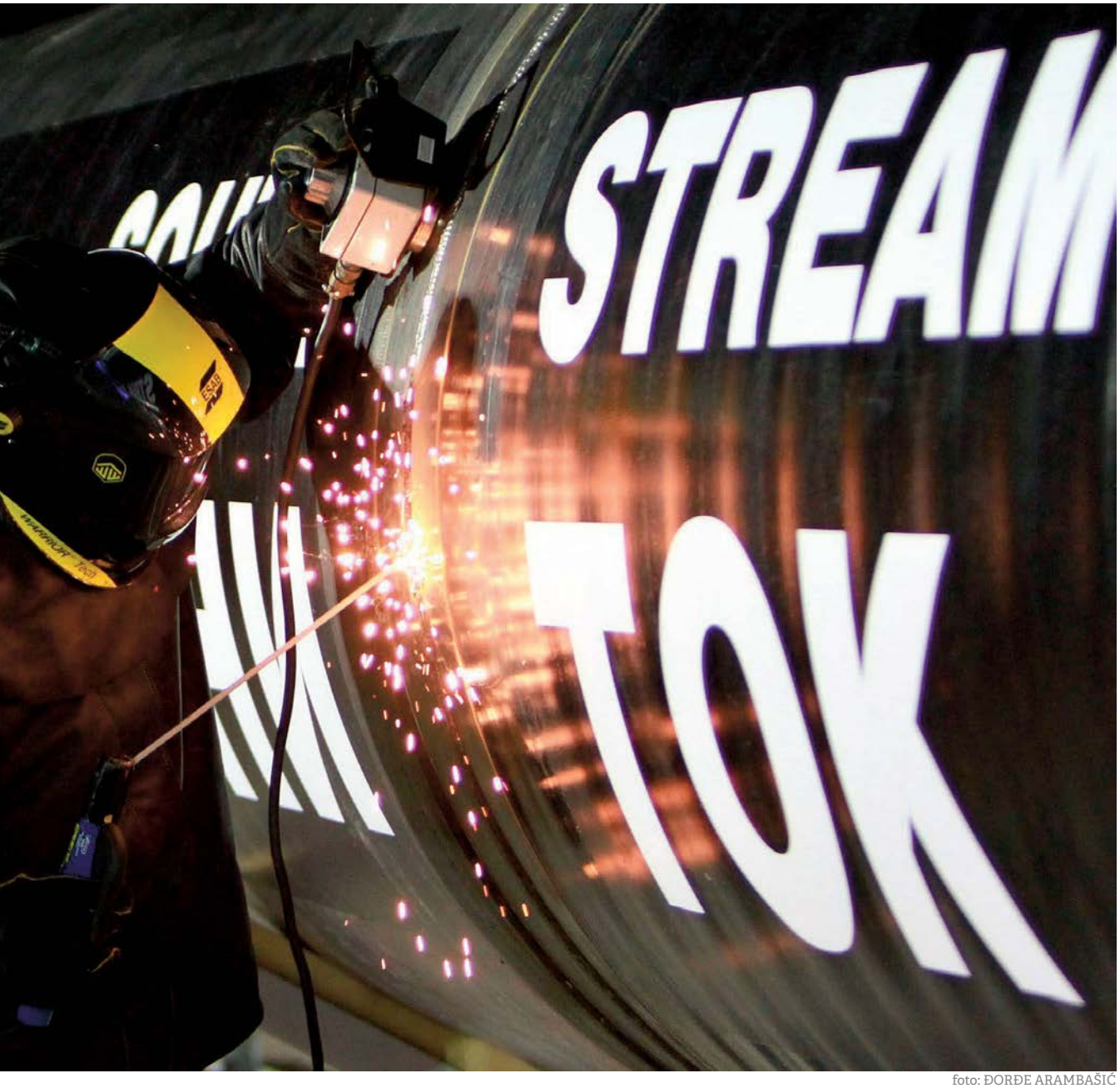

foto: ĐORĐE ARAMBAŠIĆ

menja energetska situacija čitave Evrope", i da Srbija postaje centar tranzita gasa. Iskazao je zahvalnost partnerima u Srbiji, pri čemu je naglasio značaj srpsko-ruskog prijateljstva.

HAJDE DA POČNEMO

"Ako 'Južni tok' bude izgrađen, i to ako bude izgrađen u celosti, jer ja ne vidim da je izgradnja počela iz Rusije, odakle dolazi priliv, mogli biste imati situaciju s boljim i manje skupim pristupom energentima", prokomentarisao je svečano otvaranje radova ambasador Sjedinjenih Američkih Država u Srbiji Majkl Kirbi. "Ako to bude funkcionisalo, to će stvoriti bolje uslove za rad kompanija jer će moći da imaju niže cene."

Ambasador Kirbi je izvesno vrlo dobro obavešten i moguće je da zna više nego drugi, ali gradnja "Južnog toka" zvanično i svečano počela je 7. decembra 2012. godine na mestu gde je planirana izgradnja kompresorske gasne stanice "Ruska", stotinak metara od obale Crnog mora, kod grada Anapa. Na komandu predsednika Ruske Federacije Vladimira Putina »

"Hajde da počnemo!", zavarene su prve cevi na koje su se prethodno potpisali predstavnici svih zemalja koje u projektu učestvuju.

Ruski predsednik je tom prilikom rekao da je započeta realizacija velikog projekta koji treba da osigura stabilno snabdevanje gasom Evrope, a najpre južne Evrope, da je projekat dobio političku podršku u svim zemljama koje u njemu učestvuju, da će "Južni tok" biti izgrađen u skladu sa najsavremenijim tehnološkim i ekološkim standardima, da su 63 milijarde kubnih metara gasa koji će se godišnje isporučivati kupcima "veliki obim" i da će Rusija na svojoj teritoriji proširivati kapacitete kako bi omogućila isporuke planiranih količina.

Generalni direktor "Gasproma" Aleksej Miler rekao je da je reč o "istorijskom događaju", jer će izgradnjom "Južnog toka" gas direktno stizati do evropskih potrošača, da će gasovod biti izgrađen strogo po planu i da će prve količine gasa krenuti u decembru 2015. godine.

Svečano otvaranje radova u Srbiji bilo je zakazano za 20. decembar iste godine kada je trebalo da bude postavljen kamen temeljac za kompresorsku stanicu u blizini granice s Mađarskom, čemu je trebalo da prisustvuje i sam Putin. Trebalo je, ali nije, niti je bilo ikakvog obrazloženja zašto nije, sem da "ima nekih problema", te da će to sigurno biti prevaziđeno, a da će radovi biti započeti "do kraja sledeće", odnosno ove godine.

POLITIČKA ENERGETIKA

Inicijalna kapisla za izgradnju ovog gasovoda bila je "gasna kriza" koja je "buknula" 7. januara 2006. godine, kada je "Gasprom" obustavio isporuku gasa Ukrajini zbog nagomilanih dugova i insistiranja na novoj, višoj tarifi, a Ukrajina prekinula transport gasa dalje prema Belorusiji, Mađarskoj i time prema zemljama Evropske unije, što je izazvalo poprilično negodovanja.

O "Južnom toku", kao o "sledećem rusko-evropskom" energetskom projektu, govorilo se dok je građen "Severni tok" kojim je uspostavljeno direktno snabdevanje ruskim gasom prevashodno Nemačke, ali i drugih zemalja Evropske unije. Zvanično je predstavljen 23. juna 2007.

foto: EPA

foto: EPA

foto: FoNet

OKO TOKA: Brifing u Moskvi; 'Ajde da se spojimo; Šta ono beše; Dobro je foto: FoNet

MUDIJADA I GAS: Šajkaš

godine, kada su izvršni direktor italijanske energetske kompanije "Eni" Paolo Skaroni i, tada potpredsednik, a sada prvi čovek ruskog "Gaspproma" Aleksandar Medvedev, potpisali u Rimu Memorandum o razumevanju o izgradnji ovog gasovoda. Krajem iste godine tadašnji predsednici vlada Italije i Rusije Silvio Berluskoni i Vladimir Putin potpisali su ugovor o formiranju zajedničke kompanije za projektovanje i izradu studije izvodljivosti, a u januaru sledeće godine "Gasprom" i "Eni" registrovali su u Cugu u Švajcarskoj i zajedničko preduzeće "South Stream AG", s malim osnivačkim kapitalom i udelom pola-pola.

Usledilo je zatim potpisivanje niza političko-ekonomskih sporazuma od strateške važnosti: između Rusije i Bugarske 18. januara 2008. o osnivanju zajedničke kompanije, opet pola-pola, koja bi gradila bugarsku sekciju gasovoda i taj ugovor bugarska skupština ratifikovala je 25. jula 2008, potom između Rusije i Mađarske 25. februara 2008, o zajedničkoj kompaniji koja bi upravljala mađarskom sekcijom gasovoda, a Rusija i Grčka 29. aprila 2008. potpisuju ugovor o delu gasovoda kroz Grčku.

Kad su se rusko-ukrajinski odnosi ponovo zategli 2009. godine, u projekat su se uključili i nemački "Vinteršal" i francuski EDF sa po 15 odsto udela, "Gasprom" je zadržao svoje pola, "Eni" 20 odsto, a sa mape budućeg gasovoda izbrisan je krak do južne Italije.

VEZANA TRGOVINA

Nekoliko meseci pre nego što je projekat "Južni tok" zvanično predstavljen, "Gasprom" i "Srbijagas" sklopili su sporazum o izradi studije o izgradnji gasovoda iz Bugarske kroz Srbiju. Tada se govorilo da bi Srbija morala da gradi sopstveni gasovod iz bugarskog pravca ako tuda ne prođe magistralni gasovod.

Naime, u to vreme u igri su bile dve moguće trase gasovoda – prva preko Bugarske, Rumunije i Mađarske sa odvojkom prema Srbiji i druga da, umesto kroz Rumuniju, gasovod prođe kroz Srbiju. Postojanje dve opcije predstavljeno je u ovdašnjoj javnosti kao pitanje života ili smrti, jer ako Srbija ne bude tranzitna zemlja, za vavijeka će ostati "slepo crevo", a gas će plaćati skupo kao i do tada i zavisiti od dobre volje severnog suseda – da li će ga imati dovoljno kad god iz nekog razloga dotok omali. U suprotnom, ako gas bude u tranzitu kroz Srbiju, energetska stabilnost i sigurnost bile bi obezbeđene ali, da bi tok gasa bio skrenut ovuda, što je duže od "onuda" a time i skuplje, nešto bi moralo da se da zauzvrat, recimo da se priloži Naftna industrija Srbije, odnosno da Srbija "Gazpromu" proda natpolovični paket akcija nacionalne naftne kompanije.

Energetski sporazum, kako je nazvana ta vezana trgovina, potpisan je početkom 2008. godine, kad su potpisani slični sporazumi sa Bugarskom, Grčkom i Mađarskom. Sporazumima je predviđeno osnivanje mešovitih kompanija za izgradnju gasovoda u svakoj od zemalja potpisnica po principu pola-pola, sem u Srbiji gde je taj odnos 51:49 u korist ruske kompanije, uz 51 odsto vlasništva NIS-a pride za cirka 400 miliona evra, doduše uz obavezu da novi vlasnik uloži još pola milijarde u modernizaciju pogona i da namiri još 200 miliona evra duga.

Ovakav aranžman podelio je javnost, ionako endemski deljivu na "pro" i "kontra" i za manje "sitnice" nego što je nacionalna naftna industrija. Oni "za" insistirali su na budućoj "energetskoj sigurnosti", oni "protiv" da sigurnost i nije tako sigurna ako je u tuđim rukama, da nije reč o prodaji nego o poklonu, da 51 odsto dveju rafinerija, naftnih polja sa kojih se podmiruje 20 odsto domaćih potreba, koliko li već benzinskih stanica, skladišta... vredi mnogo više od onih 400 miliona evra; oni prvi uzvraćali su da NIS vredi koliko vredi i da više ne bi ni moglo da se dobije, da će bez ulaganja da vredi još manje, oni drugi da je na delu izdaja nacionalnih interesa, ovi opet da je Kosovo najveći nacionalni interes i da Srbija ima podršku Rusije u svojim naporima da zadrži svoju južnu pokrajinu...

Polemiku je presekao Sergej Šojgu, tada ministar za vanredne situacije, sada ministar odbrane, kratkom konstatacijom da, parafrazirano, ako nećete da prodate, a vi nemojte, ali onda ništa od "Južnog toka". Malo zatim, Energetski sporazum je ratifikovan u srpskom parlamentu.

ŠUM NA VEZI

Kako je sporazum ratifikovan tako se sve utišalo, da bi se tek tu i tamo čula poneka kritika, mada ne samog "Južnog toka", sem eventualno "da se ništa ne događa", već ostalih "vezanih" poslova: preuzimanje (nad)polovine podzemnog gasnog skladišta "Banatski dvor", bezobrazno niska rudna renta za naftu iz naših nalazišta, uvođenje posrednika za uvoz gasa, galopirajuće zaduživanje "Srbijagasa". Najglasnije i najupornije kritike dolazile su iz (tada) novoosnovane Srpske napredne stranke, od dr Zorane Mihajlović, današnje ministarke energetike, razvoja i životne sredine. Naročito se, ako tako može da se kaže, navrzla na "Srbijagas", odnosno na generalnog direktora ovog javnog preduzeća, jer sklapa "sumnjive poslove", jer "Srbijagas" vodi u bankrot i uopšte uzev tako to. Istina, ni tada, kao ni sada, nije pošteđen ni EPS.

Sve te kritike Zorane Mihajlović doživljavane su kao deo političke borbe, kao predizborna kampanja, sve do momenta kad je postavljena na čelo Ministarstva energetike: kritike nisu utihnule, naprotiv – dobile su na intenzitetu i težini. Od prvog dana svog mandata insistira da "u energetski sektor mora da se uvede red", da "Srbijagas" mora da se re- »

foto: ĐORĐE ARAMBAŠIĆ

Prestrojavanje u hodu

Prema prvom projektu, od Krasnodarskog kraja, oblasti podno Kavkaza na obali Azovskog mora u južnoj Rusiji, gde je izvorište "Južnog toka", gasovod je trebalo da vodi do kompresorske stanice "Beregovaja", na ruskoj crnomorskoj obali, odatle 900 kilometara po dnu Crnog mora do bugarske luke Varne, gde je predviđeno da iscrpeno ležište prirodnog gasa bude iskorišćeno kao podmorsko skladište kapaciteta 1,7 milijardi kubnih metara gasa. To je trebalo da bude oposleno 2009. godine.

Kopneni deo gasovoda od Varne dug je oko 1455 kilometara, umesto kod Dimitrovgrada, kako je prethodno planirano, u Srbiju "ulazi" kod Zaječara, a zatim kroz Mađarsku i Sloveniju vodi do Italije.

Prema planu, u Bugarskoj je trebalo da se gasovod račva i jedan krak da vodi ka Grčkoj i izlazi na Jonsko more, gde bi podmorskim cevovodom "izašao" na jug Italije, od čega se, za sad, kanda odustalo, kao i od kraka od Slovenije do Austrije.

Umesto kod Subotice, "Južni tok" iz Srbije prelazi u Mađarsku kod Bačkog Brega, Kod Čente je predviđeno čvorište i odvajanje kraka ka Republici Srpskoj i Federaciji BiH. Planirana je izgradnja kompresorske stanice blizu Bačkog Dobrog Polja, a na mapi objavljenoj 7. decembra vidi se i jedna kod Paraćina. Na istoj mapi ucrtan je i krak koji od Gospođinaca vodi ka Vukovaru. Razmatra se isplativost izgradnje kraka prema Makedoniji i Kosovu i Metohiji.

Kapacitet ovog gasovoda prvo je procenjivan na 30 milijardi kubnih metara godišnje, da bi se na kraju stiglo do 63 milijarde kubnih metara, a "severni krak" koji prolazi kroz Srbiju je sa početnih 10 milijardi kubika narastao na "između" 36 i 41 milijarde metara kubnih godišnje.

strukturira, da se odvoje transport i distribucija, što će reći da se podeli na dva nezavisna dela, da se poslovanje "pročešlja" jer "ima mnogo zloupotreba", sa posebnim osvrtom na posrednike za uvoz gasa za koje, iskreno, niko ne zna da kaže otkud oni tu i šta zapravo rade, sem što naplaćuju svoje "usluge".

Sve ovo je proizvelo "šum na vezama" između Rusije i Srbije, koji je dobio na snazi raskidanjem ugovora sa "Jugorosgasom", inače jednim od posrednika u uvozu gasa, za izgradnju još jednog gasovoda iz Bugarske u Srbiju, od Dimitrovgrada do Niša.

Kap koja je (navodno) prelila čašu su nedavno usvojene Polazne osnove za usaglašavanje poslovnog plana i dugoročne strategije razvoja "Naftne industrije Srbije", kojim se, u suštini, traže veća upravljačka prava manjinskog partnera – Vlade Srbije, naročito u raspodeli dobiti.

Tokom nedavne posete Rusiji predsednik Srbije Tomislav Nikolić je, vajkajući se, ustvrdio da se "odnosi Srbije i Rusije dobro razvijaju, ali ima problema sa srpske strane koji bi trebalo da se reše", da je "Vlada Srbije donela zaključke koji moraju da se promene, jer ne odgovaraju onome što je dogovoreno sa ruskim partnerima".

"Probleme ne treba dramatizovati, već ih treba rešavati onako kako to čine prijatelji", utešio ga je predsednik Ruske Federacije Vladimir Putin.

U Ministarstvu energetike kažu da nema ničeg spornog, da je taj šum na vezama ovde izmišljen, da od predsednika Srbiji, premijera ili predsednika Rusije, kompanija "Gasprom", "Gaspormnjeft", "Srbijagas", NIS ili bilo koga drugog, nisu dobili nijednu primedbu, zamerku ili upit na koje nisu imali odgovor.

"Zaključkom Vlade usvojenim 9. avgusta 2013. godine, kojim su prihvaćene Polazne osnove za usaglašavanje poslovnog plana i dugoročne strategije razvoja 'Naftne industrije Srbije', po prvi put su jasno definisani stavovi koje će srpska strana, kao vlasnik 29,88 odsto akcija NIS-a zastupati u upravljačkim telima ovog preduzeća. Ciljevi koje Srbija kao manjinski akcionar želi da postigne zasnovani su na viziji uspešnog i jakog NIS-a, od kojeg država, između ostalog, očekuje povećanje proizvodnje, širenje u regionu, povećanje profita i budžetskih prihoda. Na taj način, javnost je po prvi put dobila potpunu informaciju o tome šta država, kao manjinski vlasnik, želi od kompanije koja ostvaruje najveće prihode i profit u celoj srpskoj privredi", piše u saopštenju Ministarstva energetike izdatom ovim povodom.

Bilo šuma ili ne, tek sastanak ministarke Zorane Mihajlović sa ministrom energetike u Vladi Ruske Federacije Aleksandrom Novakom, koji je trebalo da se održi 14. novembra 2013. u Moskvi, iznenada je otkazan zbog "obaveza ruskog ministra, koji su trenutno nalazi u službenoj poseti jugoistočnoj Aziji".

PUNO ZA PRAZNO

Kad je Energetski sporazum onomad potpisan, Velimir Ilić, tada ministar za infrastrukturu, danas ministar građevina, izneo je vrlo zanimljivu finansijsku konstrukciju, kojom je "objasnio" uključivanje prodaje većinskog dela NIS-a, kao i

kako se do cene došlo: "Naši stručnjaci su izračunali kolika je investicija potrebna za gradnju gasovoda – u prvoj fazi je potrebno uložiti dve milijarde evra. Mi smo rekli da nemamo sredstva za investicije tog tipa, a onda su Rusi rekli 'dobro, mi ćemo finansirati, a vi ćete nas za to obeštetiti delom NIS-a'. Naša radna grupa je našla da je razlika koju bi Rusi trebalo da plate 400 miliona evra. Na nama je bilo još samo da damo zemljište kuda prolazi gasovod i dozvolu za odgovarajuće priključke. To je ta cena koja je umanjila vrednost NIS-a u meri investicija koje će biti sprovedene."

Malo zatim, iz Rusije je stigao demanti: nikakve veze NIS nema sa finansiranjem izgradnje "Južnog toka" – svako će platiti svoj deo.

"U prvom kvartalu 2014. godine ruski 'Gasprom' će dati kredit od 175 miliona, sa zalogom na buduće prihode 'Južnog toka'. To će biti ulog 'Srbijagasa', a toliko para će i 'Gasprom' da uloži", objašnjava generalni direktor "Srbijagasa" Dušan Bajatović. Početkom ove godine, kaže, u fond "Južnog toka" uplatili su po 15 miliona evra "Srbijagas" i "Gasprom", obezbeđen je zajam od 75 miliona evra za šta postoje državne garancije, a toliko će uložiti i "Gasprom". Tako bi se već krajem godine na računu zajedničkog preduzeća "South Stream Serbia" zbralo 150 miliona evra.

"Tako će krajem februara sledeće godine srpska ćerka kompanija 'Sauth Stream' imati 500 miliona evra za radove." To je, veli, dovoljno za realizaciju ovog projekta tokom 2014. U drugoj polovini godine predviđa se projektno finansiranje izgradnje "Južnog toka". Ističe da će radovi biti finansirani komercijalnim kreditima, mahom ruskih banaka. "Sa otplatom kredita koji je dao 'Gasprom' nema problema, jer je predviđeno da na uloženi kapital svaka strana ima garantovani prihod od osam odsto. "Nema nikakvog rizika da nećemo naplaćivati pune takse, tarife i prihode kada 'Južni tok' počne da radi, zato što će prema jednom od sporazuma, o kojem su razgovarali najviši rukovodioci dveju zemalja, praktično 100 odsto kapaciteta zakupiti 'Gasprom' po sistemu 'puno za prazno, odnosno transportuj ili plati' u sledećih 25 godina."

Međutim, taj zakup celokupnog kapaciteta ispostavlja se kao problem: Evropska komisija ima zamerki. Naime, "Treći energetski paket EU", koji je stupio na snagu 3. marta 2011, zabranjuje da jedna ista kompanija bude istovremeno i snabdevač gasa i vlasnik transportnog sistema. To je, između ostalog, razlog što "Srbijagas" mora da se transformiše – da se razdvoji transport od distribucije, ali na muke stavlja i "Gasprom", jer em je vlasnik, doduše (nad)polovine gasovoda kroz Srbiju, em je snabdevač, pa još sa zakupljenih 100 odsto kapaciteta.

Ministarka Mihajlović kaže da taj problem postoji, ali da nije toliki kolikim se prikazuje, jer sličan ugovor sa "Gazpromom" ima i Bugarska, koja je članica Evropske unije, pa kad može ona, zašto ne bi mogla Srbija. U tome ima logike, ali moguće je da Bugarska neće imati problema s tim baš zato što je članica Evropske unije, a Srbija će tek (možda) da bude. Postoji, doduše, mogućnost da "Južni tok" bude izuzet iz "Trećeg paketa", kao što je izuzet i "Severni tok", mada nije sigurno: vlasnik polovine "Severnog toka" je Nemačka, najmoćnija evropska zemlja... ¶

ZORAN MAJDIN
i Dokumentacioni centar Vreme

Vip unapređuje kvalitet i pokrivenost mobilne mreže

Vip je tokom ove godine uložio više od 10 miliona evra u unapređenje mobilne mreže širom Srbije obezbedivši svojim korisnicima bolji signal, visok kvalitet zvuka i brži prenos podataka preko mobilnih uređaja. Operater je obezbedio 2G i 3G pokrivanje na više od 100 novih lokacija koje obuhvataju područje i okolinu 14 gradova širom zemlje. Procenat pokrivenosti Vip signalom na otvorenom sada obuhvata 97.4%, a u zatvorenom prostoru 74% populacije.

Vip je tokom leta modernizovao svoju mrežnu opremu u svim većim gradovima Vojvodine tehnologijom najnovije generacije, a nedavno je unapređena i 3G mreža na području Beograda koja korisnicima sada omogućava veće brzine prenosa podataka preko smart telefona nego ranije.

„Vip je na svim lokacijama implementirao tehnologiju najnovije generacije, a 3G HSPA+ oprema je spremna da podrži i mrežu 4. generacije (LTE). Sva Vipova oprema ispunjava najviše međunarodne i domaće tehnološke i ekološke standarde. Nastavićemo da ulažemo u tehnologiju i unapređujemo korisničko iskustvo, jer je brza i pouzdana mreža osnov za uvođenje inovativnih usluga." izjavio je Dejan Kastelic, direktor/CTO u kompaniji Vip.

Da podsetimo, 2011. godine Vip korisnici su prvi u Srbiji i među prvima u regionu dobili mogućnost da uživaju u kristalno čistom HD (High Definition) zvuku razgovora u 2G i 3G mreži koji omogućava bolje raspoznavanje boje glasa sagovornika, čak i na veoma bučnim mestima. U ovom trenutku se preko 5% razgovora na 3G mreži obavlja preko HD tehnologije.

Takođe, operater je u februaru iste godine lansirao prvu mobilnu širokopojasnu (broadband) mrežu u Srbiji zasnovanu na naprednoj HSPA+ tehnologiji zahvaljujući kojoj korisnici imaju najbolje iskustvo u korišćenju interneta preko mobilnih uređaja. ✖

Spinovanje Radomira

Da se od besmislica dadu napraviti senzacije – to znamo, hvala. Te senzacije po pravilu kratko traju, tabloidi se zasite, neka se svrha postigne ili (češće) ne postigne, pa šta onda. Kad se, međutim, neka besmislica, zgodna i seksi, vuče nedeljama – e to nije bez neke. Takav smo slučaj imali sa ucenama i pretnjama Radomira Markovića do pre neki dan

Cela afera oko molbe za pomilovanje Radomira Markovića, bivšeg načelnika Resora državne bezbednosti (1998–2001) bila je naduvana i spinovana preko svake mere donedavno, kada je počela ga se gasi prirodnom smrću: tek poneko, preko volje i aljkavo, pokušava da je održi u životu, ali ne uspeva. To ide nekako prirodno. Došlo je u jednom trenutku do onog čuvenog "uzbuđavanja" (Srđa Popović, citirajući neku gospođu sa radija) javnosti: odmah su se svi pre vremena i neprilično detonirali na tu temu. Ministar Selaković požurio je lakomisleno da objasni da su njegovo ministarstvo i nadležni sud protiv toga, kršeći tako prerogative predsednika Republike koji o pomilovanjima odlučuje "suvereno", dakle ne trpeći pritiske ni sa koje strane, pa ni od ministra iz svoje bivše stranke. Javili su se tu još neki, opet prevremeno. Predsednik Nikolić tada se iznervirao i izjavio da će on o toj stvari odlučiti kad bude odlučio i da će doneti "ispravnu odluku", jer da je do sada "donosio samo ispravne odluke", od čega nam je svima odmah bilo mnogo lakše.

Od svega toga ostao je, međutim, jedan izvestan – kako da kažemo – politički zadah. To što je Radomir Marković molio za pomilovanje najmanje je sporno: osuđenici to rade stalno i to im je posao. Onda cela priča postaje donekle neuobičajena, jer se kod Radomira u zatvoru pojavljuje prof. dr Oliver Antić, pravni savetnik Tome Nikolića i predsednik Komisije za pomilovanja, pa njih dvojica vode neke razgovore. Oliver Antić kazaće posle da on tu ne vidi ništa čudno, jer da se on i

DE BE NA DELU: Tajni dosijei i Radomir Marković, šef
Foto: Reuters

Radomir "znaju još iz devedesetih" (ne sumnjamo, nimalo) i da šta sad? Dobro, dopušta g. Antić, stotine osuđenika stalno podnose molbe, pa on ne ide da s njima priča, ne postizava se, je li, ali Radomir je, međutim, lice od naročitog značaja itd.

Sve bi to isto tako bilo nesporno (znaju se ljudi onoliko još od tada, ne budimo na kraj srca), da u javnost nije puštena mnogo zanimljivija priča.

Naime, Radomir da je zapretio objavljivanjem izvesnih tajnih dokumenata Službe od kojih će "Srbija pasti na kolena", ako ne dobije smanjenje kazne ovako ili onako. Ovako bi bilo usvajanje zahteva za zaštitu zakonitosti koji su on i njegovi advokati podneli; onako bi bilo pomilovanje, prezidencijalni oproštaj putem suverenog diskrecionog prava šefa države. Radomir nije bio zadovoljan ponašanjem policajaca koji su došli da ga pitaju nešto oko mučkog ubistva Slavka Ćuruvije ("drski i bezobrazni", navodno); jedan neimenovani (s razlogom) član one Komisije za istraživanja ubistava novinara koju su napravili Aca Vučić i Veran Matić kaže da je Radomir bio drzak i bezobrazan u razgovoru s njim. Veran Matić kaže da je Marković "davao netačne podatke" ili je odbijao saradnju; da je bio "drzak i pretio", čime je sebi samo "otežao položaj".

Tu sad dolazimo na pomenute pretnje. Po onome što je iscurilo u javnost, Radomir da je tvrdio da će njegova supruga Ivančica preko Zagreba pustiti u ceo svet sadržaj izvesnih tajnih dosijea Službe, od čega će Srbija, kao što je rečeno, "pasti na kolena". Prvo čega se čovek sa pamćenjem i dokumentacijom priseti povodom tih pretnji jeste ona priča o tri CD ROM diska identičnog sadržaja nasnimljenih krišom kod Andre Savića (direktor BIA 2001–2003), u tom nekom nastavnom centru DB-a, usred one gužve nastale posle petooktobarskog prevrata. To se događalo u ona četiri meseca kada je Vojislav Koštunica ostavio Radomira na čelu Službe, jer da "nije bio vlastan" da primi njegovu ponuđenu ostavku. Ta četiri meseca već su nam se olupala o glavu više puta, a evo nam se, kako vidimo, lupaju opet. U svojoj knjizi *Kazna bez zločina* iz 2009. godine (pisanoj u zatvorskoj dokolici) Radomir Marković priznaje da takav disk postoji u tri kopije (kod njega, kod Nikole Čurčića i kod Branka Crnog; str. 33), ali tvrdi i da na njemu nema "podataka čijim bi se odavanjem mogla ugroziti bezbednost države u bilo kom smislu" (str. 34). "To su", piše Radomir u knjizi, "bili podaci iz dosijea lica pod obradom službe, koja u to vreme nisu bila na državnim funkcijama, pa samim tim nisu ni mogla imati bilo kakve informacije čijim bi se odavanjem mogla ugroziti država". Dodaje i da su ta lica bila "izabrana nasumice, u cilju nastavljanja skeniranja dokumentacije DB..." ometene tokom bombardovanja itd. On pominje nekih 4900 dokumenata, ali ne objašnjava dalje je li o tim dosijeima ili o nečemu drugome reč.

Deo javnosti je – kad je ova priča već bila pukla – zaključio da mora biti da je reč o 14 personalnih dosijea istaknutih lidera DOS i još nekog Milana Jovanovića kojega se niko ne seća (neka nam oprosti!). Teško da bi "Srbija pala na kolena" objavljivanjem tih dosijea; dotična lica su ih uglavnom pročitala i nisu impresionirana; Zoran Živković (savezni ministar unutrašnjih poslova 2000–2003) i premijer Srbije od 2003. do 2004. nije bio, kaže. Mi, dakle, još pouzdano ne znamo kojim to dokumentima Radomir preti. Ako je o ovih 15 dosijea reč, on blefira i to mu je trebalo odmah reći. Osim toga, ostaje – zahvaljujući "legalizmu" Voje Koštunice – pitanje koliko je tih raznih dosijea zapravo uništeno (u to sumnjamo; uvek se sačuvaju kopije za ne dao Bog), koliko je pokradeno (u to ne sumnjamo), a koliko ih prepravljeno (što slutimo)? Ako je o tim prepravljenim dokumentima reč, priča je opet jednostavna: ljudi su živi, pa će se vidati šta je tu istina.

Cela je ova besmislena frka, dakle, veštački naduvana i blesava sa kriminalističke i krivično-pravne tačke gledišta. Reč je o drskoj i bezobraznoj uceni, o jeftinom blefiranju i tačka; to bi policija i tužilaštvo bili utvrdili odmah – da su se toga latili.

Ima u tom zahtevu, molbi, za pomilovanje, još nešto: u svojoj knjizi Radomir Marković nadugačko raspreda da je skroz nevin i da su ga dušmani upropastili ni krivog ni dužnog, e da bi preko njega obrukali Službu i Slobodana Miloševića, čemu se on herojski odupro i zato popio 40 godina zatvora. Istovremeno on 2009. u knjizi i sada u zahtevu za zaštitu zakonitosti tvrdi da je trebalo da dobije samo 15 godina i da je tu reč o retroaktivnoj primeni zakona (poznata priča iz više predmeta). Pa, čekaj Radomire: ako si nevin kao što kažeš, 15 godina je mnogo... Izaberi: jesi li kriv, pa si dobio previše, ili si nevin pa te treba odmah osloboditi?

Ostaje, na kraju, pitanje: zašto je ovakva, gore opisana, besmislica dobila takav velik javni značaj i izazvala toliko "uzbuđavanje"? Zašto je, umesto racionalne i hladne analize, toliko razvlačena čak i po ozbiljnim medijima uz slatku jezu i neprilične aluzije? Da to nije neko spinovanje sa ciljem ispipavanja odnosa snaga u vladajućoj koaliciji: da vidimo hoće li neko nasesti? Je li se zato šef države iznervirao i izjavio da nikada ne greši? Zašto su na njega vršili pritisak, a da on ni reč do tada nije rekao o nekom pomilovanju? Ima li to neke veze sa pričama o hlađenju odnosa šefa države i šefa najveće stranke? Zašto je baš Oliver Antić išao Radomiru na divan, a ne neko drugi iz te komisije za pomilovanja (ima ih dovoljno)?

Sve im to nije trebalo – osim ako im je trebalo. I dalje s nestrpljenjem čekamo objavljivanje tajnih dokumenata, pa da padnemo na dupe; već smo na kolenima, hvala lepo. ¶

MILOŠ VASIĆ

Mala matura: Završni ispit za reformu prosvete

Nedeljnik "Vreme" organizovao je u utorak 26. novembra tribinu "Nevolje sa malom maturom – završni ispit za reformu prosvete". Kroz prizmu problema domaćeg školskog sistema ponuđen je presek ključnih teškoća i izazova reforme obrazovanja

Nedavnom odlukom Ministarstva prosvete, završni ispit za učenike osnovnih škola ove godine će se sastojati od tri testa: matematike, maternjeg jezika i opšteg testa znanja. Bodovi na završnom ispitu u osnovnom obrazovanju i vaspitanju za školsku 2013/14. godinu, prema predlogu ministra Jovanovića raspodeliće se na sledeći način – na testu iz srpskog, odnosno maternjeg jezika moguće je ostvariti maksimalno 16 bodova, na testu iz matematike takođe 16 bodova, a na kombinovanom testu učenici mogu dobiti maksimalno 8 bodova.

Učenicima će početkom 2014. godine biti dostupne i zbirke zadataka – sa model zadacima, kojima mogu da provere stečena znanja i veštine, u skladu sa standardima postignuća predviđenim Programom završnog ispita.

Tokom drugog polugodišta, učenici osmog razreda, kao i prethodnih godina, imaće probne testove, kao simulaciju završnog ispita u osnovnom obrazovanju i vaspitanju. Probni testovi neće biti ocenjivani, ali će ukazati i učenicima i nastavnicima na oblasti u kojima treba intenzivirati učenje i pripremu za polaganje završnog ispita u osnovnom obrazovanju i vaspitanju.

Ovom informacijom konačno je stavljena tačka na višemesečne spekulacije o tome kako će izgledati završni ispit za učenike osnovnih škola.

Nevolje sa malom maturom dobro su poznate, a posledice svega što se u protekloj godini desilo snosili su pre svega učenici, a zatim i nastavnici, roditelji i svi drugi činioci u procesu obrazovanja. Nedeljnik "Vreme" organizovao je u utorak 26. novembra tribinu, čiji je glavni cilj bio da okupi predstavnike tih činilaca i omogući dijalog u kom bi oni mogli da saslušaju jedni druge i eventualno dođu do procesa rešavanja koji bi bio zadovoljavajuć za sve. Kroz prizmu ovog jednog problema domaćeg školskog sistema ponuđen je presek ključnih teškoća i izazova reforme obrazovanja.

Neke od tema za razgovor bile su: zašto je reforma sistema završnih ispita kolabirala u poslednjem trenutku, pre nego što je dobila svoj konačan oblik; zašto je za treći test odabran onaj po uzoru na PISA, ako znamo da naša zemlja na ovom međunarodnom testiranju tradicionalno loše prolazi; kako posle letošnjeg skandala sa "curenjem" testova u javnost povratiti maturi težinu i relevantnost; kakva je budućnost sistema završnih ispita i kako će oni izgledati; da li reforma obrazovnog sistema traje predugo i zašto; kakve to posledice ostavlja na učenike i zašto njihova dobrobit nije uvek u centru reforme; gde su u celoj priči nastavnici i kakav je njihov položaj s obzirom na to da je na njima glavni teret sprovođenja reformi.

Tatjana Stojić, koordinator obrazovnih programa u Fondaciji za otvoreno društvo

Veštine za život u XXI veku

Zašto testovi, zašto matura, zašto evaluacija i standardi? Veoma često čujemo povike u javnosti i pitanja roditelja i nekih nastavnika da li je završni ispit u interesu dece i roditelja? Da bismo odgovorili na ova pitanja, moramo da razumemo kontekst u kome se odvija obrazovanje u XXI veku. Obrazovanje nije u vakuumu, ne govorimo više o matematici koja funkcioniše sama za sebe, govorimo o globalnim procesima, evropskim procesima, te tako treba i posmatrati standarde i evaluacije škola.

Globalni kontekst je niz socijalnih i ekonomskih procesa, razvoja visokih tehnologija, povećane migracije, starenja stanovništva. Pred obrazovanje su postavljaju novi zahtevi, menja se struktura radnih mesta, javlja se potreba za većom prilagodljivošću, interdisciplinarnošću, inovativnošću i kreativnošću. U Srbiji kroz strategiju obrazovanja definišemo slične ciljeve: povećanje zaposlenosti, socijalnu koheziju, razvoj participacije... Srbija ima potrebu da bude konkurentna u privredi i da bude demokratska zemlja. Kako obrazovanje da doprinese razvoju društva? Tako što će pružiti znanja i veštine koji odgovaraju zahtevima tržišta rada. Kako podstaći participaciju? Tako što ćemo stimulisati atmosferu motivisanog učešća i nećemo tretirati učenika kao objekat, već kao subjekat i motivisati njegovu kreativnost i kritičko mišljenje, razvijati otvorenost prema drugim kulturama i toleranciju.

Ono što je ranije bila pismenost, danas je funkcionalna pismenost i kompetencija. To je suštinski zaokret. Znanje danas ne znači samo čitanje i pisanje već sposobnost razumevanja, analize, interpretacije, definisanje, postavljanja problema. OECD je napravio studiju u kojoj je pokušao da odgovori na pitanje koje su kompetencije potrebne za život u XXI veku. U velikom broju zemalja to su kompetencija za učenje, za interakciju i saradnju u heterogenoj grupi, za autonomno delovanje. Da li neko misli da naše škole u ovom trenutku mogu učenike sa osposobe za ove kompetencije? Srbija više nema vremena za odlaganje promena. Standardi, evaluacija i završni ispiti nam daju informaciju kakve kompetencije deca izvlače iz obrazovnog sistema. Nije pitanje da li nam trebaju standardi, evaluacija, završni ispit, već treba postaviti pitanje kako to uraditi profesionalno jer je u interesu dece, roditelja i društva u celini... Pre nego što konstatujemo da nam je loše obrazovanje, hajde da primetimo da pozitivnih promena ima.

Ljubiša Antonijević, pomoćnik ministra prosvete za osnovno obrazovanje

Završni ispit je apsolutno potreban

Završni ispit je kao termin uveden 2009. godine i definisan je krovnim zakonom, a matura je proslava. Reforma završnog ispita je jedan deo posla u procesu reformisanja obrazovnog sistema. Naše najveće telo u oblasti obrazovanja, Nacionalni prosvetni savet, još je 2009. doneo obrazovne standarde za deset nastavnih predmeta, usvojeni su na sednici i na osnovu tih standarda predložen je koncept završnog ispita. Koncept je počeo da se razvija 2009. godine, a predviđeno je da se završi do 2013–2014. godine. Koncept ima tri faze, a kombinovani (treći) ispit predviđen je u završnoj fazi. Na kombinovanom testu proveravaće se znanje iz pet predmeta (fizika, hemija, istorija, biologija, geografija), biće oko dvadesetak ispita.

Imali smo probleme u organizaciji završnih ispita zbog provale testova. Međutim, u javnosti se pitanje bezbednosti održavanja završnih ispita pretvorilo u dilemu da li nam je uopšte potreban završni ispit. Apsolutno je potreban, on je mera vrednovanja sistema u jednoj zemlji – gde nam se nalaze učenici, šta znaju, a šta ne znaju. Te informacije se analiziraju u Zavodu za vrednovanje kvaliteta obrazovanja. Ovaj koncept postoji u mnogim drugim zemljama, kao što je i u mnogim drugim zemljama dolazilo do provale testova. Nemoguće je u eri interneta u potpunosti zaštititi tajnost testova, čak i u mnogo uređenijim zemljama. Nema dileme oko opravdanosti završnog ispita, stručna javnost je tu jasna. Ove godine, u završnoj fazi, uvodi se i kombinovani ispit iz pet predmeta. Od 2010. godine ozbiljno se priprema reforma završnog ispita, uložena su znatna sredstva iz različitih evropskih fondova, oko 11.000-12.000 nastavnika je prošlo obuku. Videćemo na kraju kakvi su efekti ovog posla, pustite nas da završimo. Stiče se utisak u javnosti da će reforma završnog ispita poremetiti sistem i školsku godinu. Ministarstvo svake godine objavljuje Zbirku zadataka za pripremu završnog ispita, kao pomoć đacima i roditeljima.

»

Zorana Lužanin, Nacionalni prosvetni savet

Vratiti vaspitnu ulogu školi

Nacionalni prosvetni savet je telo koje ima 43 člana (od akademika do predstavnika stručne javnosti) i tamo je gotovo nemoguće doneti jednoglasnu odluku, oko mnogih pitanja se lome koplja. Oko završnog ispita to nije bio slučaj. Nacionalni prosvetni savet ima odgovornost da prati kvalitet obrazovanja. Mi godinama govorimo da nam je provera neophodna i da moramo da imamo uvid u to šta je tu dobro, a šta nije. Doneti su standardi kao preduslov za pravljenje završnih ispita. Zavod za vrednovanje kvaliteta obrazovanja je angažovao eksperte, koji su testirali oko 11.000 đaka. Ne smemo da posmatramo obrazovanje parcijalno, svako iz svog ugla. Usvajanje standarda je podizanje, a ne spuštanje lestvice. Nacionalni prosvetni savet je još u junu prošle godine počeo da razgovara o trećem ispitu, i bez obzira na to što se dogodilo sa "curenjem" ispita, doneli smo odluku da ne odustajemo od trećeg testa. Niko nije prozvan zbog toga što se dogodilo, ni deca, a ni roditelji koji su dozvolili takvo ponašanje, to je daleko veći problem. Ja sam majka deteta u osmom razredu, i mislim da imamo problem čuvene Gausove krive – imate i dobre i loše đake, sredina se ponaša na osnovu onoga što se forsira. Mi smo počeli da forsiramo loše. Deca su puštena kući, ali im niko nije rekao da je to što su uradili loše. Propuštena šansa da se vrati vaspitna uloga škole i to je bila suština našeg saopštenja.

Vaspitna uloga škole je zakazala, na primer, na probnim testovima za treći ispit nastavnici su pomagali deci. To je potpuno pogrešno i time se ništa ne dobija, niti deca niti škole. Moramo da vratimo vaspitnu ulogu škole, roditelji takođe treba da znaju koja su im prava i obaveze, jer ako previše štitimo decu, jednog dana ćemo platiti visoku cenu. Ocenjivanje je takođe jedan od velikih problema, koji ćemo teško ispraviti – čak ni na nastavničkim fakultetima u okviru studijskih programa ne postoji predmet ocenjivanje.

Dragica Pavlović, šefica tima za sprovođenje PISA testiranja

Posvetiti se višim oblicima znanja

Sličnost između završnog ispita i PISA testa postoji, to su instrumenti za merenje kvaliteta znanja. Da se nadovežem na problem ocenjivanja. Završni ispit i PISA test pokazuju nam koliko naši učenici znaju kad rade isti test pod istim uslovima i kada se ocenjuju na isti način. To pokriva razlike lokalnog karaktera u ocenjivanju. Kod ocenjivanja u školama ima mnogo problema. Ono je najteže upravo zato što ne postoje jasno i precizno utvrđeni kriterijumi. Na završnim ispitima dobijate objektivnu ocenu kojom se kompenzuje problem nedostatka kriterijuma za ocenjivanje znanja. Postoji trend da prosečne ocene na kraju školske godine rastu iz godine u godinu, a završni ispit pokriva ove razlike i neobjektivnosti.

PISA je istraživanje, završni ispit je ispit. Ispit je određen našim obrazovnim sistemom, to je poslednja epizoda obrazovne serije koja traje osam godina. Od ulaska u školu učenici se spremaju za završni ispit. Učenici bi trebalo da budu oslobođeni nesigurnosti i treme koja proističe iz neznanja o tome šta će biti na završnom ispitu. Oni moraju da znaju šta će to biti, to je ono što su učili u školi. Završni ispit pokazuje koliko su uspeli i to ih kvalifikuje za dalje. PISA istraživanje je zasnovano na međunarodnim konsenzusima oko toga šta je važno u obrazovanju. To se unekoliko razlikuje od našeg sistema. Pre svega, u prvom planu PISA testa istražuju se funkcionalno znanje, veštine i sposobnosti primenjive u širokom spektru situacija, dok se naš obrazovni sistem bazira na akademskom znanju, koje se malo teže primenjuje van okvira učionice. Drugo, veći je akcenat na reproduktivnom znanju – ono što je rečeno u školi treba da se ponovi na kontrolnom ispitu. Obrazovni standardi i zakonska regulativa su nas podržali da se bavimo tz. "višim oblicima" znanja i da malo izađemo iz okvira reproduktivnog znanja, da razvijamo kritičko mišljenje kod učenika. Da sami umeju da analiziraju, postave hipoteze, izaberu rešenje, dođu do zaključka i da mogu argumentovano o tome da govore.

Maja Stojanović, Građanske inicijative

Školovani, ali ne i obrazovani

Najteže je napraviti reformu obrazovanja, jer su u nju uključeni skoro svi – deca, roditelji, nastavnici, direktori. Veoma malo ljudi u Srbiji nije uključeno u sistem obrazovanja i zato je ova oblast dugoročno najvažnija za demokratizaciju. Još od 2000. godine pričamo o reformi obrazovanja, a uvođenje funkcionalne pismenosti u naš sistem obrazovanja je prvi značajan korak. Veoma je važno da govorimo o tome, jer mladi ljudi danas nemaju minimum funkcionalne pismenosti. Većina prijava za posao nije pismena, "ne mogu" i "ne smem" pišu zajedno. S jedne strane, imamo dosta školovanih ljudi, ali nisam sigurna za obrazovane. Završni ispit i drugi testovi treba da pokažu koliko znanja dajemo deci.

Na sajtovima Nacionalnog prosvetnog saveta i Zavoda za vrednovanje kvaliteta ima mnogo informacija o tome kako ovaj proces teče. Kao što je rekla koleginica, retko ko to čita. Naučeni smo da imamo stav i mišljenje bez potrebnih informacija. Završni ispit je potreba svih nas, ne samo dece. Deca su na udaru, ali završni ispit je test i za roditelje i nastavnike. Važno je da znamo koliko su naša deca naučila u školi. Ono čemu se protivim su privatni časovi. U javnosti se mnogo govori o tome kako roditelji plaćaju časove za pripremu dece za završni ispit. Ukoliko deca uzimaju privatne časove da nauče nešto što je trebalo da uče svih osam godina, u startu se vidi da smo ozbiljno upropastili obrazovni sistem. Osim toga, ko uzima taj novac od dece, to su ti isti profesori koji time priznaju svoj neuspeh. Mladi ljudi ne bi trebalo da se plaše knjige, ne otvaraju je da "ne pokvare" korice. Moramo da učimo decu da kritički razmišljaju, da formiraju stavove i mišljenje tek kad prikupe dovoljno informacija, a ne da ih učimo da kampanjski reprodukuju znanje.

Sonja Stamenković, Inicijativa "I roditelji se pitaju"

Deca nisu kriva

Inicijativa "I roditelji se pitaju" pokrenuta je u novembru 2011, nacionalna je inicijativa i bazirana je na naučnim istraživanjima o uključenosti roditelja u obrazovni sistem u Zapadnoj Evropi. Inicijativa se implementira u opštini Zvezdara i pruža mogućnost roditeljima da saznaju kako mogu da se uključe u školski život i utiču na unapređenje obrazovnog sistema. Šta ovde vidim i čujem? I kao neko ko je devet godina rukovodio školom, vidim da deca i roditelji treba da shvate da imamo obrazovni sistem koji se oslanja na akademska znanja i da na kraju neće ispuniti očekivanja ni roditelja ni nastavnika jer sa njima nije rađeno na takav način da mogu da odgovore na ova pitanja. To je uprošćen zaključak, ali mi imamo realne problema kako da završni ispit bude u funkciji napredovanja škole i naše dece. Imala sam sreću da napravim razliku između naših i stranih nastavnika – mi naše nastavnike vrednujemo prema broju održanih časova, a oni po postignućima učenika i studenata, odakle su pošli i šta su postigli. Ovaj završni ispit mora tome da služi – da vidimo koliko smo mi bili dobri i da naša deca imaju bolja postignuća u budućnosti, i koje strategije treba da primenimo. Mi od dece ne možemo da očekujemo da budu sjajni ukoliko im nismo omogućili uslove za to.

Da li roditelji treba da se pitaju? Naravno, oni treba da budu aktivni participanti u tome kako da izgradimo atmosferu u kojoj naša deca napreduju. Da li pedagoške kolegijume u školama vode ljudi koji su stručni i vrhunski u svojoj profesiji ili ljudi koji su juče počeli da rade? Pedagoški kolegijum je jedno od najvažnijih tela u školi. Da li su roditelji prepoznati kao stvarno aktivni učesnici školskog života? Jesu, na papiru. Da li je završni ispit prepoznat kao dobrobit za škole? Jeste. U koliko škola danas imate subotnju pripremnu nastavu iz matematike? U velikom broju škola. Mi tako danas treba da posmatramo završni ispit, kao stvar koja pomaže unapređenje vaspitno-obrazovnog rada u našim školama. Hajde da pomognemo da deca budu dobra. Ona nisu kriva, mi ih nismo dovoljno podržali. Nastavnici nemaju dovoljno znanja i veština da objasne deci kako da odgovore na te zadatke. ¶

Priredila Biljana Vasić

Javni servis na državnoj sisi

Najveći izazov za RTS jeste kako da postane nezavisna i samostalna medijska kuća koja radi u interesu informisanja i obrazovanja čitave nacije. Može li finansijski izmučena i personalno prebukirana institucija da se odupre eventualnim političkim i marketinškim pritiscima

Da je mogao da bira kada će napustiti ovaj svet, Aleksandru Tijaniću bi jesen 2013. sasvim sigurno bila na začelju liste želja. Iako ni ranije nije bila u sjajnom stanju, kuća u kojoj je proveo poslednje godine života, trenutno je u fazi kad joj je neophodna čvrsta, a politički koliko-toliko nezavisna ruka. U trenutku kada se čeka na usvajanje Zakona o javnim medijskim servisima, Radio-televizija Srbije nije "ni tamo, ni ovamo"; ni u rasulu, ali ni na zelenoj grani; u dugovima koje ne može da vrati, a pred promenom načina finansiranja koji joj, izgleda, ne donosi ništa dobro.

Kada se svemu tome dodaju pokušaji direktnih političkih uticaja – pre svega uloga Aleksandra Vučića u priči o budžetskom finansiranju, kao i licitiranje imenima potencijalnih Tijanićevih naslednika, čini se da će put RTS-a do stabilnog, istinski nezavisnog medija biti mnogo duži i trnovitiji nego što je to ikada izgledalo.

Krenimo od poslovično najvažnijeg – para. U avgustu ove godine, Aleksandar Tijanić je u intervjuu za NIN upozorio da postoji mogućnost da Javni servis proglasi bankrotstvo početkom jeseni: "Ja sada ne vidim kako ćemo isplatiti sledeću platu. Vlada nam daje pomoć od 1,7 miliona evra mesečno, a naša plata je 2,6 miliona evra." Prema njegovoj računici, RTS u trenutnim okolnostima može da živi sa prihodom od 80 miliona evra, plus do 20 miliona od marketinga, dok bi sa "suženom proizvodnjom i socijalnim programom za oko hiljadu ljudi", preživeo i sa ukupno 85 miliona, od čega bi 15 bilo od marketinga.

VUČIĆ, I TAČKA

Imajući u vidu stepen naplate pretplate, čini se da ovakav nastup nikako nije bio preteran. Naime, dok je 2007. kroz pretplatu naplaćeno više od 57 miliona evra, prošle godine taj iznos umanjen je za čitavih dvadeset miliona. U prvih šest meseci ove godine prosečna naplativost dodatno je pala na 28 odsto, da bi u avgustu dospela i do 16 odsto. Za ovakvu situaciju zaslužno je više faktora (od kojih ekonomska kriza nije najmanje zanemarljiv), ali i jedan konkretan čovek svojom konkretnom izjavom. U maju 2013, praktično ničim izazvan, Aleksandar Vučić izjavio je da će "televizijska pretplata, kao što sam i obećao građanima Srbije, biti ukinuta". Uvek voljni da poslušaju ono što im odgovara, građani su tada masovno prestali da plaćaju ono za šta im je prvi potpredsednik najavio da će svejedno biti ukinuto: na taj način, Vučić je RTS direktno koštao milione evra za šta bi – da je ovo normalna država kao što nije – morao i da odgovara.

"Pitanje budžetskog finansiranja je rešeno kada je prvi potpredsednik, u pauzi između potpisivanja Briselskog sporazuma, hapšenja Miškovića i rešavanja sudbine 600 godina starog hrasta kod sela Savinac kod Gornjeg Milanovca, stigao da saopšti raji da više neće plaćati pretplatu. Jeftina demagogija, rekao bi neko, ali stavovi radne grupe, eksperata, Evropske komisije, izgubili su tog trena svaku važnost pred najnovijom srpskom karmom: rek'o Vučić. Tačka", kaže za "Vreme" Vukašin Obradović, predsednik Nezavisnog udruženja novinara Srbije.

S druge strane, Đorđe Vlajić, glavni i odgovorni urednik Radio Beograda i član radne grupe za izradu Nacrta zakona o javnim medijskim servisima, kaže da je budžetsko finansiranje RTS-a i Radio-televizije Vojvodine prihvaćeno "kao realnost, jer je potpuno podbacio model pretplate": "No, članovi radne grupe, izuzev predstavnika ministarstva, uputili su tadašnjem ministru kulture Petkoviću pismo u kome je naglašeno opredeljenje da se sačuva model finansiranja javnih servisa pretplatom. Zato je i budžetsko finansiranje omeđeno na dve godine, s tim da se vlada obaveže da do kraja juna 2015. predloži efikasan način prikupljanja pretplate. To pismo sačekalo je i novog ministra Ivana Tasovca. Posle javne rasprave, koja se snažno založila za opstanak pretplate, opredeljenje u radnoj grupi jeste da ona ostane osnovni model finansiranja javnih servisa, a da se iz budžeta premosti vreme dok se ne stvori efikasan mehanizam naplate", kaže Vlajić, ističući da se za vreme rada na Nacrtu zakona, "osim nekih mlakih pokušaja jednog sada bivšeg činovnika u ministarstvu da sugeriše ponešto povezano s budžetskim finansiranjem, a što nije prihvatano, ne bi moglo govoriti o nekim političkim pritiscima da se u zakon nešto ugura".

PROSTA REPRODUKCIJA

Pošto će predlog o dvogodišnjem budžetskom finansiranju biti sigurno usvojen, pitanje je šta time RTS gubi, a šta dobija. Napominjući da budžetsko finansiranje javnih servisa jeste jedan od postojećih modela, Đorđe Vlajić kaže da njegova prednost jeste to što bi novac stizao sigurno (ako državna kasa ne bude prazna), u mesečnim ratama. S druge strane, međutim, on tu vidi i opasnost po nezavisnost i samostalnost: "Iako poslovanje javnog servisa ima jasne mehanizme kontrole i precizno određenu odgovornost uprave, nije baš verovatno da će zakon o budžetu predvideti izuzimanje javnog servisa iz mehanizma budžetske kontrole. Vlada koja će, ako prođe rešenje predviđeno Nacrtom zakona o javnim medijskim servisima, dve godine finansirati RTS i RTV iz budžeta, svakako će

imati "dugme" da ih finansijski pritisne, a Javni servis nije javno preduzeće koje bi trebalo da podleže klasičnoj budžetskoj kontroli". On kao manu ovog sistema još ističe i to što iznos koji će biti namenjen za budžetsko finansiranje ne mora da bude u srazmeri s programskim obavezama javnih servisa. "Za RTS i RTV problem je to što su u vremenu pada prihoda od pretplate stvoreni dugovi koje treba vraćati, postojeći višak zaposlenih i slično, a što se ne može rešiti predviđenim novcem iz budžeta. To što je predlogom budžeta predviđeno za RTS i RTV, omogućiće jedva tzv. prostu reprodukciju. A pošto se i marketinško tržište ´skuplja´, i taj deo prihoda javnog servisa neće domašiti planirani iznos."

U čitavoj priči, donekle je utešno to što je budžetsko finansiranje oročeno na dve godine. Tu se, međutim, postavlja pitanje o daljoj budućnosti, jer nadležni ni do sada nisu uspeli da smisle efikasan način prikupljanja pretplate ili takse za javne servise – teško je stoga očekivati da će u sledeće dve godine doći do solomonskog rešenja i građane i građanke Srbije naučiti da su obavezni da plaćaju kuću koja je bi trebalo da radi u interesu svih nas.

Osim mogućnosti za pritiske na javni servis, Vukašina Obradović kao jedan od najvećih problema budžetskog finansiranja ističe upravo budućnost: "Vrlo je verovatno, a na to su upozoravali i eksperti Evropske komisije, kada jednom ukineš pretplatu, veoma teško ćeš ponovo vratiti nezavisan sistem finansiranja javnih servisa. Jer, ko će tada, i sa kojim argumentima, objasniti građanima zašto je država napravila magarce od onih koji su uredno izvršavali svoju obavezu i nagradila neplatiše? I ko će im garantovati da to neće učiniti ponovo?"

Čini se zapravo da jedini spas leži u marketingu i komercijalnim programima, a to, opet, nije u skladu s namenom i funkcijom javnog servisa. To, takođe, nije ni realno ostvarivo u situaciji u kojoj se inače nalazi medijski priliv od marketinga. Prema navodima UO RTS-a iz prošle godine, marketing i komercijalni prihodi u budžetu ove kuće učestvuju s prosečno 35 procenata, a priliv je u 2012. bio oko 23 miliona evra. Ako imamo u vidu ranije navedene podatke o naplati pretplate, uz pretpostavku da je prihod od marketinga dodatno opao, ispostavlja se da od godišnje neophodnih 90-100 miliona evra RTS raspolaže sa upola manje.

JEDAN ČOVEK, MNOGO LJUDI

Za razliku od načina finansiranja, koji je usaglašen i pre usvajanja Zakona o javnim servisima, izbor generalnog direktora RTS-a za sada je misterija. Na sednici Upravnog odbora održanoj 13. novembra odlučeno je da se sa izborom sačeka do usvajanja Zakona, odnosno do usklađivanja potrebne dokumentacije s eventualno novim odredbama, a da se tek posle toga raspiše konkurs. U međuvremenu, čaršija licitira mogućim imenima – s akcentom na jedno, zavidnog ugleda i karijere u elektronskim medijima. Ono što pritom ipak brine jeste da se kao glavni adut tog Jednog Imena pominje njegova novouspostavljena bliskost s Aleksandrom Vučićem. Niko nije naivan da pomisli kako izbor Tijanićevog naslednika neće biti bar donekle politički obojen, ali bilo bi zaista katastrofalno ukoliko bi se u fotelji generalnog direktora našao neko ko je s Aleksandrom Vučićem u odnosima prisnijim nego što to njegova funkcija nalaže.

Istovremeno s tom licitacijom, "Kurir" je izgleda otvorio sezonu lova na Tijanićeve navodne greške u poslovanju. Ovih dana se tako pojavila priča da su njegovi miljenici ovog meseca ostali uskraćeni za dodatke na platu koji su – kako se navodi – bili astronomski u odnosu na plate drugih zaposlenih. "To je čista glupost. Poslednja plata nam je svima bila manja, a iznosi koji se pominju značili bi da su neki novinari imali primanja i po pola miliona dinara. Ništa od toga nije tačno", kaže za "Vreme" novinar RTS-a (koji – čisto da napomenemo – nije na spisku navodnih miljenika).

U svakom slučaju, jedan od zadataka budućeg rukovodstva svakako će biti smanjenje broja zaposlenih, kojih prema podacima Agencije za privredne registre ima 3247. Uz nešto više od 500 honorarnih saradnika, to daleko prevazilazi stvarne potrebe, ali i finansijske mogućnosti. Prema rečima eksperata, za javni servis države poput Srbije optimalan broj zaposlenih bio bi između 2200 i 2500 – dakle, skoro hiljadu zaposlenih manje. Poređenja radi, hrvatski HTV koji ima 3300 zaposlenih takođe se sprema za veliko čišćenje, iako ima godišnji prihod od dvesto miliona evra.

Ono što će biti najveći izazov u skorijoj budućnosti jeste zapravo i suština onoga što bi javni servis trebalo da bude: nezavisna i samostalna medijska kuća koja radi u interesu informisanja i obrazovanja čitave nacije. Ipak, može li finansijski izmučena i personalno prebukirana institucija uopšte da se odupre eventualnim političkim i marketinškim pritiscima? Može li kasa koja te plaća istovremeno da bude kasa prema kojoj ćeš biti kritičan i objektivan?

Realno gledano, teško. Iako su čuda uvek moguća, naročito u majčici Srbiji.¶

TAMARA SKROZZA

Privreda Srbije ima

"Pokušavamo da se fokusiramo na stvari koje svojim iskustvom iz Nemačke možemo da unapredimo ovde. Koncentrišemo se, pre svega, na infrastrukturu kvaliteta, koja je dobro razrađena u Nemačkoj, na inovacije u poslovanju, omogućavamo transfer znanja, doprinosimo stvaranju poslovnih mogućnosti da motivišemo ulagače da investiraju u Srbiji i spajamo nemačke investitore kojima trebaju dobro obučeni ljudi sa privrednim preduzećima u Srbiji koja odgovaraju njihovim zahtevima", kaže rukovodilac Programa dr Stephen Heieck. Program finansira nemačka savezna vlada kroz nemačku organizaciju za međunarodnu saradnju – GIZ

Kao jedan od ciljeva koji idu ruku podruku priključivanju Srbije Evropskoj uniji navodi se i veća konkurentnost domaćih preduzeća i njihova ekspanzija na evropskom, ali i na globalnom tržištu. Ne treba posebno naglašavati koliko bi ovaj potez doprineo smanjenju nezaposlenosti i popravljanju državnog budžeta i imidža Srbije, a entuzijazam koji tim povodom ističu, pre svih, političari dodatno bi trebalo da ohrabri privrednike na tom putu. Sa druge strane, gotovo svakodnevno svedočimo zatvaranju preduzeća u zemlji. Činjenice govore da je srpska privreda, u poređenju sa razvijenim privredama u EU, nedovoljno konkurentna (po globalnom indeksu konkurentnosti na svetskom tržištu, zauzimamo 95. od 144 mesta), u inovacije u proizvodnji se ulaže 0,75 odsto od bruto nacionalnog proizvoda (što je pet puta manje od postotka koji ulažu razvijene zemlje, Nemačka je, na primer, uložila 2,9 odsto u 2011. godini), a nezaposlena je četvrtina stanovništva.

NOV NAČIN RAZMIŠLJANJA: "Živimo u vremenu u kome zemlje otvaraju svoja tržišta, omogućavajući time malim i srednjim preduzećima da se takmiče sa ostalim igračima na velikim tržištima", kaže za "Vreme" rukovodilac Programa za "Podršku razvoja konkurentnosti malih i srednjih preduzeća u Srbiji" – ACCESS, nemačke organizacije za međunarodnu saradnju – GIZ, dr Stephen Heieck. "To podrazumeva promenu načina razmišljanja i potpuno nov pristup biznisu. Kada gledate u makropodatke, videćete da je u privredi Srbije država, odnosno javni sektor, još uvek prisutna. Zato je važno osnažiti privatni sektor. Danas svi pričaju o mogućnostima i izazovima da izađu na tržište. To zvuči jako jednostavno, ali je u praksi jako teško. Da bi jedno malo ili srednje preduzeće postiglo konkurentnost u toj tržišnoj utakmici, mora postojati zakonski okvir, kao i institucije i organizacije koje će im u tome pomoći. To je veliki izazov i zadatak kome je ovaj program dugoročno posvećen."

U Srbiji u ovom trenutku posluje više od 290.000 malih, srednjih i mikro preduzeća, što čini oko 98,8 odsto svih privrednih subjekata u zemlji. Za većinu njih, nažalost, zajedničko je to što beleže nizak nivo produktivnosti, malo ulažu u inovacije proizvodnih procesa i nemaju potrebne sertifikate da bi svoje proizvode (i usluge) izvozili na razvijena tržišta. Uprkos tome što postoji čak 105 nacionalnih strategija koje se tiču kreiranja ambijenta za inovacije i infrastrukturu kvaliteta, njihova primena u praksi je ograničena. Ipak, predstavnici Programa ACCESS su optimisti.

"Pred Srbijom je još uvek dosta izazova na putu priključenju Evropskoj uniji, ali ukoliko pogledamo uslove za sprovođenje poslovne politike na unutrašnjem planu i uporedimo ih sa stanjem u EU, videćemo da na mnogim poljima postoji veliki prostor za napredovanje", kaže Tomislav Knežević, stariji menadžer projekta.

Sa njim se slaže i Jürgen Kappenmann, savetnik u programu za razvoj privatnog sektora: "Kada je reč o investicionoj klimi i uslovima za razvoj biznisa u Srbiji situacija se poslednjih godina generalno popravila. Ako pitate ljude iz stranih firmi koje već duže vreme posluju u Srbiji, oni

potencijal

Foto: REUTERS

ACCESS TIM NA OKUPU: (sleva nadesno) Jürgen Kappenmann, Helmut Mairhofer, Vera Bjelajac, dr Stephen Heieck, Emilija Stefanović, Tomislav Knežević, Nataša Kovačević i Tamara Ilić

će vam reći da su se stvari promenile nabolje. Nemački partneri naročito, u Srbiji prepoznaju veliki potencijal. Ipak, pred nama je još puno posla."

ANALIZE I REŠENJA: Program ACCESS je do sada, zajedno sa partnerima u IT sektoru, sektoru organske proizvodnje i u mašinogradnji, inicirao i pomogao izradu sektorskih analiza koje daju odgovor na pitanja koliko je preduzeća i zaposlenih u njima, čime se ta preduzeća bave i kako bi mogla da se pozicioniraju na tržištu. Rezultati tih analiza su statistički podaci na osnovu kojih preduzeća imaju bolju poziciju za pregovaranje sa državom, ali i poslovnim partnerima iz inostranstva.

Dobar primer u kome je sektorska analiza dala rezultate je organska poljoprivreda, jedna od retkih grana koje beleže konstantan rast bez obzira na svetsku ekonomsku krizu. Samo u poslednjih deset godina organska poljoprivreda je zabeležila porast od 10 odsto. Sa druge strane, potencijal ove grane poljoprivrede do 2009. godine u Srbiji uopšte nije bio iskorišćen. "Počeli smo da se bavimo organskom poljoprivredom pre četiri godine. Prvo što smo uradili je da smo sproveli sektorske analize koje su pokazale da uljane kulture imaju veliki potencijal na tržištu Evrope", kaže Emilija Stefanović, menadžer projekta u sektoru za organsku poljoprivredu. "U to vreme se kod nas te kulture nisu ni gajile organski, tako da smo imali situacije da su nam bile tražene, ali da ih nismo mogli ponuditi. U saradnji sa našim različitim partnerima, među kojima su i Nacionalna asocijacija za razvoj organske poljoprivredne proizvodnje Srbije – 'Serbia Organica', i uz podršku fonda za investicije Vojvodine organizovali smo niz aktivnosti gde smo našim proizvođačima dali informaciju da to interesovanje postoji. Rezultat je da sada pod različitim uljanim kulturama imamo mnogo veću površinu i da naši proizvođači imaju dobar plasman u inostranstvu."

Osim što je fokusiran na pružanje podrške malim i srednjim preduzećima, ACCESS pruža podršku i poslovnim udruženjima u cilju što kvalitetnijeg pružanja usluga. Kako u Srbiji još uvek ne postoji dovoljno mehanizama, kako nacionalnih programa za podršku preduzećima, tako ni privatnih izvora finansiranja, ACCESS se orijentisao na start-up i early stage finansije i pružanje podrške u cilju promocije inovativnih kompanija kroz Mrežu poslovnih anđela Srbije (SBAN), SEE ICT i Fond za inovacionu delatnost, ali, kako kažu sagovornici "Vremena", ovaj segment je u razvoju i dovoljan priliv kapitala još nije pristupačan malim i srednjim preduzećima.

KVALITET PRE SVEGA: "Pokušavamo da se fokusiramo na stvari koje svojim iskustvom iz Nemačke možemo da unapredimo ovde. Koncentrišemo se, pre svega, na infrastrukturu kvaliteta, koja je dobro razrađena u Nemačkoj, na inovacije u poslovanju, omogućavamo transfer znanja, doprinosimo stvaranju poslovnih mogućnosti da motivišemo ulagače da investiraju u Srbiji i spajamo nemačke investitore kojima trebaju dobro obučeni ljudi sa privrednim preduzećima u Srbiji koja odgovaraju njihovim zahtevima", objašnjava dr Heieck. "U ovom trenutku, kada je Srbija na korak od toga da postane članica EU, posebno smo fokusirani na infrastrukturu kvaliteta, jer to je veoma važno za Uniju."

U infrastrukturi kvaliteta (IK) interakcija sa trgovinskim partnerima je pitanje »

O programu

Program za "Podršku razvoja konkurentnosti malih i srednjih preduzeća u Srbiji u skladu sa procesom pridruživanja Evropskoj uniji" – ACCESS (Assistance to the Competitiveness and Compatibility with the EU of Serbian Small and Medium-sized Enterprises), pokrenut je u okviru bilateralne saradnje između vlada Savezne Republike Nemačke i Republike Srbije sa ciljem razvijanja okvirnih uslova i formiranja ambijenta u kome mala i srednja preduzeća mogu da postanu vidljivija i ekvivalentna sa preduzećima u EU. Iako je implementacija Programa počela u januaru 2011. godine, podrška malim i srednjim preduzećima kroz partnerstvo sa Vladom Nemačke i nemačkim Saveznim ministarstvom za međunarodnu ekonomsku saradnju traje od 2001.

"Reč je o dugotrajnoj kontinuiranoj podršci na kojoj je Srbija insistirala iz više razloga. Nemački model, pogotovo na polju promocije inovacija i u oblasti infrastrukture kvaliteta, jeste nešto ka čemu je Srbija težila u procesu tranzicije. Od 2001. do 2011. samo se menjao nivo na kome se ta podrška realizovala. Ranije se dosta radilo na mikronivou, direktno sa preduzećima koja žele da posluju van granica zemlje i da vide kakva je poslovna klima u EU. Do početka implementacije Programa ACCESS radili smo na rešavanju konkretnih problema koje preduzeća imaju u svojim procesima proizvodnje, dok sada više radimo na kreiranju boljeg poslovnog ambijenta i boljeg dijaloga sa državom, ali i stranim partnerima", kaže Tomislav Knežević.

ACCESS je veliki, kompleksan i multidisciplinaran Program, zasnovan na tri komponente: uspostavljanju bolje poslovne i investicione klime, uvođenju inovacija u proizvodnju i preduzetništvo i implementiranje infrastrukture kvaliteta. Sve ove komponente odnose se na četiri sektora obuhvaćena ovim Programom, a to su: sektor organske poljoprivrede, sektor mašinske industrije, IT sektor i sektor za energetsku efikasnost.

S tim u vezi, Program realizuje svoje aktivnosti u saradnji sa partnerima iz političke i poslovne sfere.

"Naš ključni politički partner je Ministarstvo privrede, a na državnom nivou, sarađujemo i sa Ministarstvom poljoprivrede (kroz sektor organske poljoprivrede) i sa Ministarstvom obrazovanja, nauke i tehnike, koje je bitan partner kada govorimo o inovacijama. Naši ostali partneri su sve institucije, koje u ime države implementiraju strategije važne za poslovanje malih i srednjih preduzeća i dobru praksu. Među njima su Nacionalna agencija za regionalni razvoj, Inovacioni fond i univerziteti. Takođe, bitni partneri su nam predstavnici privrede a to su komore, udruženja i klasteri sa kojima sarađujemo na svakodnevnom nivou i oni bi trebalo da budu ti koji će u budućnosti nastaviti rad na tom projektu", kaže rukovodilac Programa dr Stephen Heieck i ističe da, osim toga što podrška razvoju malih i srednjih preduzeća u Srbiji kontinuirano dugo traje, tim koji je okupljen na Programu ACCESS ima kompetentan tim, sastavljen od inženjera, pravnika, politikologa i ekonomista koji na ovim ciljevima godinama rade posvećeno.

U prvu fazu Programa, koja traje od januara 2011. do januara 2014. uloženo je 4,5 miliona evra. Druga faza Programa počinje 1. januara sledeće godine i traje do kraja 2016. U nju će biti uloženo tri miliona evra.

poverenja i kredibiliteta. Drugim rečima, ukoliko kompanija želi da plasira proizvod na tržište EU, taj proizvod mora da bude usaglašen sa zakonskim zahtevima EU", objašnjava Helmut Mairhofer, rukovodilac komponente za infrastrukturu kvaliteta. "Taj lanac poverenja se najbolje dokazuje uz pomoć sertifikacionih tela i pripadajućeg akreditacionog sistema."

Kako evropski uvoznik može da zna da je određeni proizvod usaglašen? Tako što se srpski proizvod isporučuje zajedno sa sertifikatom, koji je izdat od strane sertifikacionog tela (tela za ocenjivanje usaglašenosti). Kako evropski uvoznik može da zna da je to sertifikaciono telo kompetentno? On to zna zato što kompetenciju sertifikacionog tela, kroz postupak akreditacije, potvrđuje jedino nacionalno akreditaciono telo (ATS, Akreditaciono telo Srbije).

Veliki uspeh za Srbiju je to što je Akreditaciono telo Srbije, prošle godine, potpisalo memorandum kojim je i zvanično potvrđena ekvivalentnost sistema akreditacije sa evropskim i svetskim.

Pored ocenjivanja usaglašenosti standardizacija je takođe važan element IK. Standardizacija je u Srbiji

predstavljena kroz jedno telo – Institut za standardizaciju Srbije (ISS). Jedan od glavnih zadataka ISS-a je da industriju obezbedi sa harmonizovanim standardima, što on uspešno radi, do sada je usvojio 92 odsto standarda EU. "Na osnovu toga svi u trgovinskom lancu se mogu osloniti na to da kompanije na srpskom i EU tržištu mogu da koriste iste, harmonizovane standarde", objašnjava Helmut Mairhofer i dodaje da je druga važna stvar na kojoj EU insistira poštovanje principa metrologije: "To je još jedna institucija u okviru nacionalne infrastrukture kvaliteta, a ona osigurava i garantuje da je npr. jedan kilogram (jabuka), metar (tekstila) ili litar (mleka) isti na tržištu, i u Beogradu i u Parizu i Londonu. Bez zadovoljavanja ovih uslova Srbija nema mogućnost ni da uvozi ni da izvozi u inostranstvo. Sve ovo je celina koja se naziva nacionalni sistem infrastrukture kvaliteta i sve mora biti u koliziji jedno s drugim."

Emilija Stefanović objašnjava da je ulazak cele zemlje na listu ekvivalentnih

zemalja dugoročan cilj: "U svakodnevnom radu i saradnji sa nadležnim ministarstvima želimo da taj cilj postignemo, ali to zahteva veliki broj aktivnosti i duže čekanje. Zato smo paralelno radili sa sertifikacionim kućama i sa Akreditacionim telom Srbije da bi oni na tu listu mogli ući na mala vrata, odnosno da omoguće našim kompanijama koje se bave organskom proizvodnjom da izvoze na teritoriju EU. Tako je 21. juna ove godine na naše zadovoljstvo sertifikaciona kuća iz Subotice, OCS – Organic Control Sytem, došla na tu listu. To je sjajna vest za naša preduzeća. Sada mogu da izvoze i plasiraju svoje proizvode na ostala tržišta, a sa druge strane to utiče na kreiranje pozitivnog imidža u okolnim zemljama i svetu."

VODIČI ZA PRIVREDNIKE: Publikacije izrađene u okviru ACCESS programa dostupne u prostorijama u Makenzijevoj ulici 24 u Beogradu

PERSPEKTIVA: Kao što je i Rasim Ljajić, ministar trgovine i telekomunikacija, rekao, ukoliko želimo da predstavimo značaj i potencijal IT industrije, možemo pogledati izvozne brojke koje u 2012. pokazuju 240 miliona evra u izvozu softvera. Ili jednostavno rečeno, IT je nova malina.

U zemlji trenutno posluje oko 1700 IT preduzeća. Od toga 97 odsto su mikro i mala preduzeća a samo 2,5 odsto čine srednja i velika. Uprkos tome, važe za perspektivne partnere koji su već aktivni kako na globalnom tako i na tržištu EU. Zahvaljujući njihovim uspesima, Srbija važi za zemlju u kojoj se razvijaju mnoga inovaciona rešenja. "IT sektor je često onaj koji sprovodi i dovodi inovacije u druge industrije. To je motor inovacija, koje doprinose konkurentnosti sa ostalima industrijama", objašnjava Jürgen Kappenmann. "Mi pomažemo partnere u IT industriji da bi imali pristup EU fondovima, veoma je uspešan primer sa Project Officeom Vojvodina ICT klastera."

Takođe, mi pomažemo inovativne kompanije kroz SEE ICT Startap akademiju. Ova akademija pomaže studentima i mladim ljudima u razvoju njihovih poslovnih ideja, pretvarajući ih u start-up kompanije spremne za investitore. Pored toga, kroz zajedničku inicijativu sa srpskim IT klasterima, spajamo IT industrije obe zemlje kroz Srpsko-nemački poslovni IT dijalog, (kompanije, udruženja i klastere) i na taj način promovišemo saradnju i podstičemo poslovne prilike.

ACCESS posebne napore ulaže u to da nemačko tržište bolje razume tržište Srbije. Između ostalog, u okviru Programa izrađeno je na desetine publikacija koje vrlo konkretno upoznaju svakog zainteresovanog sa svakim sektorom koji je ovim programom pokriven. Osim što su dostupne zainteresovanim potencijalnim partnerima u Srbiji, te brošure su distribuirane i u Nemačkoj, u mnogim slučajevima i u elektronskoj formi, tako da su ih nemačka udruženja postavila na svoje veb-stranice. Pokazalo se da su izazvale veliku pažnju i postale značajan početni korak za konstruktivan dijalog između nemačkih i srpskih partnera.

Nemačka, preko svog Saveznog ministarstva za ekonomsku saradnju, takođe, razvija mehanizam transfera znanja između nemačkih kompanija i adekvatnih zainteresovanih strana u Srbiji.

Tako je, na primer, DEKRA sertifikaciona kuća iz Nemačke organizovala niz treninga u saradnji sa Privrednom komorom Kragujevca. Tokom dve godine saradnje su dobili svu dokumentaciju, materijal, trening module i uputstvo kako se znanje prenosi na krajnje korisnike. "To je jedna od situacija u kojoj su svi na dobitku", kaže Tomislav Knežević. "Nama je to veoma bitno. Sve ovo vreme trajanja Programa nastojimo da budemo što praktičniji i da malim i srednjim preduzećima u Srbiji omogućimo dugoročno primenjiva znanja i veštine."

Uprkos postignutim rezultatima, izazovi tek predstoje. Prva trogodišnja faza Programa se privodi kraju. Od 1. januara sledeće do kraja 2016. godine u njihovom fokusu biće razvijanje potencijala IT sektora i organske poljoprivrede, ali i promovisanje obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti, kao bitne karike u uspešnom poslovanju i očuvanju životne sredine.

Do sada ostvareni ciljevi i zainteresovanost ključnih igrača, kako iz redova vlasti tako i iz privrednog sektora, kako kažu sagovornici "Vremena" prilično ohrabruju na tom putu. ¶

JASMINA LAZIĆ

Dodatak Program za "Podršku razvoja konkurentnosti malih i srednjih preduzeća u Srbiji u skladu sa procesom pridruživanja Evropskoj uniji" – ACCESS podržala je Nemačka organizacija za međunarodnu saradnju – Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH. GIZ je javno preduzeće Vlade Savezne Republike Nemačke, koje u ime nemačkog Saveznog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj (BMZ) podržava Srbiju kroz mnogobrojne bilateralne i regionalne projekte. GIZ je aktivan u 130 zemalja sveta, a pored nemačke vlade radi i za druge aktere kao što su, na primer, Evropska unija, Ujedinjene nacije i Svetska banka.

giz Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Najskuplji su protivnici promena

"Jedna od obaveza iz Polaznih osnova za reorganizaciju, na koje je Vlada Srbije dala 'zeleno svetlo', jeste i odredba da EPS treba da postane akcionarsko društvo. EPS je spreman za te promene i iz Ministarstva energetike najavljeno je da bi prelazak u akcionarsko društvo mogao da se desi do kraja ove godine", kažu u vrhu EPS-a

Građanima Srbije ništa nije bilo jasno kada su letos počela da im stižu obaveštenja iz distribucije koja ih je do tada snabdevala električnom energijom, a potom i račun od novog preduzeća "EPS Snabdevanje". Mnogi su imali preplaćenog novca na računu kod distribucije i nije im bilo baš najjasnije šta će se desiti sa njihovim "zarobljenim" novcem. Nekima su kasnili računi, pojedinima su uplate pogrešno proknjižene i za svaku reklamaciju morali su u red pred šalter. Tako su danima šalteri distribucija bili pod svojevrsnom opsadom građana.

Pitanje je da li je sve moglo drugačije, da li su i druge države bile suočene sa takvim problemima kada su se elektroenergetske kompanije prilagođavale propisima Evropske unije i otvarale tržište električne energije. Verovatno nije bilo tolikog haosa kao u Srbiji.

Kada se pogleda na vojsku ljudi koja radi u najvećoj srpskoj energetskoj kompaniji, "Elektroprivredi Srbije", gde ima više od 33.000 zaposlenih, logično je i pitanje kako se desi takva neorganizacija u tako velikom preduzeću. Valjda su u takvim kompanijama red i organizacija osnovni preduslov za poslovanje. Izgleda da ipak nisu.

Svi problemi koji se pojavljuju u poslednje vreme u javnosti, a vezani su za EPS, čini se da su odraz neorganizacije i nepostojanja odgovornosti u tako velikom sistemu. Jer kada se potraži krivac za neki propust, svi samo sležu ramenima i upiru na sledećeg. I sami čelni ljudi "Elektroprivrede Srbije", odnosno njen formacijski prvi čovek, v.d. direktora Aleksandar Obradović već duže vreme ukazuje da u EPS odgovornost nema ime i prezime. A bez odgovornosti sa imenom i prezimenom, teško da se može uspešno poslovati.

OD POČETKA DO KRAJA: TENT B, turbina B1; komunikacija s građanima

Zvučalo je neverovatno kada je pre nekoliko meseci v.d. direktora EPS-a rekao da niko od direktora zavisnih preduzeća ne odgovara njemu, već isključivo Upravnom odboru. Bez Upravnog odbora niko ni od direktora ogranaka tih zavisnih preduzeća ne može biti smenjen. Kada se pogleda shema odgovornosti u 'Elektroprivredi Srbije', dobije se svojevrsna paukova mreža. Ima li uopšte izlaza iz tog paukovog lavirinta? "Po sadašnjoj organizaciji u okviru sistema "Elektroprivrede Srbije", matična kompanija nema ovlašćenja da organizuje rad unutar svojih zavisnih privrednih društava", objašnjavaju u EPS-u. "Svako zavisno preduzeće je organizovano prema svom osnivačkom aktu, a ti akti ne prepoznaju EPS kao jednu celinu, već kao skup totalno nezavisnih privrednih subjekata! Tako nas vidi čak i državna revizorska institucija, kao 14 totalno samostalnih privrednih subjekata."

"Elektroprivredu Srbije", inače, čine matično javno preduzeće i 13 zavisnih privrednih društava, a prema zakonima Srbije svako od njih ima svoje nezavisne finansije, pravnu službu, ljudske resurse, nabavke, informacione tehnologije. Tako umesto jednog direktora finansija, EPS ima 14, umesto jednog direktora pravne službe postoji ih 14, a na sve dodaju se višestruki sektori, službe i, što je još bitnije, troškovi u radu svakog preduzeća ponaosob u okviru EPS-a. Vršilac dužnosti direktora "Elektroprivrede Srbije" tvrdi da je izlaz samo u poštovanju zaključka Vlade Srbije iz novembra prošle godine. Tim zaključkom Vlada Srbije usvojila je Polazne osnove za reorganizaciju EPS-a, kojom bi EPS postao organizovana i efikasna kompanija. Ali za godinu dana nije mnogo ispunjeno. Na pitanje zašto je tako, opet svi sležu ramenima i upiru jedni u druge.

"Jedna od obaveza iz Polaznih osnova za reorganizaciju, na koje je Vlada Srbije dala 'zeleno svetlo', jeste i odredba da EPS treba da postane akcionarsko društvo. EPS je spreman za te promene i iz Ministarstva energetike najavljeno je da bi prelazak u akcionarsko društvo mogao da se desi do kraja ove godine", kažu u vrhu EPS-a. "Vlada Srbije je usvajanjem zaključka odobrila da se osnuju jedno preduzeće za snabdevanje i jedno preduzeće za poslove operatora distributivnog sistema. EPS je, međutim, uspeo da osnuje samo firmu za snabdevanje. I to je sve što je za godinu dana urađeno od Polaznih osnova za reorganizaciju 'Elektroprivrede Srbije'."

Fotografije: EPS

Iako zvuči neverovatno, pre godinu dana EPS nije poštovao ni Zakon o energetici. Naime, do 1. oktobra 2012. godine EPS je morao da razdvoji snabdevanje od distribucije, jer bez toga nema liberalizacije i otvaranja tržišta električne energije.

"Prethodno rukovodstvo EPS-a nije uradilo ništa da se pripremi za konkurenciju. Tek je novo rukovodstvo, uz niz opstrukcija sa mnogih nivoa, formiralo 'EPS Snabdevanje' i ispunilo zakonske norme", kažu u poslovodstvu EPS-a. "Da bi ušla konkurencija i otvorilo se tržište električne energije, trebalo razdvojiti deo gde postoji prirodni monopol, a to je distributivni sektor, od delatnosti gde postoji tržišna utakmica, a to je snabdevanje privrede i građana."

U organizaciji EPS-a nije ispoštovan ni Zakon o javnim preduzećima, po kojem ne može da funkcioniše Upravni, već Nadzorni odbor. Tako ovaj zakon važi skoro godinu dana, a u EPS-u i dalje odluke donosi Upravni odbor. Nema Nadzornog odbora, kao ni odluka o reorganizaciji EPS-a.

Na pitanje šta je ta famozna korporativizacija, u EPS-u kažu da je to proces čijim sprovođenjem bi ova energetska kompanija postala uređena i organizovana.

"EPS bi tada imao jedinstven sistem upravljanja i vođenja poslova u finansijama i ekonomiji, pravnim poslovima, informaciono-tehničkoj podršci za sva preduzeća unutar sistema i tako bi se optimizovali troškovi i prihodi u okviru EPS-a", ističu u menadžmentu ove kompanije. "Pitanje polaznih osnova je osnovni preduslov za bilo kakvu ideju o jakom, moćnom i uspešnom EPS. Onaj ko koči transformaciju EPS-a u modernu, efikasnu kompaniju, koči i napredak privrede Srbije. Sve ostalo je samo šminka."

Sa sadašnjom organizacijom u EPS-u ispada da niko nikad nije kriv i samo se loptica "krivice" prebacuje sa jednih na druge. Proteklih godinu dana nije se mnogo toga promenilo, ali doskoro nije bilo ni jasno šta to sve treba da se uradi.

"Da bi se korporativizacija zaista sprovela, neophodno je promeniti statut kompanije i osnivačka akta", ukazuju u vrhu EPS-a. "Ta dokumenta, na predlog resornog ministarstva energetike, razvoja i zaštite životne sredine, donosi Vlada Srbije. U svakom slučaju, odluku da se javno preduzeće transformiše u akcionarsko društvo mora da donese vlasnik, odnosno država. EPS je pripremio kompletnu dokumentaciju i sada je ostalo da se kroz promenu statuta i osnivačkih akata dozvoli da se te polazne osnove ispune." Da su polazne osnove donete, država bi, kao vlasnik, mogla da ocenjuje rad i efikasnost menadžmenta i prvog čoveka EPS-a.

Korporativizacija podrazumeva i uštede, jer donosi i jeftiniji način upravljanja kroz centralizaciju raznih aktivnosti na nivou EPS grupe, umesto vođenja tih poslova u svakom preduzeću posebno. Uštede se procenjuju na najmanje 36 miliona evra godišnje, odnosno skoro tri miliona evra mesečno ili 100.000 evra dnevno.

"Neophodno je postizanje maksimalne efikasnosti poslovanja i to kroz jedinstven sistem upravljanja i vođenja poslova u finansijama i ekonomiji, pravnim poslovima, informaciono-tehničkoj podršci za sva zavisna preduzeća" – deo je odredbi usvojenih osnova za reorganizaciju EPS-a.

Poslovodstvo EPS-a ukazuje i da otvaranje tržišta električne energije, na koje se Srbija obavezala potpisivanjem Ugovora o Energetskoj zajednici i poštovanjem koraka ka pridruživanju Evropskoj uniji, može biti dodatan problem. Iako se od 1. januara ove godine otvorilo tržište za visoki napon i EPS nije više monopolista, liberalizacija tržišta na srednjem naponu koja treba da se desi 1. januara 2014. godine nije sasvim pripremljena. Naime, ako sve ostane organizovano kao sada, sa pet operatora distributivnog sistema umesto sa jednim, kupci iz privrede imaće različite troškove za mrežarinu. Desiće se i regionalna diskriminacija kupaca, jer će privreda na jugu Srbije skuplje plaćati mrežarinu od privrede u Vojvodini ili u Beogradu. I na ovom slučaju nije ispoštovan zaključak Vlade Srbije za reorganizaciju EPS-a, koji predviđa osnivanje jednog operatora distributivnog sistema.

Ostaje da se vidi koliko će se još odlagati reorganizacija našeg energetskog giganta koja bi nam uštedela čak 100.000 evra dnevno. ¶

R.V.

POMOZI, BOŽE: Novak, Serbia Open 2009.
FOTO: Milovan Milenković

Komunalni kup

Kako se dogodilo da se u pregrupisavanju na srpskoj političkoj sceni pokrene i pitanje preduzetničkog pozicioniranja porodice najpoznatijeg živog Srbina

Sneg prekriva sportski centar "Milan Gale Muškatirović", izgrađen na špicu dela Beograda koji bismo mogli da nazovemo Donji Dorćol. Ovaj se deo grada godinama unazad zvao *25. Maj*, jer je sportski centar upravo nosio to ime, a poslednjih nekoliko godina je postao mesto na kome se odigravao turnir profesionalnih tenisera "Otvoreno prvenstvo Srbije u tenisu", turnir najniže 250 kategorije u teniskoj industriji, ali ipak nešto što nismo mogli ni da zamislimo da će se ikada dešavati u prestonici Srbije.

Sneg prekriva teniske i druge terene izgrađene oko zgrada centra koje su tokom godina postale simbolom Beograda, a sada su postale predmet spora između porodice Đoković i uprave gradske opštine Stari Grad koja je vlasnik tog centra.

Godinama unazad omladina je tu dolazila da pliva na otvorenim i zatvorenim bazenima, tu su bili tereni lokalnog kluba "Stari grad", koji je, recimo, bio poznat po sjajnoj školi rukometa. Reporter "Vremena" je nekada "ratovao" na tim terenima sa uobraženom ekipom iz centra Beograda za koje je tim Sinđelić sa Vračara zapravo bio simbol predgrađa i seljane kao takve.

Stari grad bio je nepobediv na svom betonu, a nama je tamo bilo nezgodno da igramo jer je stalno duvao neki vetar, a urbana je omladina izvodila vratolomije na BMX biciklima koje su vozili po krovovima sportskog centra.

Od 2009. godine ovaj deo grada jednom godišnje postaje središte. Početkom maja, ovo je teniski centar sveta, jer je naš Novak Đoković odlučio da podrži dovođenje ovakvog turnira kada je firma njegove porodice Femili sport kupila licencu od ATP-a (Asocijacija teniskih profesionalaca). Bili smo uzbuđeni: Novak, koji je već tada bio za nas jedna od najvećih legendi, igraće u svom rodnom gradu, a njegova porodica koja je sprovodila poslovne operacije pod imenom Femili sport bila je formalni vlasnik turnira. Pa, šta fali, mislili smo, kako bi inače moglo da bude, to je logično, oni ljudi najbolje znaju taj posao.

LJUBAV ZA LJUBAV, A SIR...

Naravno, narodnu ljubav prema velikom Novaku prepoznala je uprava na svim nivoima od opštine Stari grad, preko Grada Beograda do Vlade Srbije i Telekoma. Svi su zalegli, svi su se ujedinili, doterane su mašine, izgrađeni su objekti, tereni, postavljene tribine, otvorena Novak kafana, sve je govorilo da se na Rtu Dorćola rađa neki srpski Vimbldon, Flešing medouz i tome slično.

Narod je podržao akciju, išao je na sve mečeve naših, punio tribine. Novinari su izveštavali uzbuđeno, a oni koji znaju sa reketom igrali su novinarski turnir. Organizovane su zabave, pokrenute su VIP lože, dolazila je elita svake vrste, kao i svuda u svetu, da gleda nadmetanje u

jednom gospodskom sportu. Jedinstvo naroda, uprave i privatne inicijative bilo je kompletno i nikom nije ni padalo na pamet da pita šta je tu čije, ko šta plaća, ko zarađuje i sve te nebitne stvari.

Beograd je dobio novi super centar koji je vremenom porodica Đoković počela da predstavlja kao tenisku akademiju, Teniski centar "Novak". Operacije je vodio stric Goran, postavljen je i spomenik u čast našeg šampiona.

Međutim, posle početnog entuzijazma, stvar je splasnula u četvrtoj godini, kada Novak nije mogao da nastupi, pa se ispostavilo da taj događaj zapravo nikoga i ne zanima. Takođe, termin održavanja turnira se poklopio sa nervoznom političkom kampanjom za koju će se ispostaviti da će proizvesti značajne promene na srpskoj političkoj sceni. Dakle, turnir u doba sudbinske kampanje za upravu koja je svim silama i budžetskim novcem podupirala inicijativu i bez Novaka u Beogradu – to je dovelo do kraha i do toga da skoro niko ne ode da gleda te teniske utakmice.

"Doneli smo odluku koja je u ovom trenutku najracionalnija, uzimajući sve uslove u obzir. Hvala svima koji su proteklih godina bili deo ovog događaja i učestvovali u organizaciji. Iza nas su četiri godine tokom kojih je organizacija turnira od strane ATP-a uvek ocenjena najvišim ocenama, a igrači su posebno isticali vrhunske uslove koji su im svake godine omogućeni", pisalo je u zvaničnom saopštenju kompanije Femili sport.

Iako nikada nije bilo neke značajnije priče u vezi sa ovim događajem, ispalo je da se posle samo četiri godine shvatilo da mi ipak nismo grad tenisa, nismo zemlja tenisa, i, uopšte, da takva vrsta događaja nije nešto što bi ljude animiralo da plate kartu i sede na tribinama. S druge strane, kako nije bilo dodatnih objašnjenja u prvom trenutku, izgledalo je da inicijator ovog turnira, preduzeće Femili sport, nije želeo da se upušta u investicioni rizik bez značajne budžetsko-Telekom injekcije. Naime, pokazalo se da je, na primer, Ministarstvo zaštite životne sredine i prostornog planiranja u vreme kada ga je vodio Oliver Dulić, bilo široke ruke pa je bilo spremno da turnir pomogne sa gotovo 200.000 evra, a da to knjiži pod kampanju Očistimo Srbiju. To je bila, u kontekstu troškova turnira, polovina nagradnog fonda.

Porodica je obustavila organizaciju turnira, ali je ostala na Dorćolu i danas, godinu i po dana pošto to više nije mesto na kome se odigrava profesionalni turnir, "Milan Gale Muškatirović" je zapravo Teniski centar "Novak" koji je deo Teniske akademije "Novak" i sve pod upravom preduzeća Femili sport. Na internet stranicama Akademije i Centra prikazani su tereni, teretane, restoran, spa centar, fontane itd. Od jednog SRC 25. maj sada imamo dva centra i spor između vlasnika MGM i TCN oko toga ko je vlasnik čega, ko kome duguje i zbog čega.

Kada je pukla tikva između do juče ultimativne DS vlasti i preduzetničkog dela porodice Đoković, setilo se u upravi gradske opštine Stari grad da bi trebalo da se vidi ko je tu šta zidao, ko je izdavao dozvole, da li postoje dozvole, kolika je razmera divlje gradnje i da je na kraju potrebno raskinuti ugovor sa Femili sportom na štetu Femili sporta. Sada smo saznali pojedinosti tog "javno-privatnog" partnerstva koje je objavila Politika.

KO JE ŠTA I KOME

Republika i grad su 2009, pred Univerzijadu, uložili oko 1,5 miliona evra u uređenje SRC "Milan Gale Muškatirović". U maju je na teniskim terenima tog sportskog centra održan ATP turnir *Serbia open*, u organizaciji Femili sporta. Nakon turnira, ta firma ostaje na teniskim terenima, premda nema ugovor o zakupu sa opštinom Stari grad. Račune nastale u tom periodu, navodno, izmirio je MGM. Femili sport u januaru 2010. potpisuje sa opštinom ugovor o zakupu dorćolskih terena na deset godina. Godišnja renta je utvrđena na 75.000 evra. Radna grupa je, kako piše u ugovoru, privremeno konstatovala da je Femili sport do jula 2009. u terene uložio 190 miliona dinara, to jest oko dva miliona evra. Bilo je predviđeno da veštaci do 31. marta 2010. ispitaju obim investicija te firme, posle čega bi se odredilo da li ona nešto duguje. Ali, kako tvrde u opštini, Đokovići veštacima nikada nisu dozvolili pristup.

Krajem prošle nedelje opština je, napokon, tužila pred Privrednim sudom u Beogradu kompaniju porodice Đoković, pa ćemo sada svi čekati da vidimo da li će se spor rešiti na sudu ili nekakvim vansudskim poravnanjem.

U međuvremenu, Đokovići su zaboravili na Dulića i druge dobročinitelje i okrenuli se novoj sili, pa smo videli da su bili dragi gosti na proslavi jubileja Srpske napredne stranke u Beogradskoj areni. Ovim su pokazali da vrlo dobro znaju kako "funkcioniše mehanizam" podrške preduzetničkim inicijativama u Srbiji, a na ovoj je vladi da pokaže da to jedno s drugim nije povezano.

Nedavno smo čuli da "Đokovići grade hotel na Kopaoniku", koji je bio stara baza porodice, a i ranije je bilo najava njihovih značajnih investicija koje su na kraju ostale u nivou najave. Sećamo se obnarodovane izgradnje akademije tenisa u Kragujevcu i spora koji je ta inicijativa imala sa lokalnom zajednicom koja je štitila svoja prava na postojanje zelene površine, a ne privatnih teniskih terena. Takođe, setićemo se i velikih najava dovođenja gigantskih investitora koji će doći u Srbiju samo zato što vole našeg Novaka. Od toga nije bilo ništa, kao što znamo.

S druge strane, poslovi naših uspešnih sportista ili umetnika (kao što je Emir Kusturica, na primer) zavređuju detaljnije i opsežnije istraživanje jer su neka vrsta fenomena u Srbiji. Na ovom mestu ćemo samo podvući dve uočljive "prakse" koji su se pokazale i na slučaju Đoković i na slučaju Divac i na slučaju Kusturica: prvo, naši heroji veruju da bi oni trebalo da budu na neki način povlašćeni u biznisu jer su nam toliko radosti doneli u životu svojim delom, pa političari hrabre to osećanje ne bi li se sami ogrebali za deo slave koju velikani sporta ili umetnosti nose; drugo, "naš narod" te ipak najviše voli kada te gleda samo na televiziji, a kada heroji siđu na ulicu, onda "naš čovek" vidi da ovaj niti ima krila niti bljuje vatru, da je čovek koji želi da nešto još uradi i onda se javi neko čudno osećanje prkosa i mržnje prema dojučerašnjem idolu, koju opet koriste političari da sada stanu u odbranu "javnog interesa" jer je to iznad svakog nacionalnog heroja.

Voleli bismo da nas razrešenje vlasničkog zamešateljstva nad gradskom imovinom u slučaju nekadašnjeg SRC 25. maj demantuje u ovakvom viđenju i da se pokaže snaga institucija. Navijamo za njih kao i za Noleta! ¶

SLOBODAN GEORGIJEV

TEOFIL PANČIĆ

Građanka B. i patriotska omerta

Možda ne bi bilo loše izvesti jedan simpatičan mali eksperiment. Recimo, izađite na ulicu i anketirajte slučajne prolaznike: znate li šta je to Tomašica? Nešto mi govori da će malo ko imati pojma o čemu se radi, čak i ako je inače redovan potrošač naših „mejnstrim" medija (tu je dakako važno i pitanje šta je uopšte mejnstrim jerbo i to je određenje neizbežno stvar konteksta, a stvari tu stoje tako da je mejnstrim sve više ono što je jednom već i bilo na tom mestu, onih veselih, svingujućih devedesetih). Nedavno otkrivena masovna grobnica „nesrpskih civila" kod Prijedora, dakle, u nas je nešto kao ne-pojam, podatak koji otovo da ne postoji u javnom saobraćanju i svesti, i to ne zato što bi to neko doslovno „cenzurisao", nego zato što je ceo pretekst u kojem se takva vest pojavljuje takav da se ona zapravo *rađa mrtva*, unapred blokirana, zaustavljena nede u predvorju našeg saznanja pre nego što je istinski primećena i mentalno-emotivno „prcesuirana".

„Preventivo histerisanje" oko mogućeg svedočenja Sonje Biserko ogoljuje suštinsku falinku svakog nacionalizma

Pa dobro, jeste sve to žalosno i nije baš za diku, ali imaju ljudi prečih, aktuelnih problema, što je bilo bilo je, ko sad da se, na ovu skupoću, hladnoću i gladnoću, bavi tamo nekim ratom još od onomad, i kojekakvim kosturima koji postojano ispadaju iz njegovog loše zabravljenog ormara, a pa sve to još *otale*, čak iz Bosne, šta mi sa ove strane Drine uopšte imamo s tim (ono je, naime, Bosna kad god odatle dolazi nešto *neprijatno* po „nas"; u svim drugim situacijama ono Tamo nije Bosna no Republika Srpska)? Možda bi ovakvo moguće objašnjenje i pilo vode, ali ne pre nego što u ovoj imaginarnoj anketi postavimo drugo pitanje: znate li ko je Sonja Biserko (znamo, pu, pu, đubre izdajničko, sram je bilo) i znate li da će ona verovatno svedočiti, na poziv Hrvatske, u sporu koji Hrvatska i Srbija unakrsno vode jedna protiv druge, a „za genocid"? Nešto mi govori da bi ono brižljivo gajeno neznanje i nezainteresovanost glede Tomašice i sličnih stratišta odmah nestali: eto, odnekud baš *svi* znaju ne samo za Sonju B. kao takvu, nego i šta (će) ona (da) radi tamo na onom međunarodnom tribunalu, a „protiv nas", dakako. Ako je u slučaju Tomašice relevantna informacija nekako „spontano" gurnuta u što dalje zakutke (pod)svesti da nas ne bi odviše zamarala, onda je u „slučaju Biserko", gle, došlo do obrnutog efekta: najedared je strašno važna stvar od ogromnog (negativnog) značaja to da će neka građanka Srbije možda svedočiti na jednom eventualnom procesu koji se inače takođe bavi tom „davnom prošlošću" iz koje nas je *smorila* ta Tomašica. Jer će ona, eto, svedočiti „protiv zemlje čija je građanka".

Lančani medijski linč Sonje Biserko u međuvremenu je mašala eskalirao, i već je na više mesta u uticajnim štampanim i online medijima postavljano manje-više isto pitanje: šta će, bre, ova država da učini protiv građanke Biserko, jer nešto se učiniti mora, neće valjda ovo da prođe *nekažnjeno*? Eto, kažu da Ustav i zakoni ne predviđaju čin ostrakizma, tj. izbacivanja građanke B. iz državljanstva Srbije (a onda valjda i iz same Srbije), ali zar ne bi moglo to nekako da se sredi?! Pa ne moramo se valjda držati zakona kao pijani plota – da citiram jednog znamenitog pravnog mislioca iz XX veka?

Ako pitate ovog pravnog laika, ali svedoka naše krvave istorije, ceo je taj budući proces glupost nepotrebna obema stranama, i niko tu neće ništa dobro postići; neodustajanje od njega pokazuje deprimirajuću dozu kukavičluka i mediokritetstva političkih elita. Megjutoa, ključna je stvar u svemu ovome *preventivnom* histerisanju oko Sonje nešto sasvim drugo, ona slepa mrlja koju kao da svi previđaju, mada se nalazi u samom epicentru priče. Temeljni problem sa nacionalizmom (svakim i svačijim) i jeste u njegovom posvemašnjem etičkom relativizmu, zapravo nihilizmu: pojmovi „istine", „dobra" i sličnog ne postoje nikada gledani sa nekog (makar u težnji) univerzalno važećeg kriterijuma, nego ih se procenjuje i fundamentalno prevrednuje (tj. okreće naglavačke po potrebi) od slučaja do slučaja, u zavisnosi od toga idu li u prilog „našoj stvari", ili joj pak škode. Naime, u svim hajkama na Sonju B. zaobilazi se ono što je sam fundament svedočenja kao takvog: da li je ono istinito. Niko nije, koliko sam video, čak ni tvrdio ili makar jasno podozrevao da će S. B. nešto da *slaže*. A smisao svedočenja, otkad je prava i pravde, jeste u govorenju istine, tj. onoga kako je svedok video i shvatio istinu, a to kome će to svedočenje pomoći a kome odmoći samo je nusposledica, nešto što dobrog i poštenog svedoka (ko god da ga je pozvao da svedoči) upravo *ne sme* da brine. U trenutku kad o tome počne da vodi računa, svedok prestaje da bude kredibilan. A ima li i drugačijih „filozofija svedočenja"? Pa, ima jedna: zove se *princip omerte*. I pošten svet je se kloni.

Šta nam sve ovo govori? Rekao bih, samo jedno: „antisonjisti" se ne boje toga da će svedokinja nešto da laže i izmišlja; oni se, naprotiv, boje da ona to (sasvim namerno!) neće činiti, i baš u tome vide njeno „izdajstvo". To je prava poruka nacionalizma: istina i pravda ne postoje nezavisno od njega, nego ima da služe njegovim potrebama; ako to odbiju, time ne stiču za njih konceptualno nedosegljivu nezavisnost, nego to samo znači da služe drugom, konkurentskom nacionalizmu. Da bi se moglo uošte izaći negde onkraj tog depresivno i morbidno skučenog horizonta večite borbe nacionalizama, to njima nije zamislivo, a i da im je zamislivo, ne bi im bilo prihvatljivo. ¶

70 GODINA POSLE

Smrt Ive Lole Ribara — Drugo zasedanje AVNOJ-a

Kratka hronika

Ivo Lola i Jurica sa majkom Antonijom

Dr Ivan Ribar, predsedavajući na Drugom zasedanju AVNOJ-a
foto: Muzej istorije Jugoslavije

Dr Ivan Ribar

Ivo Lola Ribar, dečak i partizan

foto: MIJ

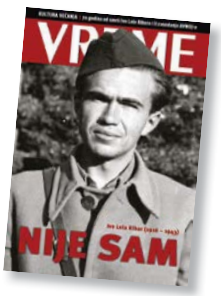
porodice Ribar

Rato Dugonjić, dr Ivan Ribar, Ivo Lola Ribar, Dara Puškarić, Jurica Ribar, Slavko Komar u Bihaću 1942.
foto: MIJ

Karlovac, Kolašin, Kupinovo, Glamoč, Zagreb, Jajce, Beograd – neki su od gradova i mesta što su obeležili istoriju porodice Ribar, porodice kroz čiju se povest može ispričati i istorija Jugoslavije u obe njene inkarnacije. Devedeset pet godina je prošlo od utemeljenja prve Jugoslavije, čijom je Ustavotvornom skupštinom predsedavao Ivan Ribar, isti čovek koji je 29. novembra 1943, pre tačno sedamdeset godina predsedavao na Drugom zasedanju AVNOJ-a. Dva dana ranije, poginuo je njegov stariji sin, čuven po hrabrosti, pre nego je skupio snage da oca izvesti o smrti drugog njegovog sina, svog mlađeg brata

Kad se u januaru mjesecu 1881. godine, u mjestu Vukmanić kod Karlovca, u tadašnjoj Austro-Ugarskoj rodio Ivan Ribar, jedna od najcitiranijih, najosporavanijih i najkomentarisanijih rečenica svjetske književnosti bila je jako mlada, mlada kao mala curica, skoro pa još beba. Nisu, naime, ni četiri godine još bile prošle otkad je Tolstoj objavio *Anu Karenjinu*, nisu ni četiri godine prošle otkad je ispričana priča koja počinje rečenicom: "Sve srećne porodice liče jedna na drugu, svaka nesrećna porodica nesrećna je na svoj način." Nećemo se ovdje baviti jalovim poslom polemike s Tolstojem i njegovim tumačima, izuzmemo li sitnu ogradu u vidu stava po kojem je o sreći i nesreći pojedinaca i porodica, pa i cijelih naroda, nemoguće govoriti u apsolutnim kategorijama, kao što se govori o boji očiju. Uostalom, ni nečija boja očiju nije uvijek ista, znaju to dobro čitaoci Floberovog romana o Emi Bovari (da ostanemo kod klasika realizma i lektirskih naslova za treći razred gimnazije) čije su oči nekad smeđe, nekad crne, a nekad čak i plave, ne bivajući ipak nikad zelene, kao u pjesmi Hanke Paldum, koja se pjevanjem počela baviti kao učenica srednje trgovačke škole i članica kulturno-umjetničkog društva "Ivo Lola Ribar". Tako su i porodice nekad srećne, nekad nesrećne, nekad polusrećne ili polunesrećne, sve dok se ne povuče crta. Ali ko ima pravo da povuče crtu dok još ima onih koji pamte?

NARODNI FRONT

Biografija Ivana Ribara za prvih tridesetak godina njegovog života ponešto je tipična za to vrijeme i te geografske »

NOVEMBAR 1943, JAJCE: Ivo Lola Ribar, Moša Pijade, Vladimir Velebit, Ivan Ribar, Vlado Ribnikar, Lepa Pijade, Olga Humo, Jara Ribnikar

foto: MIJ

SMOTRA PRVE PROLETERSKE BRIGADE U BOSANSKOM
Ivo Lola Ribar, Tito, Danilo Lekić, Mijalko Todorović

širine. Osnovu školu je završio u rodnom selu, a gimnaziju u obližnjem Karlovcu. Studentski dani vode ga najprije Zagreb, a zatim u Prag i Beč. Drugi dio te studentske odiseje, taj mitelevropski itinerer od metropola jednosložnih imena koji će skoro puno stoljeće kasnije Đorđu Balaševiću poslužiti kao rimovana kulisa putešestvija patološkog vojvođanskog kockara, dok će otprilike u isto vrijeme disidentima iz socijalističkih zemalja u Parizu i drugdje biti koristan kao teoretski koncept iza nostalgije za mladošću, nije ga pretjerano oduševio. Po povratku u zavičaj, počinje raditi kao advokat i baviti se politikom. Aktivan je kao član Hrvatsko-srpske koalicije. S početka Prvog svjetskog rata zatičemo ga u Galiciji kao mobilisanog rezervnog oficira. Ipak, pred kraj rata ponovo se u Đakovu bavi advokaturom. Kao poznati borac za jugoslovensko zajedništvo, kraj Prvog svjetskog rata dočekuje kao član Narodnog vijeća Srba, Hrvata i Slovenaca. Odmah po ujedinjenju, jedan je od osnivača Demokratske stranke. Poslije zavođenja šestojanuarske diktature, na sudu često brani komuniste. Tridesetih izlazi na izbore kao član Udružene opozicije. Godine 1939, postaje predsjednik Društva prijatelja SSSR-a, a uskoro se povezuje i sa Narodnim frontom. Početkom Drugog svjetskog rata, pridružuje se partizanima. Za predsjednika AVNOJ-a biran je već na prvom zasjedanje u Bihaću. Tek iduće godine postaje član Komunističke partije Jugoslavije. Oba sina su mu partizani.

BRAĆA

Dok je radio u Đakovu kao advokat, Ivan Ribar je upoznao Antoniju Šimat, udovicu lokalnog apotekara Luje. Iza pokojnog apotekara ostalo je troje djece, sin Žarko te ćerke Boža i Mira. Nakon što se udala za Ribara, Antonija mu je rodila dva sina: Ivu (1916) i Juricu (1918). Ivi je upravo majka u djetinjstvu dala nadimak Lolo, što se među njegovim društvom, valjda prema uobičajenim deklinacijama beo-

gradskog govora, vremenom pretvorilo u Lola. Kao u drevnim arhetipskim pričama, Ivo Lola je bio "stariji, mudriji, jači, bliži svetu i stvarnom životu i svemu onom što većinu ljudi vezuje i pokreće, čovek kom sve polazi za rukom, koji u svakom času zna što treba a šta ne treba učiniti, šta se može a šta ne može tražiti od drugih i od sebe." Lola je pravnik, filozof, poliglota, političar. Jurica je slikar, umjetnik. Na očevom tragu, Lola studira pravo, najprije u Parizu, zatim u Ženevi, a naposljetku u Beogradu. Baš tu, u Beogradu, on postaje *prorok*, u smislu u kojem o prorocima piše Ortega i Gaset, postaje onaj koga drugi ljudi slijede. S navršenom dvadeset jednom godinom, Ivo Lola Ribar je sekretar Centralnog komiteta Saveza komunističke omladine Jugoslavije. Član SKOJ-a je postao već dvije godine ranije. Juricu za to vrijeme slikarstvu uči Jovan Bijelić. Godine 1938, Jurica Ribar jedan je od osnivača slikarske grupe "Desetorica". Ivo Lola već uveliko sarađuje sa Josipom Brozom Titom kao generalnim sekretarom KPJ. Uskoro, međutim, kao zvučnu kulisu podlogu priče o porodici Ribar čujemo taktove *Bilećanke*. Sa Mošom Pijadom, Ivanom Milutinovićem i još nekim drugovima, Ivo Lola Ribar je zatvoren u logoru u Bileći. Dok nije oslobođen, porodica i prijatelji ga redovno posjećuju. Kad počne rat, cijela porodica odlazi u partizane. Jurica gine 3. oktobra 1943. kod Kolašina. Otac Ivan to ne zna, stari brat Ivo zna. Pred Ivom je put za Kairo gdje ide kao šef vojne misije nove Jugoslavije u Štab savezničke komande za Bliski istok. Ivo Lola Ribar piše pismo ocu s vijestima o bratovoj smrti i daje ga Titu da mu ga preda. Pred samo uzletanje sa Glamočkog polja, Ivo Lola gine od bombe bačene iz njemačkog aviona. Bio je 27. novembar 1943. godine. Istog popodneva, nešto istočnije, zbiva se scena kakvih nema ni kod Šekspira ni u antičkim tragedijama. Čuvši da je Ivo Lola Ribar poginuo, Tito otvara pismo koje je ovaj ostavio ocu. U pismo, odmah na početku stoji: "Riječi su suvišne, dragi moj tata, riječi ne mogu izraziti svu težinu udarca koji nas je za-

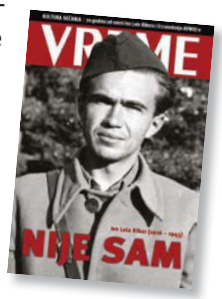

PETROVCU 1942: Ivan Ribar, Koča Popović, Filip Kljajić,

RATNI DRUGOVI: Ivo Lola Ribar i Milovan Đilas

desio. Volio bih stotinu puta i radi njega koji je bio bolji od mene, i radi svih nas, da sam ja pao na njegovu mjestu. Ali, eto, dogodilo se drugačije. Nikada ova rana neće zacijeliti. Ja sam samo godinu dana poslije moje Slobode izgubio brata – dva bića koja sam toliko volio, a koja su tek bila na pragu života. Ali znam kako je tek tebi, dragi tata, koji si izgubio sina, našeg mezimca. Nemoj plakati, ne daj se tata! Naš Jurica nije pao sam – on je za vječna vremena dio one plejade sinova ove zemlje koji su, davši život za nju, stvorili njenu čistu slavu, njenu besmrtnost. Njegova krv traži osvetu. Njegova žrtva nas obavezuje da dovršimo djelo! Ne radi se više o ličnoj sreći – radi se o obavezi prema našim mrtvima, o obavezi prema živima. Izvršiti tu obavezu, živjeti i vršiti svoju dužnost, to je naše." Kad je Ivan Ribar ušao u Titovu baraku u popodnevnim satima 27. novembra, Tito ga je ponudio kafom i cigaretama. Prvo mu je rekao za Lolinu smrt. Stari Ribar je pognuo glavu, bez riječi, pa je zamolio da se pošalje depeša Četvrtoj crnogorskoj brigadi u kojoj je Jurica, da se Jurica odmah uputi ka Jajcu, da bude kraj oca. Tito mu onda govori da je i Jurica poginuo. Dva dana kasnije, tu u Jajcu, Drugim zasjedanjem AVNOJ-a predsjedava Ivan Ribar, čovjek koji je izgubio oba svoja sina. Jula iduće godine, u selu Kupinovo u Sremu, Nijemci će streljati i Antoniju Ribar, majku Lolinu i Juričinu. Stari Ribar ostaće sam.

LJUBAV

Citirano pismo Ive Lole Ribara ocu drugo je najpoznatije pismo koje je za života napisao. Adresat najpoznatijeg bila je ona o kojoj govori i u pismu ocu, Sloboda Trajković, djevojka i zaručnica Lolina, koja je "onako mala i nježna, pošla u smrt kao u šetnju, s osmjehom koji je uvijek bio njen". Ta je priča i literarna i bolno istinita. Šestog aprila 1941. godine, porodice Ribar i Trajković na zajedničkom su ručku u Beogradu trebale dogovoriti detalje oko vjenčanja Ive Lole i Slobode. Tog jutra je, međutim, Beograd bombardovan, tog jutra je počeo rat. Trinaest mjeseci kasnije, tri godine uoči Dana pobjede, devetog maja 1942. godine, u gasnoj komori na Banjici, nacisti su ubili cijelu porodicu Trajković, Slobodu, njene roditelje Svetolika i Milenu, njenog brata Miroslava i sestru Veru. Zatočeni su na Banjici nakon što su Nijemci došli do pisma koje je Ivo Lola napisao svojoj djevojci sa slobodne teritorije. Nacisti su željeli da Sloboda odgovori na pismo, da zakaže sastanak zaručniku na određenom mjestu, u određeno vrijeme, pa da ga uhvate u stupicu, da ga zarobe. Ni pod mukama, ni pod prijetnjom smrću, ona to nije htjela. Ubijena je s cijelom svojom porodicom. Koliko znam, postoji samo jedna zajednička fotografija Ive Lole Ribara i Slobode Trajković. Gledam tu sliku iz Vrnjačke Banje, snimljenu kratko pred rat, gdje Lola i Sloboda sjede u slamnatim stolicama i poziraju fotografu. On je u tamnom odijelu, s bijelom košuljom i kravatom, ona u bijeloj haljinici. Ima takvih djevojaka po našim gimnazijama, otprilike jedna ili nijedna po generaciji. Sitne, s zapešćima koje lako obujmiš između palca i kažiprsta, s gležnjevima koji nisu puno širi, čednih i pravih crta lica koje osmijeh zna da umekša. Pametne, pravdoljubive i odvažne, u njih se ne zaljubljuju svi, ali ih poštuju svi. To su one cure pred kojima ni najveći kreteni ne pričaju vulgarne viceve. Hrabre su kao ono slabačko dijete od kojeg se Kraljević Marko junaštvu naučio. Koga je takva djevojka voljela, taj nije uzalud živio.

SLIKA IZ SNA

Ima u onoj pjesmi *Zabranjenog pušenja*, što počinje nezaboravnom slikama u formi igre riječi (*Četres pete njega je primila Partija, a s vojskoj je ušo u Trst; sada ulazi na vrata komesarijata, a prima ga Crveni krst*), pjesmi što se već u naslovu prisjeća AVNOJ-a, pjesmi koja je, u krajnjoj liniji, nastavak pjesme *Dan republike*, pjesmi koja govori o razočaranju u Jugoslaviju od onih koji su je najviše voljeli, jedan strašan stih. Sredovječni sin kojem je raspad Jugoslavije sasjekao život u onoj dobi kad se život zapravo tek treba početi sastavljati, veli svom ocu, starom partizanu, koji ga je samo prije koju godinu upozoravao da se ni klinci više ne igraju partizana jer sada svi znaju da je glava samo jedna, ovako: *Stari, sad se vidi, sad se vraća, s kim ste htjeli da budete bra-* »

Pismo Ive Lole Ribara Slobodi Trajković, pisano 1942.

"Najdraža jedina moja!

Pišući ovo pismo ja se pouzdano nadam – optimista sam, kao i uvijek! – da te ono nikad neće stići, već da ćemo se nas dvoje vidjeti i uvijek ostati zajedno. Jer ovo pismo je zato i pisano.

U ovom trenutku, kada polazimo u posljednju, odlučnu etapu boja od kojeg zavisi, pored ostalog i naša lična budućnost i sreća – želim da ti kažem nekoliko prostih i jednostavnih stvari.

U mom životu postoje samo dvije stvari: moja služba našem svetom cilju i moja ljubav prema tebi, najmilija moja. Našu sreću i život koji smo htjeli nismo, kao ni milioni drugih, mogli ostvariti izolovano, već samo preko naše borbe i naše pobjede. I zato su te dvije stvari, u suštini, u meni samom, jedno.

Znaj dušo, da si ti jedina koju sam volio i koju volim. Sanjao sam i sanjam o našoj zajedničkoj sreći – onakvoj kakvu smo željeli, o sreći dostojnoj slobodnih ljudi. To je jedina prava sreća, jedina koju treba željeti.

Ako primiš ovo pismo – ako dakle ja ne doživim taj veliki čas, nemoj mnogo tugovati, najdraža! U svijetu u kome budeš tad živjela, naći ćeš, uvijek živ, najbolji dio mene samog i svu moju ljubav prema tebi.

Za tebe sam siguran da će tvoj put biti prav i onakav kakav mora da bude. Na njemu, na putu života naći ćeš osvetu i sreću.

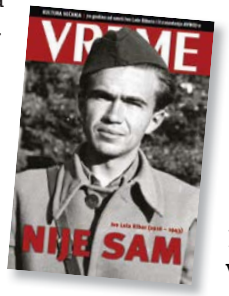
Mnogo, mnogo te volim, jedina moja! I želim da nikad ne dobiješ ovo pismo, već da zajedno s tobom dočekam veliki čas pobjede. Želim da te svojom ljubavi učinim onako srećnom kao što to zaslužuješ.

Uvijek tvoj"

PRE RATA:
Ivo Lola Ribar i Sloboda Trajković u Vrnjačkoj Banji 1939.

ća, zajebo vas Tito i Partija cijela; Sloboda očigledno nije umjela da pjeva. Ovo "Sloboda očigledno nije umjela da pjeva" je na prvi pogled samo varijacija na najslavniji stih Branka Miljkovića. To je ono na šta je mislio Nele Karajlić i ne treba mu učitavati svjesnu namjeru da tim stihom kaže bilo šta drugo. A opet, svi znamo šta žargonski znači glagol "pjevati". Znači: cinkariti, izdati nekoga, predati ga, što se kaže, organima gonjenja. I razočarani sin je u pravu. Šta god da je bila Jugoslavija, bila ili ne bila zabluda, džaba bi joj bili i Tito i Partija, da je (Trajković) Sloboda umjela da pjeva, da je bila spremna na izdaju, da oni i svi silni i silne nalik na nju, u nešto nisu vjerovali. Da je bilo tako, Jugoslavije ne bi bilo. A otkad je nema u stvarnosti, ima je samo u snovima i pjesmama. Ovako završava pjesma: *Ponekad sanja smrt kako se šunja i odvodi najbolje drugove, a ponekad usne nerođenog unuka što zbori Majakovskog stihove, sa radija se čuje "No pasaran", o, kako je čudan bio taj san, tu je četa proletera, zastava crvena, tu je slika Ive Lole Ribara.* Previše je simbola u ovim stihovima, sa sve Majakovskim i tom glasno romantičarskom inverzijom, sa *No pasaran* i barikadama, sa proleterima i crvenom zastavom. Ono što spasava pjesmu, da se ne surva u ponor kiča, ono što joj daje silinu, da hoda sigurno i neustrašivo, kao mjesečar, jest slika Ive Lole Ribara, slika iz snа.

NENADOKNADIVO

Godine 1988, malo uoči svoje smrti, kao osamdesettrogodišnjak, Vicko Krstulović piše uvod za svoje memoare. Jugoslavija je u dubokoj krizi. Gdje je greška, kao da se pita Krstulović, gdje se pogrešno skrenulo i čini mu se da bi sve bilo drugačije da se Tito na vrijeme povukao, da je imao pravog nasljednika. Ovako piše Krstulović: "1968. Titu se ukazala vanredna prilika da ostane revolucionar i da sačuva i ugled i autoritet. U našoj zemlji, kao i u nizu drugih zemalja, pobunili su se studenti i omladina. Tito je studentima dao za pravo. S razlogom. Ne samo zato, bio je obavezan otići s vlasti. Odgovorno bi postupio da je Koči ustupio mjesto predsjednika Republike. Koču Popovića bi uvažili i prihvatili s poštovanjem ljudi u našoj zemlji i vani. Ovo sve mogu mirno kazati jer sam još 1962. kazao da mi stari, na čelu s Titom, treba da odemo sa vlasti. Naš neprocjenjiv, nenadoknadiv gubitak je pogibija Lole Ribara. Samo je on bio na ravnoj nozi, u svemu najbolji, i sa Titom koji je bio u punoj snazi. Lola je poginuo sa 27, a 1968. imao bi 52 godine. Te 1968. Koči je bilo 60, a Titu 76 godina..." Tu se Vicko Krstulović zaustavlja. Ne kaže da je te iste 1968. godine, desetak dana poslije svog osamdeset sedmog

Poslednje pismo Ive Lole Ribara ocu Ivanu, pisano 24. novembra 1943. godine

"Dragi moj tata!

Iako se još – kažu – ne zna sigurno, ja znam i osjećam u trenutku kada ti ovo pišem, da našeg dragog, dobrog Jurice više nema. Pao je, kao i toliki drugi, u borbi za slobodu domovine, tamo negdje oko Kolašina u tamnim crnogorskim krševima.

Riječi su suvišne, dragi moj tata, riječi ne mogu izraziti svu težinu udarca koji nas je zadesio. Volio bih stotinu puta i radi njega koji je bio bolji od mene, i radi svih nas, da sam ja pao na njegovu mjestu. Ali, eto, dogodilo se drugačije. Nikada ova rana neće zacijeliti. Ja sam samo godinu dana poslije moje Slobode izgubio brata – dva bića koja sam toliko volio, a koja su tek bila na pragu života. Ali znam kako je tek tebi, dragi tata, koji si izgubio sina, našeg mezimca.

Nemoj plakati, ne daj se tata! Naš Jurica nije pao sam – on je za vječna vremena dio one plejade sinova ove zemlje koji su, davši život za nju, stvorili njenu čistu slavu, njenu besmrtnost. Njegova krv traži osvetu. Njegova žrtva nas obavezuje da dovršimo djelo! Ne radi se više o ličnoj sreći – radi se o obavezi prema našim mrtvima, o obavezi prema živima. Izvršiti tu obavezu, živjeti i vršiti svoju dužnost, ti je naše.

Oprosti, što sve ovo pišem, ja znam da ti to sve znaš: mi svi znamo da si pokazao i dokazao da to znaš. Ja znam da ćeš i ovaj strašan udarac znati da podneseš. Ne daj se! Ostani miran, sposoban da do kraja izvršimo svoju dužnost, tata! Naš dragi Jurica to traži od tebe. Pomisli kolika bi bila njegova žalost kada bi doznao da svojim držanjem nismo bili dostojni njega. Biti slab – to bi značilo izdati njega i njegovu žrtvu!

Mi svi, i ja, danas naročito, naša zemlja, za koju je umro naš Jurica, trebamo te, trebamo tvoje misli, tvoj rad, tvoje zdravlje, tvoj život, dragi tata.

Moja Sloboda, onako mala i nježna, pošla je u smrt kao na šetnju, s osmjehom, koji je uvijek bio njezin. Naš Jurica prošao je kroz sto okršaja, pao je kao ratnik. Svjesno, mirno, vedro, kako je i živio. Tata, nikada ni za čas to ne smijemo zaboraviti, domovina neće!

Jurica nije mrtav. On živi u srcima naših naroda, on živi dalje u nama. On živi u našim borbama, pobjedama, čije je svitanje već vidljivo. Teško mi je, tata, što nisam s tobom u ovom času. Ali ti nisi sam, ti nisi otac samo moj, već hiljade i hiljade mladih, kao što je bio naš Jurica, s drugovima s kojima je živio i koje je volio. Voli ih i ti još više nego danas! I znaj, da oni svi dijele našu bol, da smo jedno s drugovima koji su s nama. Divno je imati takvu porodicu!

To je naš put – put naše dužnosti i volje, put našeg Jurice.

Budi jak, dragi tata! Ne usami se, ne daj se, stegnimo zube, stisnimo šake radom i borbom, samo tim bit ćemo dostojni njega. Ja znam, ja sam siguran, da ćeš ti biti jak.

Dragi tata, ti znaš koliko smo se uvijek, a naročito zadnjih godina, mi, tvoji sinovi, ponosili tobom i majkom, ti znaš koliko te volim. Znaj da ću učiniti sve da svojim životom, radom i ljubavlju bar djelimično nadoknadim tebi i našoj dragoj majci ovu veliku bol, sada kada ostajem tvoj jedini sin.

Mi smo se uvijek dobro, sjajno slagali – tako i još bolje bit će u budućnosti, u našem zajedničkom radu, životu i borbi. Budimo dostojni našeg mezimca, dragi tata.

Mnogo te voli tvoj sin Lola"

Doktor Ivan Ribar i pop Vlado Zečević u oslobođenom Jajcu

rođendana, u Zagrebu umro doktor Ivan Ribar, nadživjevši za četvrt stoljeća svoja oba sina. Kad se u oktobru 1944. godine došao u Beograd, odmah nakon oslobođenja, Ivan Ribar se u Mažestiku susreo sa Mirom, svojom poćerkom, ćerkom Antonijinom iz prvog braka sa apotekarom Lujom Šimatom iz Đakova. Zagrlili su se i zaplakali oboje, a onda je stari Ribar kazao: "Ne vrijedi plakati... Ako želimo da im se odužimo, moramo nastaviti njihovim putem." Tim putem, putem slobode, išlo se neko vrijeme. Znakovi pored tog puta bile su ulice, škole, kulturno-umjetnička društva, spomenici članovima porodice Ribar. Tih znakova više skoro da i nema, a i gdje ih ima više su memento, nego simbol nade. Druga su vremena; kad je, malo prije smrti svoje, Ivo Lola ocu napisao: "Ne radi se više o ličnoj sreći – radi se o obavezi prema našim mrtvima, o obavezi prema živima. Izvršiti tu obavezu, živjeti i vršiti svoju dužnost, to je naše", i tada su svi znali da je glava samo jedna, ali im glava, ali im život, nije nužno bio najvažniji, ne po svaku cijenu. Mijenjaju se vremena, mijenjaju se obaveze i dužnosti, ali nije to ono što je najgore, najgore je ne znati šta ti je obaveza i šta ti je dužnost. Kad znaš, onda ti ostaje da živiš, ostaje ono *naše*. ¶

MUHAREM BAZDULJ

AVNOJ bez naših dana

Nijedna od odluka revolucionarne skupštine od 29. novembra 1943. više nije na snazi. Nema ni Jugoslavije. Ali, one buktinje sa grba prvi put okačenog u Sokolskom domu u Jajcu i dalje svetle u tmini. Obasjavaju ljude i vreme u kome su narodi koje sve spaja, a gotovo ništa ne deli, krvavo izborili pravo na postojanje, dostojanstvo i samostalno odlučivanje o svojoj sudbini

"Dvadeset devetog novembra 1943. oko sedamnaest časova došao je svečani trenutak. Naš hor je pesmama *Hej, Sloveni* i *Internacionalom* obeležio početak Drugog zasedanja AVNOJ-a u zgradi Doma kulture u Jajcu", sjećanje je Mike Haravana Šuce, borca Prve proleterske brigade Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije. Dvije godine ranije, također u novembru, Šuca se sa svojim drugovima povlačio pred njemačkom ofanzivom od Užica do Nove Varoši.

Sjećanje njegovog suborca Milana Simovića: "Postrojavamo se u koloni po četiri. Na čelu je glavni pevač Mika Haravan Šuca, potpuno bos. Crvene mu se noge u snegu. Mnogo ih je takvih."

Nitko od svih ovih partizana u tom trenutku ni u primisli nije mogao da povjeruje da će postati toliko moćni da svečano, na revolucionarnoj skupštini, Jugoslaviju *de facto* proglase za federalnu republiku. Pa i tad, 29. novembra 1943. bilo je prečih stvari od zasjedanja AVNOJ-a: svi članovi brigadnog hora u kome pjeva i Haravan, izuzev onih iz Četvrtog bataljona, vraćeni su u svoje jedinice – Prva proleterska je napala Travnik.

PAD ITALIJE

Dok odjekuje *Hej, Sloveni* u Sokolskom domu, Vijećnici Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije nabijeni su jedan uz drugog, dimi se krdža zamotana u novinski papir, isparavaju šinjeli i gunjevi, štapski oficiri guraju se uz zidove pored redova dupke popunjenih klupa... Koliko njih shvata da prisustvuje događaju poslije koga se istorija dijeli na prije i poslije?

Načelnik saniteta NOVJ i vijećnik AVNOJ-a Gojko Nikoliš u memoarima *Korijen, stablo, pavetina*: "Iskreno, one velike noći u Domu kulture ja, zapravo, još nisam bio potpuno ni svjestan veličine i dalekosežnosti donesenih odluka."

Nikoliša – a vjerojatno je i velika većina vijećnika slično osjećala – lako je razumjeti: glavnina NOVJ tokom te 1943. dva puta je bila na ivici sloma. Ako je izvlačenje iz obruča tokom njemačke ofanzive "Weis" preko Neretve (decembar 1942. – mart 1943) ogroman podvig, proboj iz kanjona Sutjeske (operacija "Schwartz", maj i jun 1943) ravan je čudu. Nikad prije i nikad poslije partizani nisu vodili tako krvave i ogorčene borbe, nikad nisu imali veće gubitke i nikad bili bliži uništenju. A ipak, ne samo da su opstali već su – kao potpuno operativna vojska – povratili veći dio izgubljene teritorije u Bosanskoj Krajini.

"Izdržali smo pet velikih ofanziva, tuklo nas je sto bombardera dnevno, mi smo gladovali danima, nedeljama", govori na zboru na Botićevoj poljani u Splitu Ivo Lola Ribar kog su partizani oslobodili 11. septembra 1943. nakon kapitulacije Italije i držali punih sedamnaest dana. "Mjesecima hljeba nismo vidjeli. Izbačeni na planine, gdje se ni ljeti snijeg ne topi, bez hljeba, soli, ništa nismo imali. Danju biju avioni, noću se borimo. (...) Sjećali smo se naših popaljenih sela i gradova. Sjećali smo se naših poubijanih majki i

29. NOVEMBAR 1943: Većnici Drugog zasedanja AVNOJ-a; Tito za govornicom (skroz levo)

sestara, sjećali smo se mrtvih drugova, sjećali smo se našeg porobljenog naroda. I mjesto hljebom, mi smo se hranili mržnjom prema neprijatelju!" (Vicko Krstulović, *Memoari jugoslavenskog revolucionara*).

Pad Italije 8. septembra 1943. od izuzetnog je značaja za NOVJ: ustanak u gotovo cijeloj Dalmaciji obezbjeđuje nove borce, a partizani i stanovništvo uspjevaju razoružati veći dio talijanskih jedinica prije nego što su Nijemci stigli na Jadransku obalu.

"Predali su oružje osim vojske i karabinjeri, lučka policija, Kvesturini, financi i mornari", piše Antun Kisić u *Ljetopisu grada Splita*. "Osim onog skupnog predavanja u kasarnama i logorima, ako je ma bilo tko zaustavio kakvog oboružanog Talijana, i pozvao ga da mu preda oružje, on bi to odmah uradio pa i dao kacigu. Viđalo se djece od 10 godina sa kacigom na glavi i bombama ručnim. Tako isto i svaki zaustavljeni auto, kamion, motocikla, bicikla predavali se tko bi prvi to zatražio..."

Nakon kapitulacije Italije NOVJ je narastao na 300.000 boraca, raspoređenih 26 divizija, 10 samostalnih brigada i 108 odreda; za sebe vežu oko 400.000 okupatorskih i 250.000 kvislinških vojnika. Pored toga, izbijanjem na dijelove Jadrana i na otoke, partizani su u prilici da, preko mora, ostvare direktnu vezu sa Britancima i Amerikancima u južnoj Italiji. Prošlo je vrijeme kada su stalno bili u obručima i progonjeni kao zvijer; mada se nitko krajem novembra ne usuđuje da prognozira koliko će rat još trajati, osjeća se miris pobjede i potreba da se politički kapitaliziraju vojni uspjesi. To je ključni zadatak vijećnika AVNOJA-a na zasjedanju u Jajcu, a od načina kako će ga obaviti zavisi sve ono za šta su se borili. Zato su maksimalno uzbuđeni, zato frenetično skandiraju i aplaudiraju govornicima,

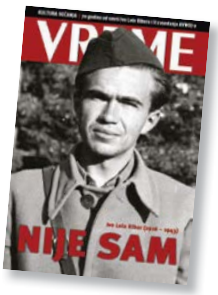

Puškomitraljezac na kuli u Jajcu

zato, kako Nikoliš piše, sve više proživljavaju čulima i emocijama nego punom sviješću i razumom.

NAJVEĆA SPOREDNA PREDSTAVA

Vrhovni komandant NOVJ Josip Broz Tito, njegov Vrhovni štab i Centralni komitet Komunističke partije ne kriju od prvog dana ustanka da im je ratni cilj federativna, socijalistička republika Jugoslavija. Mada se kao marksisti zvanično zalažu za odumiranje države i premda se bore protiv društvenog uređenja Kraljevine od njenog nastanka, kada je u pitanju teritorijalni integritet zemlje, njena nezavisnost i politički interesi, jednako su tvrdi i nepopustljivi (ako ne i tvrđi i nepopustljiviji) kao i Nikola Pašić i regent Aleksandar Karađorđević za vrijeme Prvog svjetskog rata. Tita i Aleksandra spaja još nešto: ubjeđenje u vlastitu državotvornu misiju, pretpostavljanje sopstvenih interesa svakom prijateljstvu i savezništvu, te svijest da odlučujuću riječ imaju velike sile pa da ih, koliko god mogu, moraju staviti pred svršen čin. Jer, koliko od uzajamnih odnosa velikih saveznika zavisi ne samo kakva će biti Jugoslavija već i da li će je i biti, toliko i faktičko stanje na terenu može da bude od presudnog značaja. Na neki način, dr Ivan Ribar simbolizira taj kontinuitet između Aleksandra i Tita – 29. novembra 1943. predsjedava AVNOJ-u u Jajcu, dvadeset pet godina ranije predsjedavao je Ustavotvornoj skupštini Kraljevine Srba Hrvata i Slovenaca u Beogradu...

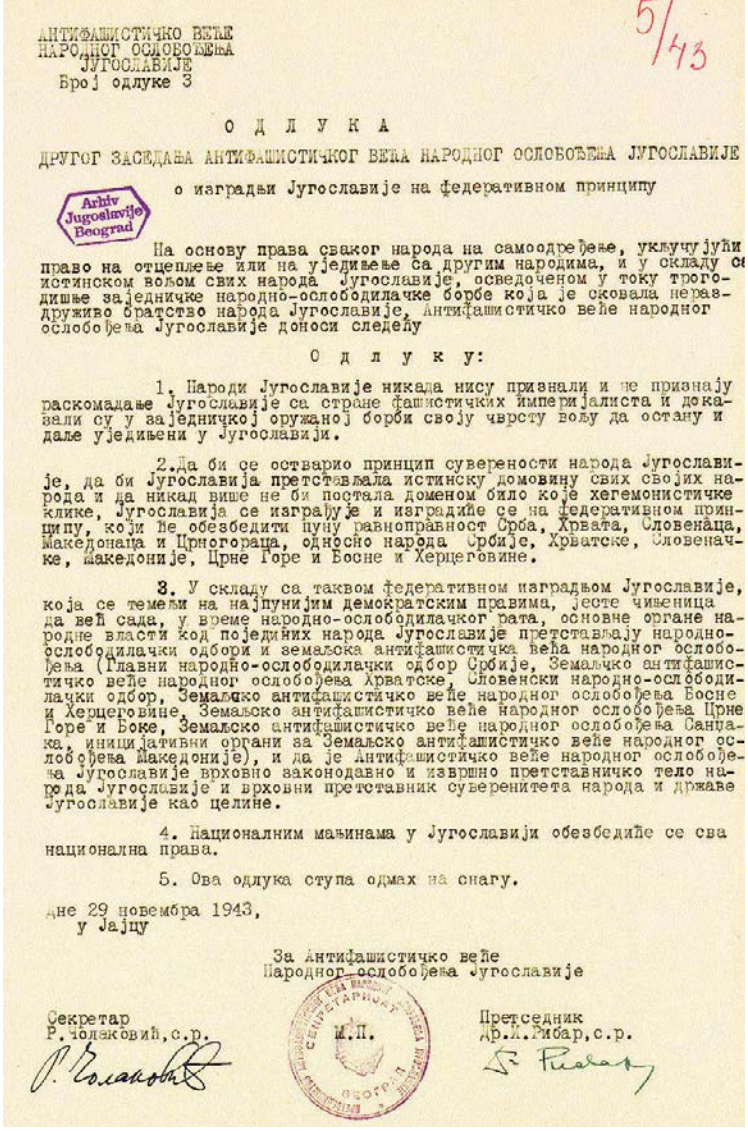

Sa Sovjetskim Savezom Vrhovni štab NOVJ je radio-vezom u tijesnoj vezi od samog početka rata; sredinom 1943. prima britansku vojnu misiju, a preko nje ostvarena je veza i sa Amerikancima.

"Priželjkivanja sviju nas bila su da ne spadnemo samo na Britance", piše Milovan Đilas, član Vrhovnog štaba i Politbiroa CK KPJ u svojoj knjizi *Revolucionarni rat*.

Međutim, spali su.

Za generalnog sekretara Komunističke partije i premijera Sovjetskog Saveza »

АНТИФАШИСТИЧКО ВЕЋЕ
НАРОДНОГ ОСЛОБОЂЕЊА
ЈУГОСЛАВИЈЕ
Број одлуке 3

5/43

О Д Л У К А

ДРУГОГ ЗАСЕДАЊА АНТИФАШИСТИЧКОГ ВЕЋА НАРОДНОГ ОСЛОБОЂЕЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ

о изградњи Југославије на федеративном принципу

Arhiv Jugoslavije Beograd

На основу права сваког народа на самоодређење, укључујући право на отцепљење или на уједињење са другим народима, и у складу са истинском вољом свих народа Југославије, осведоченом у току трогодишње заједничке народно-ослободилачке борбе која је сковала нераздруживо братство народа Југославије, Антифашистичко веће народног ослобођења Југославије доноси следећу

О д л у к у:

1. Народи Југославије никада нису признали и не признају раскомадање Југославије са стране фашистичких империјалиста и доказали су у заједничкој оружаној борби своју чврсту вољу да остану и даље уједињени у Југославији.

2. Да би се остварио принцип суверености народа Југославије, да би Југославија претстављала истинску домовину свих својих народа и да никад више не би постала доменом било које хегемонистичке клике, Југославија се изграђује и изградиће се на федеративном принципу, који ће обезбедити пуну равноправност Срба, Хрвата, Словенаца, Македонаца и Црногораца, односно народа Србије, Хрватске, Словеначке, Македоније, Црне Горе и Босне и Херцеговине.

3. У складу са таквом федеративном изградњом Југославије, која се темељи на најпунијим демократским правима, јесте чињеница да већ сада, у време народно-ослободилачког рата, основне органе народне власти код појединих народа Југославије претстављају народно-ослободилачки одбори и земаљска антифашистичка већа народног ослобођења (Главни народно-ослободилачки одбор Србије, Земаљско антифашистичко веће народног ослобођења Хрватске, Словенски народно-ослободилачки одбор, Земаљско антифашистичко веће народног ослобођења Босне и Херцеговине, Земаљско антифашистичко веће народног ослобођења Црне Горе и Боке, Земаљско антифашистичко веће народног ослобођења Санџака, иницијативни органи за Земаљско антифашистичко веће народног ослобођења Македоније), и да је Антифашистичко веће народног ослобођења Југославије врховно законодавно и извршно претставничко тело народа Југославије и врховни претставник суверенитета народа и државе Југославије као целине.

4. Националним мањинама у Југославији обезбеђује се сва национална права.

5. Ова одлука ступа одмах на снагу.

дне 29 новембра 1943,
у Јајцу

За Антифашистичко веће
Народног ослобођења Југославије

Секретар
Р. Чолаковић, с.р.

М.П.

Председник
Др. Л. Рибар, с.р.

Odluke Drugog zasedanja AVNOJ-a

Josifa Visarionoviča Džugašvilija Staljina Jugoslavija je samo moneta za potkusurivanje sa Londonom i Vašingtonom. Ideološka i politička povezanost sa partizanima daje mu čvrsto uporište i uticaj; samo od razvoja događaja i napredovanja Crvene armije zavisi kako će time trgovati i da li će ih razmijeniti za nešto što cijeni kao važnije.

I za američkog predsjednika Teodora Ruzvelta Jugoslavija je sporedna predstava, mada se Tito i njegovi drugovi jedno vrijeme najviše uzdaju u Vašington.

"Sjedinjene Američke Države nisu ni ekonomskim ni političkim interesima upletene u Balkan, pa će zbog toga, s većom objektivnošću i nezainteresovanošću pristupiti u našoj borbi", piše Đilas o tadašnjim nadanjima vođstva NOVJ.

No, dok Sjedinjene Američke Države obezbjeđuju Saveznicima ratni materijal, Crvena armija ogromnim ljudskim gubicima plaća pobjede nad Hitlerovom Njemačkom, a očekuje se – kasnije – da tako nastavi i u Aziji, protiv Japana. Ruzvelt zato ni na kakav način ne želi da iritira Staljina. Ponajmanje, osporavanjem budućih zona uticaja na istoku Evrope – Jugoslavija za Ameriku nije ništa više sem poligona za uvježbavanje diletanata u svojim obavještajnim službama.

Ostala je samo Velika Britanija. Premijer Vinston Čerčil smatra da je iskrcavanje na Balkan jedini način da Zapad koliko-toliko onemogući sovjetsku dominaciju uticaja u istočnoj Evropi. Mada mu je Ruzvelt uskratio podršku za taj plan, Čerčil se ipak nada da bi ga donekle mogao ostvariti ukoliko savezničke armije brzo napreduju kroz Italiju. A tamo je, poslije uspješnog starta, debelo zapelo. Taj zastoj na frontu pod britanskom komandom doveo je Britance u zagrljaj sa partizanima.

Zašto, objašnjava Đilas: "Britanci su želeli da mi vežemo na sebe što više i što veći broj nemačkih i kvislinških divizija, a nama je to odgovaralo pod uslovom da mi budemo jedina pomagana i priznata sila."

Nije, dakle, vojna pomoć problem, već način kome će se uputiti – organima suverene i nezavisne države ili još samo jednom, premda daleko najvećem i najmoćnijem pokretu otpora u Evropi?

VELIKI ZAOKRET

Od samog početka rata u Jugoslaviji Britanci podržavaju Jugoslavensku vojsku u otadžbini, odnosno četnike generala Dragoljuba Draže Mihailovića. Međutim, 1943. pasivnost i defetizam ovog pokreta, ali i suradnja sa okupatorom, ne samo da ih diskreditiraju kod Čerčila nego ih i čine neupotrebljivim za njegove planove. To opet otvara i pitanje Jugoslavenske izbjegličke vlade u Londonu u kojoj je Mihailović ministar vojni. Sa jedne strane, britanski premijer ne želi da je se odrekne, kako piše i "zbog stanovitih moralnih obaveza"; sa druge – NOVJ ne priznaje tu vladu, a partizani Britancima i te kako trebaju...

Kvadraturu kruga rješavaju u dugim razgovorima Tito i šef britanske vojne misije u Vrhovnom štabu NOVJ, brigadir Ficroj Meklejn. Britanci prvi popuštaju, pa Tito javlja Moskvi da je stekao "utisak da neće mnogo insistirati na partizanskom priznavanju vlade i kralja Petra". Zauzvrat, Vrhovni komandant NOVJ pristaje na "blaži kurs": monarhija se ne ukida nego samo "suspenduje" do kraja rata a tada će se vidjeti... Tom platformom zadovoljni su i Tito i Čerčil. Prvi dobija odrešene ruke da izgradi državne organe pod kontrolom KP; drugi – rasterećivanje talijanskog fronta kroz akcije partizana i maglovito uvjerenje da će zadržati uticaj u poslijeratnoj Jugoslaviji, odnosno da će demokratski izbori onemogućiti njenu potpunu sovjetizaciju.

"Žalosna je činjenica da gotovo nikakve zalihe nisu dostavljene brojnim Titovim pristalicama morskim putem. Ti odlučni borci drže u Jugoslaviji onoliko Nijemaca koliko mi držimo južno od Rima", ovako Čerčil na Teheranskoj konferenciji (28. novembar – 1. decembar 1943) objašnjava odricanje od četnika i zaokret ka partizanima Staljinu i Ruzveltu. Obojica se potom slažu da se partizanima pruži maksimalna pomoć u oružju i opremi, te da se NOVJ prizna za jedinu savezničku silu u Jugoslaviji.

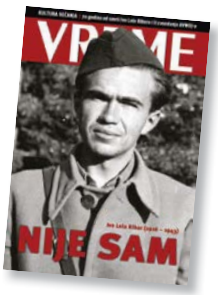
PRAVO STANJE STVARI

Niti je Čerčil naivan, niti ga je Tito vješto preveo žednog preko vode. Obojica

Josip Broz Tito sa dr Ivanom Ribarom u oslobođenom Beogradu novembra 1944. godine.

znaju da je izbjeglička vlada u Londonu međusobno posvađana, potonula u intrige, bez ugleda u svijetu i, što je najvažnije, sa nikakvim uticajem u Jugoslaviji. Znaju, također, i da četnici nisu ozbiljna vojska, da se ne mogu oporaviti od poraza na Neretvi i da su – nepovratno – skliznuli u kolaboraciju. Konačno, svjesni su i da se četničke jedinice van Srbije i djelova Bosne nigdje nisu u stanju održati bez njemačke podrške, a kamoli steći podršku stanovništva. Na drugoj strani je NOVJ iskusna, disciplinirana i borbena trupa, dobro organizirana i sa širokom podrškom u cijeloj Jugoslaviji... Današnjim rječnikom: Tito i Čerčil prećutno legaliziraju novonastale okolnosti. Međutim, bez krupnih vojnih i političkih uspjeha na terenu, bez oružane sile da ih obezbjedi, nikakva diplomacija i lukavstva ne bi pomogli partizanima. A njihov cilj je – da se ponovi – socijalistička i federativna republika.

Sve odluke Drugog zasjedanja AVNOJ-a donesene su u oktobru; na zasjedanju samo su proglašene.

Đilas: "Bilo je i razlika – da li vlada ili privremena vlada, da li odmah svrgavanje kralja ili zabrana kralju povratka. Mi smo se složili sa Titom da prihvatimo blaži prelazni kurs. (...) Kao najvažniji razlog navođeni su odnosi prema saveznicima, u prvom redu Britancima i Sovjetima, odnosno prihvatljivost takvog kursa za saveznike."

Zasjedanju prisustvuju svi delegati iz svih budućih jugoslavenskih republika. I nisu svi članovi partije.

Opet Đilas: "Ali svi su bili na ovaj ili onaj način 'provereni': partijski forumi su nastojali da uključe poznate nepartijce, tzv. rodoljube, ali takve koji ne osporavaju ni ciljeve ni metode – većina 'rodoljuba' su kasnije postali članovi partije, a neki su potajno to već tada bili."

Između ostalih, to su bili članovi Hrvatske seljačke stranke, Srpske zemljoradničke stranke, Stranke samostalnih demokrata, Muslimanske zajednice, Radikalne stranke, Hrišćanskih socijalista... Oba vijećnika iz Makedonije izabrana su na prijedlog bugarskog komuniste Šterje Atanasova Viktora, inače agenta NKVD-a.

Vrhunac Drugog zasjedanja AVNOJ-a je – prema sjećanjima prisutnih – proglašenje Tita za maršala Jugoslavije. Nakon burne i dugotrajne aklamacije, skupština bar pola sata prekida rad. Toliko traje čestitanje Titu iako i on, kao i svi ostali, zna bar dvadeset četiri sata da će postati maršal na prijedlog slovenske delegacije.

Vijećnici AVNOJ-a razišli su se oko pet ujutro 30. novembra 1943; tog dana sahranjen je Ivo Lola Ribar. Sedamdeset godina kasnije nijedna od odluka Drugog zasjedanja AVNOJ-a nije više na snazi. Nema ni Jugoslavije. Ali, one buktinje sa grba prvi put okačenog u Sokolskom domu u Jajcu i dalje svijetle u tmini. Obasjavaju ljude i vrijeme u kome su narodi koje sve spaja, a gotovo ništa ne dijeli, krvavo izborili pravo na postojanje, dostojanstvo i samostalno odlučivanje o svojoj sudbini. A i ona *Hej, Slaveni* – danas kada su države nasljednice Jugoslavije u Evropi i svijetu samo "slamka među vihorove"– nekako dobija na izvornom značenju. ¶

FILIP ŠVARM

jdp.rs

JUGOSLOVENSKO DRAMSKO POZORIŠTE

REPERTOAR
DECEMBAR **2013.**

Scena „Ljuba Tadić"

2.	Ponedeljak u 20.00	OTELO
3.	Utorak u 20.00	SUMNJIVO LICE
4.	Sreda u 20.00	ŠINE
6.	Petak u 17.00	GALEB (Srpsko narodno pozorište – Novi Sad)
7.	Subota u 20.00	TAKO JE MORALO BITI
8.	Nedelja u 20.00	GOSPOĐICA
10.	Utorak u 20.00	OTELO *
11.	Sreda u 20.00	BUBA U UHU
12.	Četvrtak u 20.00	BUBA U UHU
13.	Petak u 20.00	GOSPOĐICA
14.	Subota u 20.00	DON KRSTO
15.	Nedelja u 20.00	OTELO
16.	Ponedeljak u 20.00	BUBA U UHU
17.	Utorak u 20.00	NIJE SMRT BICIKLO (da ti ga ukradu)
18.	Sreda u 20.00	ROĐENI U YU
20.	Petak u 20.00	METAMORFOZE
21.	Subota u 20.00	ŠINE
22.	Nedelja u 20.00	SUMNJIVO LICE
24.	Utorak u 20.00	GOSPOĐICA *
26.	Četvrtak u 20.00	TAKO JE MORALO BITI
27.	Petak u 20.00	SUMNJIVO LICE
28.	Subota u 20.00	VIŠNJIK
29.	Nedelja u 20.00	SKAKAVCI

Teatar „Bojan Stupica"

1.	Nedelja u 20.30	SAMO NEKA BUDE LEPO
4.	Sreda u 20.30	ELIJAHOVA STOLICA
5.	Četvrtak u 20.30	ZLOČIN I KAZNA
6.	Petak u 20.30	POKOJNIK (produkcija FDU)
7.	Subota u 20.30	HISTERIJA
8.	Nedelja u 20.30	ŠVABICA
9.	Ponedeljak u 20.30	HADERSFILD
15.	Nedelja u 20.30	IZDAJA – premijera
17.	Utorak u 20.30	IZDAJA
18.	Sreda u 20.30	ZLOČIN I KAZNA
20.	Petak u 20.30	IZDAJA
21.	Subota u 20.30	SAMO NEKA BUDE LEPO
22.	Nedelja u 20.30	DRAMA O MIRJANI I OVIMA OKO NJE
25.	Sreda u 20.30	ZAPISI IZ PODZEMLJA
27.	Petak u 20.30	IZDAJA

Studio JDP

9.	Ponedeljak u 20.00	HINKEMAN: ŠTA MORA NEKA BUDE (koprodukcija JDP i FDU)
23.	Ponedeljak u 20.30	MARKS U SOHOU (nezavisna produkcija)
24.	Utorak u 20.30	MARKS U SOHOU (nezavisna produkcija)

Gostovanja

1.	SUMNJIVO LICE	Kulturni centar Ruma

* predstava je titlovana na engleski jezik / English subtitles

Vaš lični blagajnik
069 26 44 447

Preuzmite aplikaciju za android platformu

Preuzmite aplikaciju za Iphone platformu

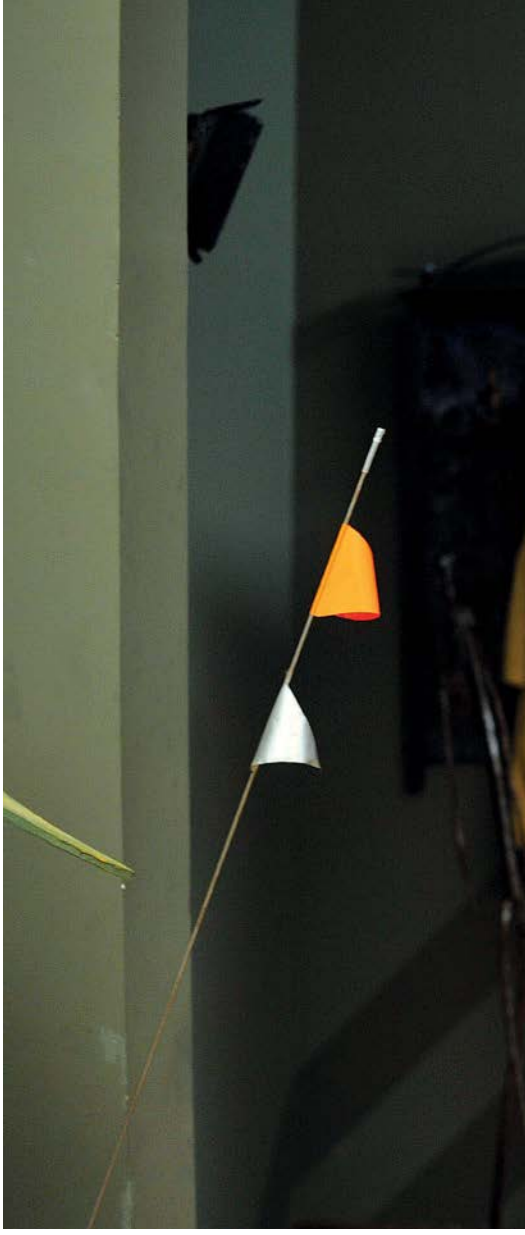
Radno vreme blagajne:
ponedeljak - subota
10h - 15h i od 17h do početka predstave
nedelja od 19h do početka predstave
Tel. 011 30 61 957 / 011 26 44 447
Kralja Milana 50

Raiffeisen BANK

Intervju: Bogdan Diklić, glumac

Svak po meri svoje snage

"Kada glumim ja svakog puta dajem sve od sebe. Ko hoće čestito i pošteno da uradi to što radi – daje se. Ako sebe uhvatim da se švercujem, onda to neću ni da radim ma šta to bilo: da l' je to uloga u pozorištu, ili čišćenje stana usisivačem"

Razgovarali smo u pauzi za ručak snimanja novog ciklusa televizijske serije *Otvorena vrata*, a neposredno pre beogradskih premijera dva filma u kojima Bogdan Diklić igra glavne uloge: *Mamaroš* Momčila Mrdakovića i *Odbrana i zaštita* Bobe Jelčića, koji će biti prikazan na predstojećem Festivalu autorskog filma u Beogradu, koji počinje 28. novembra. U *Mamarošu* Diklić igra Peru, sredovečnog kinooperatera, zaljubljenika u film i bioskop, koji uspeva da u vreme poslednjeg bombardovanja Beograda ode u Ameriku i tamo počne novi život. U hrvatskom filmu *Odbrana i zaštita* Diklić igra Slavka, Hrvata iz Mostara, koji pokušava da reši dilemu da li da ode na sahranu svog starog druga, Muslimana, od koga ga je rat razdvojio. Dve najnovije nagrade u karijeri, obe za najbolju ulogu, Bogdan Diklić je dobio upravo za taj film: na Sarajevskom filmskom festivalu, i na Filmskom festivalu u Puli.

Osim dve pomenute, Bogdan Diklić je odigrao preko sto uloga na filmu i u pozorištu. Pomenućemo još samo dve najnovije, pozorišne: u predstavi *Zločin i kazna* Jugoslovenskog dramskog pozorišta i u predstavi *Na dnu*, Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu.

"VREME": Na snimanju ste po ceo dan...

BOGDAN DIKLIĆ: ... osam sati dnevno, ima nas nekoliko koji svakodnevno snimamo, što jeste malo naporno...

... u *Otvorenim vratima* igrate bivšeg savetnika bivših ministara...

Ja sam bivši savetnik bivših ministara za sve i svja, i kao i u prvom ciklusu *Otvorenih vrata* – znači kao i pre dvadeset godina – glumim čoveka koji je i dalje vrlo uspešno neuspešan i to mu izuzetno dobro polazi za rukom. Igram čoveka koji je luzer, koji šta god da pokuša, sve mu se izvitoperi, čoveka malo nižih misaonih sposobnosti, ali svakako dobroćudnog i dobronamernog. Ali, sve će se to videti u seriji.

***Mamaroš* je premijerno prikazan pre tri dana, pa se zna da je Pera koga vi igrate u tom filmu uspeo u životu...**

Pa, ne znam, zavisi kako ko tumači uspeh u životu. Uspeti ne znači imati.

...uspeo je zato što je ostvario svoj san: Pera radi ono što najviše voli na svetu – pušta filmove u svom bioskopu. Taj bioskop je istina putujući, ali – šta smeta.

Jeste, Pera je našao jedan izdrndani kinoprojektor i prikazao je film na terasi zgrade u Njujorku. Na snimanju te scene je učestvovalo četrdesetak dece, crnčića, belčića, Eksimčića, Portorikančića, Kineščića, bilo je i nekoliko Srpčića, ali se u tom kadru nema utisak da ih je toliko, i to toliko različitih. Meni jako nedostaju ta deca u tom kadru, mislim da su ona važnija od kadrova iz *Pastira Kostje*, filma koji im Pera prikazuje. Ali, s obzirom na to da imate neverovatno malo vremena da u Njujorku na terasi jedne zgrade snimite sve što vam treba, mi smo bili u velikoj panici i, eto, nije bilo vremena da se snime i sva ta deca.

***Mamaroš* će se razlikovati od sada aktuelnih domaćih filmova zato što daje nadu, ostvarivu nadu.**

U stvari, film nudi nadu onom ko želi da se iščupa iz nečeg u čemu ne želi da živi, pri tom ne mislim na geografsko područje, nego na okolnosti u kojima živi, da će uspeti. Radnja filma se odvija 1999. godine, a kao što znamo te devedesete nisu rezultirale bogznakakvom srećom u ovoj zemlji i na ovim prostorima. Zato je ta ostvarena nada koju nudi film važna.

Slučajnost je htela da se baš u danima pred premijeru u svetu zvanično ukine klasična projekcija filma pomoću projektora i filmske trake u korist digitalizovane projekcije, pa se *Mamaroš* doživljava i kao oda staroj "tridesetpetici" i kao nostalgija za bioskopima. Mnogi od nas

fotografije: M. Milenković

pamte treperavost slike i krčanje tona...

...pamte miris bioskopa, onih podova premazanih olajem, jeftinog mirisa osveživača jorgovana, škripe drvenih stolica, semenki. Kako to sad nekom objasniti? Mladim ljudima koji nisu to doživeli, a bojim se da i neće.

Hajde da budemo pozitivni, možda će nedavna inicijativa reditelja Srđana Dragojevića, koji je prozvao ministre zbog prodatih bioskopa, pomoći da se u naš život vrati ta stara vrednost – bioskop.

Razmišljam ja pozitivno. Nije to pitanje Ministarstva kulture, niti nečije odluke. To je pitanje vremena. A vreme u kome se to događalo bilo je rasterećenije, bezazlenije, normalnije. Vreme bioskopa je bilo i vreme još raznoraznih sadržaja koji su i te kako prijanjali za ljudsku dušu i u kojima se ona veoma lepo snalazila. Ljudska duša se danas ne snalazi u moru gluposti i samoobmana. Ja stalno pominjem taj internet i mobilne telefone i ostale stvari koje odvlače čoveka od njega samog. Pa setite se kako je divno bilo kad smo se dopisivali. Pa pišete pismo, pa kupite koverat i marku, pa mala svečanost kad šaljete pismo, pa odete i pošaljete ga ekspres preporučeno da što pre stigne! Takve stvari pripadaju čoveku. Ja ne kažem da je internet glupost, ali čovek je izmislio nešto što ne ume da podredi sebi i gubi se u tom tehnicizmu i ne znam kojim sve izmima. Ili, Nova godina je, pa tražite lepe čestitke, pa ih nađete kod uličnog prodavca, ali on nema odgovarajuće koverte, pa idete, pa obilazite po kioscima, tražite, pa konačno nađete ali tamo nema markice od toliko i toliko dinara, pa onda kupite za svaki slučaj nekoliko čestitki više da odgovorite i onima od kojih ne očekujete čestitku, pa onda kroz onaj beli, beli sneg vratite se kući, skuvate sebi kafu, uzmete spisak ljudi kojima hoćete da pošaljete čestitku, i – pišete pažljivo, trudeći se da vam rukopis bude lep. Kako zvuči ovo što ja sad pričam? Meni zvuči poetično. Ali nisam ja taj koji poetično priča, nego su događaji o kojima pričam bili i poetični i romantični, samo nismo imali svest o tome da su oni takvi. Sad imamo svest i sad smo sentimentalni i nostalgični u odnosu na to doba, a to se, naravno, da se vratim na početak, i te kako odnosi i na bioskope koji su bili institucija od ogromnog značaja u sazrevanju mladih ljudi. Kad devojka pristane da ode sa momkom u bioskop, pa to već nešto znači! Pa ako je on uhvati, onom znojavom, uplašenom rukom usred projekcije za ruku, a ona je ne izvuče, pa to znači možda će se posle toga i ljubiti. To je bilo neko, rekao bih, normalno sazrevanje. A sad se dopisuju i zaljubljuju iako se nikad nisu ni videli.

Da ste vi kinooperater, koje biste filmove puštali?

Ima ih mnogo koje bih ja puštao, svi oni polako postaju klasika. Znam i koje ne bih puštao, to sigurno! Svakako ne bih 90 odsto američke kinematografije – či- »

sti treš! To su filmovi koji kontaminiraju. Sav taj treš kontaminira dušu, takve filmove sigurno ne bih puštao. Stalno nam prikazuju neke konfekcijske serije, neka ubistva, neke filmove koji su devijantni do te mere da ih je nepodnošljivo gledati. Devijantne stvari nikada neću i ne mogu da prihvatim.

Igrali ste u *Mamarošu* zato što vam se dopao scenario. S obzirom na to da je to prvi film Momčila Mrdakovića, bilo je rizično...

Pa, nije meni Mrdaković prvi debitant u životu!

Hoću da kažem da glumački rezultat ne zavisi samo od glumca nego pre svega od reditelja i scenariste, od partnera, vi se svakog puta dajete, ali vaš uspeh ne zavisi samo od vas.

Jeste, zavisi i od muzike i od svega ostalog na filmu, i jeste, ja se svakog puta dajem. Ko hoće čestito i pošteno da uradi to što radi – daje se. Evo, i vi se sad dajete, i vaš kolega što me fotografiše, i on se daje. Ako sebe uhvatim da se švercujem, onda to neću ni da radim ma šta to bilo: da l' je to uloga u pozorištu, ili čišćenje stana usisivačem. Jako vodim računa šta pričam, kako pričam, ne želim nikoga da povredim, a opet želim da budem iskren. Ne želim da prostirem svoju intimu, ali, s druge strane, čovek je negde prinuđen da to čini. Ja imam veliku odgovornost prema javnoj reči, prema reči uopšte i nije mi svejedno. Zadnjih nekoliko dana je svega toga isuviše: dva filma, radim *Otvorena vrata*, radio sam predstavu u zagrebačkom HNK-u, sve to privlači određenu medijsku pažnju, a ja sam jedan, i jako mi je teško da uvek budem raspoložen, koncentrisan i da do nijansi artikulišem ono želim da kažem.

Vaš drugi aktuelni film, *Odbrana i zaštita*, kao i prethodni, podseća nas na vreme devedesetih.

Da, između ostalog film *Odbrana i zaštita* govori i o podelama. Mi se, nažalost, još uvek delimo po raznim "osnovama" i na razne načine, a postoji samo jedna podela: na ljude i neljude. I ljudi treba da pomognu neljudima da i oni postanu ljudi. Deljenje je velika tragedija ovih prostora, ali iz te tragike treba da se izađe, a ne da se u njoj učmalo tavori do u beskonačnost. Stradanja su bila velika... bilo je žrtava... bilo je krivaca... i svi smo štošta izgubili.

Slavkova dilema, otići u drugi deo Mostara na sahranu prijatelju ili ne, i izbeći zamerke komšija, njegovih hrvatskih sunarodnika, zato što oplakuje jednog Muslimana, čini se nerešivom.

Film govori i o aktu savesti pojedinca. Slavko je po meni veliki junak: mnogo toga ga razbija, mnogo toga ga muči. A on ipak, kao Hrvat, ode u istočni deo Mostara na sahranu svog prijatelja Muslimana. On ipak ode na tu dženazu. Eto to je Slavko. On je paradigma svih naših malih života nad kojima se stalno tresemo, tresemo se nad prolaznošću koje nismo svesni u dovoljnoj meri i umesto da je učinimo što lepšom, mi je činimo što tužnijom. Hiljadu puta sam čuo: ma šta, jedan život imam! Pa baš zato što jedan život imaš, potroši ga kako treba!

Vama vaša profesija omogućava da delujete na ljude...

Ona mi omogućava da delujem ne samo na ljude oko sebe nego i na sebe. Zato i radim ovo što radim! Starac Siluan je govorio: "Svak po meri svoje snage." Svi smo stvaraoci, svi treba da pokušamo da stvorimo bolji svet, i bolji svet će se dogoditi. Ja u to duboko verujem. Ja sam verujući čovek, ali nisam normativno i juridički verujući. Poješću pljeskavicu u vreme posta, i mislim da to neće biti preveliki greh. Ali će biti ogroman greh ako poželim da vas udarim. Znate, sva ljudska prljavština kontaminira univerzum. Vera je, između ostalog, i nastojanje čoveka da ne kontaminira, da ne truje. Da se osmehne, da kad uđe u pekaru pogleda pekara u oči i kaže mu "dobar dan, molim vas kilogram hleba", a ne "daćeš mi leba". Lepši je život! Mene interesuje da učestvujem u stvaranju lepšeg života koliko mogu. Često mi to ne uspeva, ali se barem trudim.

U poslednje vreme bili ste i profesor – učili ste kolege iz Zagreba, glumce *Gospođe ministarke* Olivera Frljića, da govore srpski onako kako se govorilo u Nušićevo vreme.

Pa šta, mene su učili bosanski, učili su me mostarski, što da se ne pomažemo! Divni su bili, i Bogu hvala što se takve stvari dešavaju.

U vašem matičnom pozorištu, u Jugoslovenskom dramskom, pojavite se u *Zločinu i kazni* samo da biste izgovorili jedan monolog.

A što da ne – ne kažem ja to vama, nego hoću da kažem: zašto da ne igram male uloge! Pa, ima filmova u kojima imam samo jedan kadar! Mislim da mi je ova najmanja koju sam u pozorištu ikad imao. Neka je! Uživam u njoj, uživam u ritualu da dođem u svoju garderobu, da se presvučem, da sudelujem u jednom ozbiljnom komadu ozbiljnog pisca i ozbiljne rediteljke. I opet ću, i opet bih! Možete vi meni dati da ja u nekoj predstavi imam svaku rečenicu, svaku scenu, ako to meni ne stvara nikakvo zadovoljstvo, nikakvu radost, ja ću da odem odatle. Pogotovo sad, sa 60 godina i sa 40 godina iskustva. Zaslužio sam da, u tom smislu, počnem da poštujem i sebe! Četrdeset godina zdušno i pošteno radim ovo što radim, učestvujem u umetnosti, glumac sam, u glumi sam, ona je u meni, i sad treba sebi priuštiti što više radosti. ¶

SONJA ĆIRIĆ

Roman o ispitu zrelosti

Autorka romana problematizuje završni ispit kao jedinicu za merenje znanja zbog pritiska kojim su đaci izloženi od sedmog razreda osnovne škole

"Kako je moguće da odrasli baš toliko ne znaju! Kako bi bilo da njima neko kaže: 'Slušaj, nemoj ništa da se bojiš, ali znaj da ti od sutrašnjeg dana zavisi budućnost! Kako bih volela da sam mala! Pa da mi mama čita bajke... Učionica je puna našeg straha, moraće da je kreče ne bi li ga sprali sa zidova'"

Nije preterano zanimljivo biti odrastao, primećuje Mina, glavna junakinja romana *Roman u mojoj glavi*, autorke Sonje Ćirić, u izdanju Kreativnog centra. "Da nisam u pravu, nastavnici i svi drugi odrasli bili bi nasmejani i veseli dok nam pričaju o tom novom životu, a ne zabrinuti i smrknuti..." Prelazak "od kolevke pa do groba, najlepše je školsko doba" do gimnazije i srednjih stručnih škola, osnovna je tema ove knjige – rastanak od drugova iz razreda, rastanak od dvadeset četiri života koja se žive svakog dana osam školskih godina, kako to Mina kaže. Glavna junakinja sedi u učionici i rešava završni ispit iz srpskog jezika, lako ga je rešila, za petnaestak minuta, jer je ona veoma dobar đak, uzorno dete. Dok proverava da li je dobro uradila pitanja iz testa, junakinja *Romana u mojoj glavi* na zanimljiv način objašnjava gramatiku, glasovne promene, sibilarizacije, jotovanje, akcente, glagolske promene. Mina, međutim, strahuje da joj se negde potkrala greška i uporno je traži. Ne želi da izađe iz učionice jer je svesna da je to poslednji put da sedi u toj školi, kraj, nema više, a istovremeno je zabrinuta za budućnost. "Gde su moji lepi dani s mojim odeljenjem?" I gde su moji lepi dani sa mamom i tatom? Mina je čula da su se njeni roditelji dogovorili da se razvedu posle njenog maturskog ispita. U mislima priziva školske događaje koji su joj ostali u pamćenju, i počinje da piše roman u svojoj glavi.

Minin roman je u formi dijaloga sa naslovima koji opisuju o čemu je reč i ilustracijama (npr. "Sastanak školske psihologičarke i našeg odeljenja zbog Suzane"). S obzirom na uzrast aktera, rečenice se uglavnom završavaju uskličnikom, jer se misli i govori u povišenoj skali. Mini drugovi iz razreda su pristojna deca koja razgovaraju o temama tipičnim za njihov uzrast, smišljaju tajne znake za kontrolni iz geografije, nedostaje im Đorđe koji se odselio u Pariz. Jedan dečak, čini se, odustaje od namere da se upiše na glumu jer njegov tata ne voli pozorište i kaže da se "gluma ili knjiga ili slike ne jedu i da glumci i pisci žive zahvaljujući tuđem radu i znoju", i saopštava da će se upisati u pravnu školu (u koju se, prema Mininom mišljenju, upisuju loši đaci). Mina pak pojma nema šta će studirati, ali zna da neće ići na Fakultet muzičkih umetnosti, na opšte čuđenje nastavnika iz škole. Mina svira klavir, išla je u muzičku školu, njeni roditelji je podržavaju u odluci da ne nastavi sa klavirom, jer kažu da svaki čovek zaslužuje da radi posao koji voli. Ona sa gorčinom razmišlja o tome da je njima stvarno stalo do njene sreće, oni bi bili zajedno. Kaže Stanku: "Kako će voditi računa o meni, pa i o tome šta ću biti, ako nisu zajedno? Oni samo glume roditelje, obavljaju osnovne roditeljske dužnosti: hrane me, oblače i brinu o mom školovanju. Često im je i to opterećenje zato što su obuzeti sobom. Da im je istinski stalo do mene i moje sreće, oni bi bili zajedno."

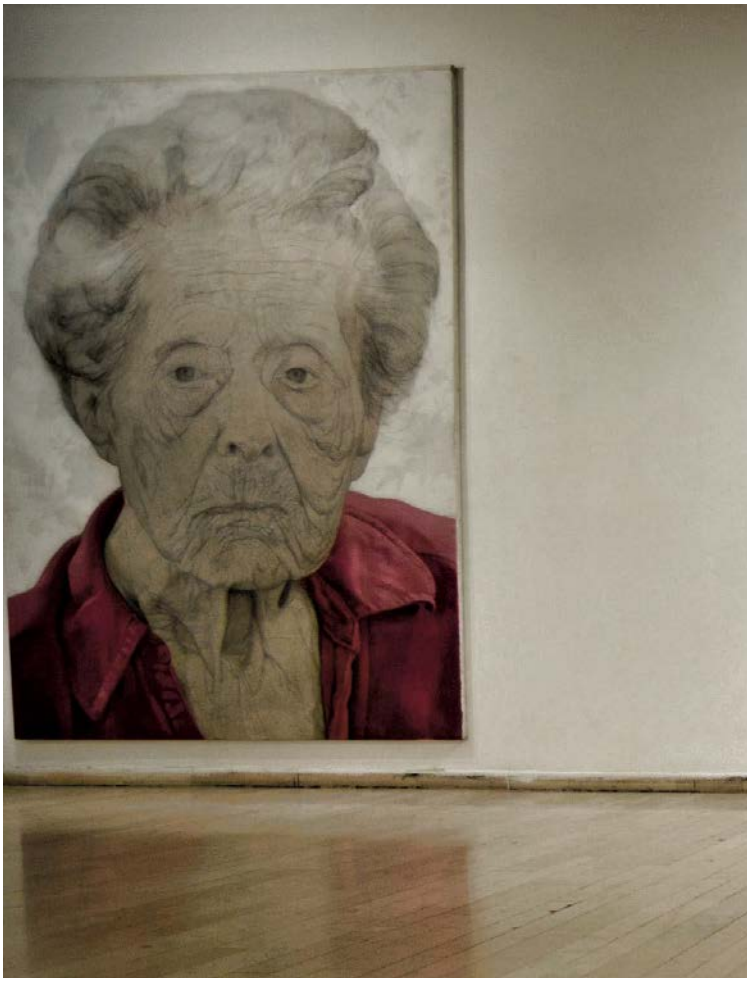
Mina nema hrabrosti da izađe ranije sa testa iako zna da je sve tačno uradila, ne želi da ostali misle da ona misli da je najpametnija, pa zato traži grešku. Sedi u učionici sa veselim zavesama u kojoj nikad pre nije bila i misli joj lete, lete... U trenutku pobune, kad joj mama kaže da u njenoj sobi nema više mesta za lutke i igračke i da je odavno porasla, Mina joj odbrusi: "Pa šta, a ti si se ugojila!" Mama joj govori da se roditelji ponekad rastavljaju zato što tata ili mama upoznaju nekog drugog koga više vole. "Možda tako rade odrasli; deca ne. Deci ljudi nisu igračke kojima se poigraju, pa ih bace kad im dosade. Deca nikad ne bi bacila igračku. Roditelji bacaju dečje igračke, ne bacaju ih deca." Mina kasnije dovodi u vezu njen "ispit zrelosti" sa najavljenim razvodom roditelja – pita se da li je moguće da ako ona ne vidi svoju grešku u testu, možda ni njeni roditelji ne vide svoju grešku, a da je vide, izbrisali bi je gumicom.

Autorka romana problematizuje završni ispit kao jedinicu za merenje znanja zbog pritiska kojim su đaci izloženi od sedmog razreda osnovne škole. Mina kaže: "Govore nam da se ne bojimo. Srbinov govor znam napamet: 'Deco, vi ste sada pred svojim prvim važnim životnim zadatkom. To je prvi korak vaše budućnosti! Ali nema razloga za strah.' Kako je moguće da odrasli baš toliko ne znaju! Kako bi bilo da njima neko kaže: 'Slušaj, nemoj ništa da se bojiš, ali znaj da ti od sutrašnjeg dana zavisi budućnost!'?" Maturski ispit je trauma za svakog osnovca, koliko će bodova sakupiti, u koju će se školu upisati (" Kako bih volela da sam mala! Pa da mi mama čita bajke... Učionica je puna našeg straha, moraće da je kreče ne bi li ga sprali sa zidova."). Mina strahuje od greške, jer greške mora biti, uvek postoji greška.

Mina bi se možda upitala i zašto odrasli upotrebljavaju termin "magareće godine" za njen uzrast. Zvuči pogrdno, to samo odrasli mogu da smisle. ¶

BILJANA VASIĆ

Nije sramota biti star

"Ako cilj u umetnosti postane odveć očigledan, onda više ne govorimo o umetnosti već o propagandi. Naša ambicija sa ovim projektom nije bila 'nasilna' promena percepcije kod onih koji nisu stari i koji starost vide na jedan stereotipan i degradirajući način tako što ćemo ih optužiti za nehumanost, pozvati na odgovornost ili pokušati da izazovemo nekakav osećaj krivice. Bilo nam je bitno da pozovemo ili isprovociramo publiku da u starosti prepozna zajedničku sudbinu koja čeka sve nas", kažu autorke izložbe "Starost" u Likovnoj galeriji Kulturnog centra Beograda

"Biološko starenje predstavlja univerzalan biološki proces, prirodnu fazu u životnom ciklusu svake jedinke, koja se završava smrću. To je proces koji predstavlja genetički programirano otkazivanje mehanizama koji održavaju homeostazu (stalnost unutrašnje sredine organizma)", ovako je u srpskoj Vikipediji definisan pojam starenja. Starenje i starost jasno se razlikuju – dok je starenje prirodan i nepovratan fiziološki proces, koji kod ljudi napreduje različitom brzinom, sama starost predstavlja određeno životno razdoblje povezano s hronološkom dobi. "Kako jedan proces, prirodan i neizbežan, može da izazove gotovo univerzalno osećanje nelagode u toj meri da biva kolektivno negiran?", pita se Irena Šimić u eseju objavljenom u katalogu izložbe "Starost", koja u Likovnoj galeriji Kulturnog centra Beograda traje do 30. novembra, a koju je realizovala zajedno sa Kristinom Stefanović Živanović s kojom radi u okviru profesionalnog udruženja "Perionica". Na postavci ove izložbe prikazane su slike velikog formata umetnica Jelene Bulajić i Jovanke Stanojević, zatim audio-instalacija *Oriđinali* i kratki film Marka Jeftića *Bajne vile* za koji je autor dobio Gran pri 55. Beogradskog festivala dokumentarnog i kratkometražnog filma 2008. godine. Ovu izložbu su pre Beograda videli Subotica i Čačak.

Izložba "Starost" osmišljena je s namerom da se ukaže na široko rasprostranjen problem diskriminacije starih u srpskom društvu. Uzroka ima mnogo, a možemo da ih tražimo u tržišnoj logici liberalnog kapitalizma koja ekonomsku moć pojedinca i sposobnost privređivanja postavlja visoko na lestvici opšteljudskih kvaliteta, pri čemu građani lišeni ove društvene funkcije gube i moć da se bore za svoja prava postajući neka vrsta "društvenog škarta". Za regenerativnu medicinu starost će uskoro biti samo jedna od bolesti koje je moguće lečiti matičnim ćelijama, za modernu farmakologiju starac je poželjni korisnik a za politiku reprezent konzervativnog biračkog tela. Istovremeno, globalni trend opsesivnog održavanja mladalačkog izgleda, kao kolektivni mehanizam poricanja smrti, rezultira odsustvom starih lica iz predstava savremene vizuelne kulture i medija. Izložba "Starost" predstavlja pokušaj povratka starih ljudi u javni prostor.

MAPE LICA

U razgovoru za "Vreme", Irena Šimić kaže da su se u dosadašnjoj praksi ona i Kristina Stefanović Živanović prvo zainteresovale za neku određenu temu ili fenomen, da bi zatim razmišljale o konceptu, pa tek onda i tražile radove i umetnike koji pružaju zanimljive i raznovrsne odgovore na temu. Polazile su od teorije ka praksi. Međutim, sa "Starošću" je bilo drugačije. Prvo su "otkrile" monumentalne crteže Jelene Bulajić, pa se tema i sama nametnula. "Otada smo počele intenzivno da razmišljamo i o starenju, o povezanosti straha od smrti sa globalnom opsesijom mladošću i mladalačkim izgledom, o starima kao marginalizovanima koji su prinudno gurnuti u jednu proizvoljnu društvenu kategoriju koju ne objedinjuje ništa sem broja godina, iz čega proizlaze stereotipi i predrasude koji podstiču dalju diskriminaciju i nerazumevanje." Ova izložba i njeni prateći programi (predavanja, razgovori i projekcije filmova koji za temu imaju starost) za autorke su način da iznesu svoja razmi-

foto: M. Milenković

šljanja i pokušaju da dođu do uvida, kako se ovaj tip diskriminacije održava i, ponekad, produbljuje.

Jelena Bulajić, mlada umetnica iz Novog Sada, slika portrete velikih dimenzija, koje ona zove "mape lica starih ljudi". Kao što geografski prostori imaju karakter, tako i lica imaju svoju topografiju. Upravo zbog toga što crta mape, potrebno je toliko prostora da se verno i doslovno prenese topografija jednog lika. Jelenine slike posmatrača konfrontiraju sa konkretnim individuama, upečatljivim ličnostima koje nam ona predstavlja imenom i prezimenom. "Međutim, koliko god da smo bile opčinjene Jeleninim radovima, kada smo počele da razmišljamo o starosti kao temi izložbe, nešto je nedostajalo", kaže Irena Šimić. "Shvatile smo da odnos koji nam Jelena prezentira nije onaj uobičajeni odnos koji mi – kad kažem mi, mislim na naše društvo – negujemo prema starima." Tada su odlučile da u izložbu uključe i Jovanku Stanojević, umetnicu iz Beograda. Jovanka slika takođe velike formate, ali njen model je bezimena starica koju skoro uvek predstavlja s leđa – ona slika njen potiljak, tačnije kosu. Kristina Stefanović Živanović, druga kustoskinja ove izložbe, tu jukstapoziciju dva različita rada, dve umetnice koje obrađuju sličnu temu, nazvala je "lice i naličje starosti". Na kraju su rešile da "svojim staricama" daju i glas i tako je film Marka Jeftića *Bajne vile* postao deo postavke.

Obe umetnice čiji su radovi predstavljeni ovom prilikom, odlikuju se izrazitim crtačkim umećem dovedenim skoro do savršenstva. "Portreti čine strukture preciznog minucioznog crteža i jakog izraza, navode na zaključak da talenat poput talenata velikih majstora prošlih vremena i dalje postoji, da nije ugušen savremenim stremljenjima", piše Kristina Stefanović Živanović u svom eseju "Lice i naličje starosti" objavljenom u katalogu izložbe. "Osim toga, dok posmatramo ove portrete, pred nama se otvara pogled u budućnost na čijem horizontu se projektuje mogućnost sopstvene starosti."

CILJEVI

Polazeći od premise da je umetnost u neraskidivoj relaciji sa društvenim kontekstom u kome nastaje, autorke projekta smatraju da umetnost koja podstiče na kritičko promišljanje fenomena savremenog života može da postane značajan činilac u formiranju mišljenja i stavova. U isto vreme umetnost ne smatraju ni politikom ni društvenim aktivizmom, jer je njen jezik suptilan i višeslojan.

"Ako cilj u umetnosti postane odveć očigledan, onda više ne govorimo o umetnosti već o propagandi", kaže Irena. "Naša ambicija sa ovim projektom nije bila 'nasilna' promena percepcije kod onih koji nisu stari i koji starost vide na jedan stereotipan i degradirajući način tako što ćemo ih optužiti za nehumanost, pozvati na odgovornost ili pokušati da izazovemo nekakav osećaj krivice. Bilo nam je bitno da pozovemo ili isprovociramo publiku da u starosti prepozna zajedničku sudbinu koja čeka sve nas. Dakle, ideja nije bila da izazovemo krivicu, već da podstaknemo identifikaciju jer se jedino na taj način može doći do empatije koja pokreće na akciju."

Uzevši u obzir plemenite ciljeve autorki, njihov studiozan pristup poslu i otvorena srca posetilaca, očekujemo da će *Bajne vile* iz Jeftićevog filma biti smernica kako da ne okrećemo lice od "lica i naličja starosti". ¶

TANJA JOVANOVIĆ

Briljantan prikaz "postkoma" splina

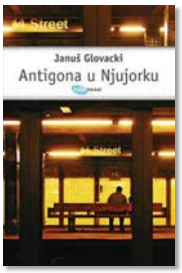
Dve sjajne drame Januša Glovackog pravi su primer kako je vredan dramski tekst ipak prvo dobra literatura, pa onda sve ostalo

***Babuška**: Znaš onog Ciganina što je imao konja i odučio ga da jede. Bog je dobar. Nikog ne napušta. Uzmi samo mog sinčića Kostu. Što sam se samo nervirala. Napunio devetnaestu i ništa. Ne pije, ne puši, ne juri devojke. Samo sedi po bibliotekama i čita. Umalo oči da izgubim od plakanja. Međutim, pre godinu dana primiše ga u onu njihovu mafiju. Sada od ranog jutra u odelu. Kupio stan u Kutuzovskom bulevaru, kola, mobilni. Samo se vozika i pije. Pije i telefonira. Presrećan.*

U vreme prevlasti em "postdramskog" em "rediteljskog" (šta god to značilo) pozorišta, korice časopisa ili knjige nekako su najsigurnije utočište za stari, dobri dramski komad: tu ni piscu ni njegovom delu niko ništa ne može, tu su zaštićeni od svakovrsnih "intervencija" nadobudnih Genija. A svako ko uživa u čitanju (dobrih) dramskih komada odlično zna da ne treba olako (po)verovati u onaj pomodni mambo-džambo kako je drama tek krajnje neobavezni "predložak", nekakva bledunjava i u osnovi zapravo nevažna skica od koje tek treba, alhemijskom transformacijom na sceni, načiniti pravo umetničko delo. Dobro, nije da nema i takvih drama – štaviše, ima ih danas na vagone – ali ono što ima neke šanse da potraje i pretraje ipak su oni komadi rukovođeni mnogo "staromodnijim" pravilima, a pre svega ovim: ono što nije dobro, vredno i važno kao *literatura* (pa je otuda i pogodno za čitanje s razumevanjem & uživanjem) teško da može postati dobro kao predložak za pozorišni čin.

Poljski dramatičar Januš Glovacki (Janusz Glowacki, 1938), globalno najrelevantniji poljski dramski autor "nakon" Mrožeka, jedan je od onih čije drame treba čitati i uživati u njima; nakon toga, gledalački užitak u njihovim (iole dobrim) inscenacijama još je veći. Otuda je odlično što se i kod nas pojavila knjiga njegovih drama *Antigona u Njujorku* (prevela Biserka Rajčić; Arhipelag, Beograd 2013); uostalom, Glovacki odavno nije ni nepoznanica na srpskim i "regionalnim" pozorišnim scenama.

Ako ovom izdanju treba sitničavo tražiti mane, evo odmah jedinih dveju koje sam uočio, ali pokrupnih... Prva je to što su u njoj samo dva komada (*Antigona u Njujorku* i *Četvrta sestra*) a alavi i nezahvalni čitalac bi, naravno, hteo još, utoliko pre što ima odakle da se zahvati. Druga je, hm, sam naslov knjige. Pa dobro, šta fali naslovu? Ništa, osim što je po piscu ovih redova *Četvrta sestra* nedvosmisleno superioran komad, i zato bi bilo logičnije da se knjiga zove po njemu. Mada opet, u ovoj knjizi saznajemo i da je "prema mišljenju Jana Kota, *Antigona u Njujorku* jedna od tri najznačajnije poljske drame u XX veku", a biće da je Jan Kot ipak *malo* veći autoritet u tom području, ne? Svaka čast, ali hajde da ipak pokušam da odbranim svoju "četvrtosestrinsku" pristrasnost.

Gledao sam nekoliko postavki *Četvrte sestre* a da me prvobitno oduševljenje ovim komadom nije napuštalo (uzgred, najbolje od viđenih je ono Narodnog pozorišta u Sarajevu), a isto stanje je i nakon čitalačkog susreta sa delom Glovackog. Razume se da pri spomenu *Četvrte sestre* ne možete a da ne pomislite na one Čehovljeve, kojih beše tri, i koje su, tamo na prelazu devetnaestog u dvadeseti vek, u tužnoj ruskoj gubernijskoj provinciji, gde beskrajnom stepom načičkanom brezama trojka povazdan besmisleno juri a koleški asesori i palanački plemići u stanju decenijama suštinski neprekinutog pijanstva odrađuju svoje živote kao kakvu prestrogu mandatnu kaznu, melanholično, ako ne već i očajno, uzdisale za žuđenom Moskvom, Moskvom kao metonimijom Velikog Sveta, onoga u kojem ima nekih stvarnih ljudi i nešto se uistinu dešava. Ne odoše one, njih tri, u Moskvu, svakako ne onakvu iz njihovih snova o "izgubljenom raju" a kakve nikada nije valjda ni bilo, nije im to bilo suđeno, ali je dvadeseti vek svejednako došao, i doneo Rusiji – od Moskve pa do poslednje sibirske zabiti – hm, *naročito* do poslednje sibirske zabiti – vrlo specifičnu ulogu u istoriji, ulogu kojom se mogla neko vreme i gorditi, ali koja ju je na koncu zapravo i slomila. E, tu je i tu nas čeka Glovacki...

Njegove su tri sestre, sada na prelazu XX u XXI vek, već uveliko u Moskvi, "čehovljevski" san ostvaren je za njih unapred, te je utoliko i bezvredan; one bi dalje, iz Moskve, u "stvarni" veliki svet, negde gde nema jada, poraza, bede i sveprisutnog nasilja i beskrajne jeftinoće ljudskog života, i gde se ljudsko meso ne kupuje na kilo i džab-džabe. Ali, "gde" je to nešto? Možda je to Amerika, a možda i nije; "četvrta" će sestra (a zapravo travestirani brat Kolja) na koncu i dospeti do Amerike, ali se tamo neće baš preslavno provesti. Vera, Tanja i Kaća životariće svoje unapred straćene živote u postsovjetskom limbu, a oko njih će se odigravati sveopšti rasap, ne samo kroz njihove glave i duše, nego i u likovima njihovog oca, autentičnog Generala jedne mrtve vojske koji u neprestanoj alkoholnoj bulazni poraženog čoveka uzaludno sanjari o jednom lepom novom ratu koji bi iščašeni svet opet iznova priveo k pravom poretku, moralno i svakojako otupele susede Babuške, njenog sina, "romantičnog" mafijaša koji će uzleteti više nego što mu je kapacitet krila, što se jakako neće dobro završiti, đuvegije u vidu wannabe političara i univerzalne gnjide, ili onog drugog u vidu nama ovdašnjima predobro poznatog lika "patriote" i antisemite opšte prakse koji ispod žita gleda svoja unosna posla, potom nekolicine balavih cartoon-mafijaša etc.

Da, naizgled, nije baš malo "takvih" komada u postkomunističkom svetu. Ali niko nije taj *postkoma spleen* – nikako samo ruski; to se samo u Rusiji najoštrije ispoljava i najjasnije vidi – nije skrozirao tako briljantno lucidno, urnebesno duhovito a opet po svom *pozadinskom zračenju* gotovo pa čehovljevski melanholično kao Glovacki u ovom velikom, uzbudljivom komadu!

A *Antigona u Njujorku*? O, i to je sjajna drama, smeštena među klošare njujorškog Central parka, u kojoj – nimalo slučajno – opet dominiraju likovi odbeglih, pa propalih istočnoevropljana, doletelih za svojim snom preko bare, a onda zaglavljenih na svojevrsnoj Deponiji Za Neuspele. Iako, dakle, s "pogrešnim" nazivom, ovo je prava knjiga za one koje zanima šta uistinu dobar dramski tekst može da mu kaže u svetu u kojem nam je i dalje živeti. ¶

TEOFIL PANČIĆ

Ravna Gora

Da li su naši TV gledaoci zaista lakoverni, ili se televiziji i dalje slepo veruje?

Posle emitovanja prvih epizoda serije "Ravna Gora" u Srbiji i regionu smo svedoci neobičnog fenomena. Bilo je potpuno jasno da će tema partizana i četnika, ili građanskog rata u Srbiji koji se odvijao paralelno sa borbom protiv okupatora biti provokativna. Ova podela, stara više od 70 godina, danas baš nema mnogo smisla, naročito posle zakonskog izjednačavanja dva antifašistička pokreta.

Snimanje serije izvedeno je diskretno, bez medijske pompe, a premijera je pokazala da je tehnički nivo realizacije veoma visok.

Istini za volju, nisam odmah shvatio poentu termina "trilogija", jer bi to značilo da ćemo gledati samo tri epizode, a Radašin nema običaj da bude tako jezgrovit i kratak. Naravno, uskoro sam shvatio da će epizoda biti više nego dovoljno, ako sam dobro razumeo – tridesetak.

Zašto je onda istorija i dalje toliko osetljiva TV tema u Srbiji?

Na prvom mestu je svakako činjenica da smo na Balkanu imali paralelne istorije 20. veka. Danas u svim republikama imate verzije tumačenja događaja, što je potpuno logično, ali smo kulturološki i etnički još uvek izmešani – uprkos granicama nacionalnih država. "Ravna Gora" bi po toj logici bila nesporna, barem u Srbiji, jer se bavi onim što smo u školi, za vreme socijalizma nazivali eufemistički – bratoubilački rat. Ipak, princip spojenih posuda i nacionalnih poređenja je ovde toliko jak da se neprekidno traga za logikom nacionalističkog ekvivalenta. Ako hrvatski fudbaler pozdravlja ustaškim pozdravom, što je u Hrvatskoj prekršaj, posle samo dva dana – branitelji hrvatstva pronaći će opravdanje i ekvivalent u Noletovom radovanju nakon pobede. Dakle, praksa opravdavanja vlastitog šovinizma – realnim, ili češće izmišljenim šovinizmom (srbovanjem) – i dalje je dominantna. Po toj logici, "Ravna Gora" je jednostavno –"srbovanje". Ovakav zaključak je, naravno, nebulozan, jer ga daju oni koje serija i ne zanima, a sećam se da je taj epitet imala jedna od najboljih dečijih serija "Priče iz Nepričave".

Drugi nivo odnosa prema "Ravnoj Gori" je istorijski ili kvaziistorijski. Posle stotina filmova gde su četnici karikaturalno prikazivani do groteske, ovo će biti serija gde su ljudi od krvi i mesa, partizani, četnici i oni između, u vremenu užasnog rata i okupacije. Publika onda gleda program kao istorijski politički duel, kao arenu gde svako navija za "svoje". Onda je to nivo Derbija, poput onog večitog, fudbalskog, gde će prvi put pravila biti jednaka za sve, a glavni sudija Radašin – autor serije. On je u intervjuima branio svoju objektivnost činjenicom da njegova porodica nije podržavala jednu od opcija, već gledala kako da preživi. To bi se danas zvalo – vanstranačka ličnost. Sam Radašin je igrao u partizanskim filmovima, al mu tu gluma dođe kao posao – ne mora da bude odistinski. Konačno, nije polagao za pilota, ali je na filmu vozio aeroplan!

Treći aspekt "Ravne Gore" je pitanje ko danas vlada Srbijom, partizani ili četnici?

Mislim da je podela danas besmislena i predstavlja samo floskulu za zamajavanje javnosti. Možda bi mogli podelu da napravimo između monarhista i republikanaca, ali bi kod zagovornika monarhije pronašli i ljubitelje loze Obrenovića, tako da bi iz istorije skliznuli u egzotiku. Danas nemate u parlamentu nijednu stranku ekstremne levice, socijalisti lepo sarađuju sa kapitalistima, a samo dve male stranke su otvoreno monarhističke. "Ravna Gora" nema danas nikakve ideološke reperkusije.

To nas dovodi do jedinog razloga zbog kojeg gledaoci burno reaguju na seriju. Ona se sastoji u ličnoj i porodičnoj istoriji svakog od nas, u našem danas arhetipskom iskustvu ili, kako bi neki psiholozi rekli – porodičnom nesvesnom. Da li vam je deda bio u partizanima ili četnicima, odnosno kakve priče ste od malih nogu slušali o ulozi vaše porodice u bratoubilačkom ratu. Za mene je kao psihologa fascinantna snaga te paralelne, individualne istorije, koja je u porodici predanje, a ne nauka, često bez materijalnih dokaza, znanje koje dobijate vaspitanjem, a koje posle 70 godina ima uticaj na vas kao gledaoca TV programa.

Dok su isti gledaoci pratili "Selo gori ..." sa sličnim sudbinama, glumcima, dijalozima – sve je bilo u redu. Je l' možda problem nastaje kad dođu Švabe?

Ono što sam cenio kod Radoša Bajića u seriji "Selo gori..." valja i u "Ravnoj Gori" – a to je fantastično oko za detalj, oko za lepotu Srbije, uvo za melodiju jezika i razgovor običnih ljudi o malim stvarima koji dobijaju dublji smisao.

Ono što mi se nije dopadalo jeste potpuno nepotrebni patos u momentima gde se pojavljuje neko naravoučenije. TV serija ne mora sebi da daje zadatak da konačno objasni suštinu Srbije i izraza "udario brat na brata".

Na kraju, mislim da je jedini suvisao način na koji treba pristupiti "Ravnoj Gori" – ugao TV gledaoca koji želi da gleda dobar TV spektakl. Nisam ja ni kao klinac verovao da Radašin ume da vozi avion, da Bata nikad ne promaši Nemca, da Smoki ubaci bombu u bunker kroz ono prozorče sa sto metara, ni da se Boško tifusar stvarno udavio u Neretvi. Al bili su dobri filmovi, pa smo gledali, posle kao stariji znali napamet dijaloge i zezali se. Voleo bih da tako danas gledam "Ravnu Goru" – već sam naleteo na nekoliko fenomenalnih bisera, pa molim publiku tiše dok traje projekcija, istorija se ipak ne uči sa televizije. ¶

DRAGAN ILIĆ

Zašto kažeš Julija,

Ukrajina je obustavila pripremu Sporazuma o pridruživanju sa Evropskom unijom. EU nije odustala od zahteva da se Julija Timošenko pusti na slobodu. Iza sporova o sudbini bivše predsednice vlade teku zakulisni pregovori teški 164 milijarde dolara

kad groši ne da'eš

KIJEV: Protest protiv obustavljanja priprema Sporazuma o pridruživanju sa EU

Foto: AP

Ukrajina je u četvrtak 21. novembra obustavila pripremu sporazuma o pridruživanju sa Evropskom unijom koji je trebalo da bude potpisan 28. novembra na samitu Istočno partnerstvo EU u Viljnusu.

Vrhovna rada (skupština) odbila je predlog da se izmeni nekoliko zakona o tretmanu zatvorenika, koji su u javnosti pre svega povezivani sa zahtevima iz EU da se radi lečenja u Nemačkoj pusti na slobodu Julija Timošenko. Bivša predsednica ukrajinske vlade osuđena je na sedam godina zatvora zbog ugovora o uvozu gasa iz Rusije, koji je ukrajinski sud ocenio kao nezakonit zbog klauzule o plaćanju cele ugovorene, a ne potrošene količine gasa, koji je Ukrajina na osnovu takvih ugovora u Rusiji nabavljala po nižim cenama. U Briselu su žestoko reagovali na tu presudu, a Moskva je uzdržanost iskazala saopštenjem da je taj ugovor sa Ukrajinom zakonit i važeći.

Predsednik Ukrajine Viktor Janukovič nije voljan da Juliju Timošenko amnestira, ako bi to značilo da po okončanju lečenja u Nemačkoj ona može da se vrati u politički život. Zatražio je da se o tome izjasni Vrhovna rada, ali njegova Partija regiona je glasala protiv predloženih rešenja. Ipak, prošli su drugi reformski zakoni, koje je EU takođe zahtevala, kao što je izmena izbornog zakona.

Janukovič je pak u četvrtak 21. novembra u Beču izjavio da će njegova zemlja raditi na putu integracije u EU, uprkos zamrzavanju pripreme tog sporazuma.

NERVOZA U BRISELU

Janukovičevo "ne za sada" je u Kijevu, a naročito u Briselu, odjeknulo kao bomba. Šef švedske diplomatije Karl Bilt je izjavio: "Ukrajinska vlada se neočekivano sagnula pred Kremljom. Javno deluje politika brutalnog pritiska."

Nemačka kancelarka Angela Merkel je prethodnih nedelja u svojoj programskoj platformi opomenula Rusiju da ne ometa integraciju Moldavije, Ukrajine i Gruzije u EU, što se razlikuje od njenog ranijeg prilagodljivog stava kada se na samitu EU u Bukureštu raspravljalo o uključivanju Ukrajine u NATO.

Nemačka vlada je aprila 2013. prva povezala pitanje Julije Timošenko sa Sporazumom o pridruživanju, EU je u okviru uobičajenog pretpristupnog uslovljavanja zahtevala da je otpuste iz zatvora, ali Ukrajina sa svojih 46 miliona stanovnika poručuje da je manje od ostalih kandidata podložna takvoj vrsti pritiska.

Nekako u isto vreme Kijev je u svojstvu posmatrača pristupio istočnom Carinskom savezu (Rusija, Belorusija, Kazahstan).

Predsednik Saveta Evrope Herman van Rompej i predsednik Evropske komisije Žoze Manuel Barozo su u zajedničkoj izjavi kritikovali Rusiju zbog pritiska na Ukrajinu i izražavali spremnost da Moskvi razjasne u čemu je uzajamna korist od sporazuma Brisela s Kijevom. Oni naglašavaju da je Brisel i dalje spreman da potpiše sporazum sa Ukrajinom, a da bolji odnosi Kijeva sa EU ne utiču na odnose među istočnim partnerima i drugim susedima Ukrajine, pa ni s Rusijom.

Komesar Evropske unije za proširenje Štefan File otkazao je posetu Ukrajini, a pozvao je ukrajinske opozicione lidere na sastanak u prestonici Litvanije Viljnusu u pauzama samita 28. i 29. novembra, na kome je trebalo da se potpiše sporazum Brisela i Kijeva. "Saradnja sa opozicionim partijama mora da se ojača", navodi se u saopštenju iz Fileove kancelarije uz poruku da EU brine o ukrajinskom narodu. »

IZMEĐU ČEKIĆA I NAKOVNJA: **Viktor Janukovič sa Vladimirom Putinom (levo), sa Hermanom van Rompujem i Žozeom Manuelom Barozom (desno)**

Foto: REUTERS

DEMONSTRACIJE

Opozicioni protest zbog odluke vlade da odloži pripreme za potpisivanje saglasnosti o asocijaciji sa EU organizovani su već 22. novembra u desetak gradova Ukrajine. Na početku najveći miting bio je na zapadu Ukrajine, u Ljvovu, gde se okupilo oko 6000 ljudi. U Černovcama demonstriralo je oko 500. Slični mitinzi organizovani su u Harkovu, Černigovu, Odesi, Donjecku. U Čerkasku na miting na Sabornoj ploščadi došlo je oko hiljadu opozicionara. U centru Kijeva po jakoj kiši sakupilo se više od hiljadu ljudi. Tog prvog dana demonstranti su se sukobili s policijom koja je sprečila da postave šatore kao u vreme Narandžaste revolucije 2004. Jedan kijevski sud je doneo odluku da se na pomenutom trgu ne smeju podizati šatori. U Kijevu su razmeštene specijalne policijske snage. Agitatori su pozivali pripadnike opozicije da u nedelju 24. novembra dođu na Evropski trg (Majdan) u Kijevu na opšteukrajinski opozicioni miting.

Prema procenama organizatora, pozivu se odazvalo oko 100.000 ljudi (50.000 po proceni policije). Policija je bacila suzavac kada su demonstranti pokušali da probiju kordon pred zgradom vlade. Činilo se da je glavna ličnost na opozicionoj strani bokserski šampion Vitalij Kličko, deputat u ukrajinskoj Vrhovnoj radi, lider partije Ukrajinska demokratska alijansa za reformu (UDAR), inače sin ukrajinskog visokog oficira koji je za života bio ambasador Ukrajine pri NATO-u.

Vitalij Kličko je poručio da Ukrajinci neće tolerisati da predsednik Janukovič prekine integraciju Ukrajine u EU i da će opozicija nastaviti borbu da ugovor bude potpisan. Uz podsećanje na Narandžastu revoluciju 2004. najavljeno je da će se protesti nastaviti. Narednog dana, u ponedeljak 25. novembra, u Kijevu se oko 1000 demonstranata ponovo sukobilo sa policijom kada su pokušali da uđu u zgradu Vlade. Opozicija je na kijevskom trgu razapela šatore. Tokom večeri u centru Kijeva je ponovo uspostavljen saobraćaj, a na trgu je ostalo nekoliko stotina ljudi.

Julija Timošenko je stupila u štrajk glađu.

STARI RASCEPI

Neki ukrajinski političari i politikolozi upozoravaju da odluka vlasti u Kijevu vodi ka geopolitičkom rascepu zemlje. Dok su se u nedelju u Kijevu demonstranti tukli s policijom po kiši, nekoliko kilometara dalje okupilo se oko 10.000 provladinih demonstranata. Pojedini ruski listovi javljaju kako se na istoku zemlje ponovo pevaju pesme iz sovjetskog perioda.

Istočno partnerstvo, koje su 2008. godine inicirali poljski političar i novinar Radoslav Sikorski i Karl Bilt, podržavaju SAD, koje su, kako tvrdi Glas Rusije, veoma zainteresovane za konfliktne situacije između Ukrajine i Rusije, a sporazume Ukrajine s EU posmatraju kao ekonomsko i političko odvajanje bivših sovjetskih republika od Moskve i smanjivanje značaja evro-azijskog carinskog saveza. Glas Rusije citira bivšeg poljskog predsednika Aleksandra Kvašnjevskog, koji se više od dvadeset godina bavi problemima Ukrajine, koji ocenjuje da potpisivanje sporazuma o udruživanju Ukrajine sa EU može da bude odloženo na neodređeno vreme, jer se "nastavlja borba neverovatnog značaja i težine, reč je o geopolitičkoj bici u kojoj se određuje budućnost cele Evrope, Ukrajine, EU i Rusije...". Nije da tu nema i nekih istorijskih reminiscencija.

U ruskoj javnosti se obnavlja sumnja da Zapad razdvaja Rusiju i Ukrajinu. Prema Glasu Rusije u ovu bitku su stupile i SAD, podsećajući na to da je pre samita Istočnog partnerstva zamenik državnog sekretara SAD Viktorija Nuland pozvala lidere Ukrajine da učine "pravilan izbor". Ruski zvaničnici izjavljuju da na Ukrajinu pritisak vrše Zapad i EU.

Nešto pre glasanja u ukrajinskoj Radi

predsednik Rusije Vladimir Putin je izjavio da se Rusija ne protivi ulasku Ukrajine u EU, već ulasku Ukrajine u NATO, a što se tiče trojnih pregovora Ukrajine, Rusije i EU, on je rekao da za Rusiju ti pregovori imaju smisla samo pre nego što Ukrajina potpiše ugovor sa EU.

GASNI SPOR

Ozbiljan rusko-ukrajinski spor oko cene gasa i cene tranzita rezultirao je time da Rusija, koja preko Ukrajine transportuje 80 odsto gasa za Evropu, pribegne izgradnji Severnog i Južnog toka, koji treba da zaobiđu Ukrajinu. U tim projektima ruski Gasprom ima partnere u velikim nemačkim, italijanskim, holandskim kompanijama, a protivnika u briselskoj i američkoj administraciji koja podržava evro-kaspijske gasovode koji bi zaobišli Rusiju.

Kulminacija gasne krize datira od 2005. Rusija je tvrdila da Ukrajina ne plaća gas, a da pokušava da ga izvozi u EU. Ukrajinski zvaničnici su to negirali, ali je kasnije ukrajinski Naftogas priznao da je ruski gas namenjen evropskim zemljama ipak "sifoniran" i upotrebljavan za domaću potrošnju. Kriza je dosegla kulminaciju 1. januara 2006. kada je Rusija obustavila snabdevanje EU gasom preko ukrajinske teritorije da bi 4. januara 2006. preliminarnim ugovorom Rusije i Ukrajine snabdevanje bilo obnovljeno. Međutim, spor o gasnom dugu i o "sifoniranju" se rasplamsao i oktobra 2007, što je dovelo do redukcije snabdevanja gasom u martu 2008, a krajem te godine kriza oko plaćanja opet dostiže usijanje zbog čega je u januaru 2009. u jedanaest evropskih država smanjena isporuka gasa.

U junu 2010. arbitražni sud u Stokholmu je presudio da ukrajinski Naftogas mora da vrati dvanaest milijardi kubnih metara gasa u Švajcarskoj registrovanoj firmi RosUkrEnergo, u kojoj Gasprom kontroliše pedeset odsto akcija, ali ukrajinski zvaničnici šapuću novinarima da to "neće biti skoro". U 2010. Ukrajina je nastojala da smanji uvoz gasa zbog ekonomske recesije, ali Gasprom je insistirao da Kijev ispuni ugovorne obaveze i da kupi ugovorene količine gasa.

Prošlog meseca Gasprom je saopštio da Ukrajina nije platila gas za avgust. Kasnije je saopšteno da je postignut sporazum o tome da će gasni dug Ukrajine od 800 miliona evra biti plaćen do kraja 2013...

LAVIRANJE

U praktičnoj politici Moskva se, kako izgleda, drži izreke "ako smo braća, kese nam nisu sestre" i upozorava da bi u slučaju stupanja Ukrajine u zonu slobodne trgovine EU bila prinuđena da podigne dažbine na ukrajinske proizvode koji se sada razmenjuju po olakšanom režimu u okviru Dogovora o zoni slobodne trgovine SND. Dok ukrajinske vlasti pokušavaju da laviraju, Rusija se na rečima zvaničnika ne protivi uključenju Ukrajine u EU, ali sudeći po tonu u štampi stremljenje Ukrajine ka evrointegraciji doživljava kao udaljavanje od Rusije.

Marta 2012. Ukrajina je parafirala sa-

Foto: REUTERS

glasnost o asocijaciji sa EU. Aprila 2012. Gasprom je smanjio tranzit gasa za Evropu kroz Ukrajinu. Avgusta 2013. Kijev se dogovorio o pristupu Carinskom savezu SND u statusu posmatrača. Avgusta 2013. Carina Ruske Federacije pojačala je graničnu kontrolu za ukrajinske proizvode. Ukrajinski Naftogas je 11. novembra 2013, zbog spora oko cene, zaustavio uvoz ruskog gasa za industriju, ali protok gasa ka Evropi ide nesmetano. Istovremeno, ruski tajkun Dmitro Firtaš, koji je kupio pet milijardi kubnih metara gasa i smestio ga u ukrajinska podzemna skladišta, prima gas iz Rusije...

Kako je pokazao kraći avgustovski ukrajinsko-ruski carinski rat, kada je ruska carina na nekoliko dana praktično zaustavila sav tok robe iz Ukrajine, Rusija može preći na mere ekstraordinarnog karaktera – može da obustavi važenje sertifikata za železničke vagone iz ukrajinskih zavoda, što bi dovelo do ozbiljnih problema u ukrajinskoj industriji vagona. U septembru proizvodnja u toj industriji je prepolovljena.

Petrogradski Komersant, proliberalni list prvobitno osnovan 1903. rusko-američkim kapitalom, koji je u poslednje vreme menjao vlasnike, uključujući i Berezovskog, ukazuje na podatke po kojima Rusija i ne mora žestoko da se suprotstavlja evro-putu Ukrajine, koja čini četiri odsto ruske spoljnotrgovinske razmene roba i usluga, pa je uticaj promene obima trgovine među dvema stranama na rusku privredu mali.

S druge strane, ruskom biznisu široko rasprostranjenom u bliskom inostranstvu, ulazak Ukrajine u zonu slobodne trgovine EU bi olakšao pristup evropskom tržištu. Osim toga, za integraciju Ukrajine u Carinski savez (Tamoženij sojuz) Rusija bi Ukrajini plaćala energetskim subvencijama i investicijama u razne zajedničke projekte (i davala preferencije ukrajinskom biznisu)...

Glas Rusije citira poljskog politikologa, doktora nauka Mateuša Piskorskog, koji je ocenio da su ukrajinske vlasti odluku da se potpisivanje sporazuma o udruživanju Ukrajine sa EU odloži za izvesno vreme donele možda pod pritiskom niza ukrajinskih preduzeća. Mnoga preduzeća metalskog kompleksa na istoku Ukrajine je poslovno povezano s Rusijom. U »

JULIJA TIMOŠENKO: I dalje u zatvoru Foto: REUTERS

2012. godini izvoz robe i usluga u Rusiju je iznosio 10 odsto BDP-a Ukrajine, a razmena roba među dvema državama dostiže oko 30 odsto celokupnog obima ukrajinske spoljne trgovine.

Kada je Rusija ograničila uvoz moldavskog vina, zemlje EU su izmenile kvotu za uvoz vina iz Moldavije. Da li Evropljani mogu da podrže Ukrajinu, povećavši kvote za ukrajinske proizvode na evropskom tržištu, kako bi kompenzirali gubitak ruskog tržišta? Čak i ako bi se pokazala takva širokogrudost, ukrajinska roba koja sada ide u Rusiju, posebno proizvodi mašinogradnje, teško da je konkurentna na zahtevnijem evropskom tržištu. Za nekoliko ukrajinskih industrija u kratkom roku nema zamene za rusko tržište.

STREPNJA VEĆA OD NADE

Prema Veroniki Movčan iz Instituta ekonomskih istraživanja i političkih konsultacija i Rikardu Džučiju iz nemačke grupe savetnika pri ukrajinskoj vladi, u srednjoročnoj perspektivi saglasnost o EU asocijaciji trebalo bi Ukrajini da omogući uvećanje opšteg nivoa standarda za 4,3 odsto, izvoz za 2,8 odsto, uvoz za 2,6 odsto, a realne plate za 1,2 odsto. U dugoročnoj perspektivi rast standarda bi trebalo da iznosi 11,8 odsto, izvoza 6,3 odsto, uvoza 5,9 odsto, plata 5,5–5,7 odsto, nivoa fizičkog kapitala (sredstava za proizvodnju) 8,1 odsto.

To je svetla budućnost. Sadašnjica je opora. Investicije za prelazak na evropske standarde i tehničke uslove Kijev ne može da obezbedi... *Немає грошей*! Nema para!

Premijer Ukrajine Nikolaj Azarov je naveo da bi samo adaptacija ukrajinskih tehničkih regulativa evropskim standardima u okviru saglasnosti o asocijaciji Ukrajinu mogla koštati 164 milijarde evra u narednih deset godina. S tim u vezi premijer Azarov je izjavio da EU predlaže da u slučaju potpisivanja saglasnosti o asocijaciji Ukrajina dobije kredit od milijardu evra u narednih sedam godina: "Ti pregovori koje smo vodili sveli su se na jednu cifru – jedna milijarda evra u roku od sedam godina. Upečatljiva cifra, da?"

Predstavnik Ukrajine u Evroazijskoj ekonomskoj komisiji Viktor Suslov izjavljuje "Interfaksu Ukrajina" da EU nije čula niz izjava visokih zvaničnika Ukrajine, o ukazivanju finansijske pomoći, o visokim obavezama radi prelaska na evropske tehničke standarde i regulativu.

Ukazom premijera Azarova određuje se obustavljanje procesa pripreme Sporazuma o pridruživanju Ukrajine i Evropskoj uniji u cilju obezbeđivanja nacionalne bezbednosti, jačanja ekonomskih odnosa sa Rusijom i pripreme jednakih trgovinskih odnosa sa EU. Ukrajina je istovremeno predložila Moskvi i Evropskoj uniji stvaranje tročlane komisije za trgovinu i jačanje aktivnog dijaloga sa Rusijom i drugim članicama Carinske unije, u koju je Rusija pozvala Ukrajinu pre nekoliko meseci.

Aranžman Ukrajine s Međunarodnim monetarnim fondom (MMF) od 15 milijardi dolara iz 2011. zamrznut je zato što Ukrajina nije ispunila uslov da snizi kurs lokalne valute i da ukine subvencije za krajnje korisnike gasa. Premijer Nikolaj Azarov je izjavio da Ukrajina ne može da podigne maloprodajnu cenu gasa za 40 odsto pre nego što revidira sporazum s Rusijom.

Nemački "Algemajne cajtung" citira vladine krugove u Kijevu da se u roku od tri meseca može računati sa bankrotom Ukrajine, ukoliko se ukrajinski najvažniji trgovinski partner Rusija odluči za strožu graničnu kontrolu, kao što se dogodilo prošlog leta, ili ako se finansijski tokovi između ruskih i ukrajinskih banaka poremete, te da stoga Kijev predlaže Zapadu da stvori poseban fond podrške za zemlje pod ruskim pritiskom i da u Viljnusu očekuje takav signal.

Po rečima ukrajinskog vicepremijera Jurija Bojkoa, ukrajinske vlasti se nadaju da će naći rešenje, po kome će cena pada proizvodnje i pogoršanih odnosa Ukrajine sa zemljama Saveza nezavisnih država biti kompenzovani na račun evropskog tržišta, a da samo posle toga pregovori sa EU o ugovoru o asocijaciji mogu biti produženi. Time je, po njegovim rečima, motivisan predlog Kijeva da se formira trostrana komisija (Ukrajina–Rusija–EU) za pitanja trgovinsko-ekonomskih odnosa. (U Kremlju su, kako piše "Komersant", izjavili da je RF spremna da radi u takvoj komisiji.)

Agencija Frans pres citirala je predsednicu Litvanije Dali Gribauskajte koja je primetila da Ukrajina i dalje ima šanse da potpiše ugovor sa EU o asocijaciji i pridruživanju, bez obzira što je ukrajinska vlada odbila da Juliju Timošenko pusti u inostranstvo.

"Komersant" piše da pred samit Istočnog partnerstva u Viljnusu 28–29. novembra teku sporovi i pregovori "manje ili više zakulisni", da se zapravo vode pregovori sa mnogo aktera među kojima su sakriveno i indirektno i Amerikanci i Kinezi. Iza zahteva EU da Ukrajina ispuni određene uslove (u prvom redu da pusti na lečenje u Nemačku zatvorenicu Juliju Timošenko) kriju se teža pitanja.

Ukoliko u Viljnusu 28. novembra ne budu potpisani pripremljeni dokumenti o asocijaciji, to će biti izazov za Istočno partnerstvo EU, a ta tema verovatno neće skoro doći na red, jer u EU predstoji izborna godina, a izbori se primiču i u Ukrajini. ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

DOM ZDRAVLJA
Dr Ristić
Članica MEDIGROUP

- OPŠTA MEDICINA
- MEDICINA RADA
- PEDIJATRIJA
- GINEKOLOGIJA
- FIZIKALNA MEDICINA
- RADIOLOŠKA DIJAGNOSTIKA
- BIOHEMIJSKA i MIKROBIOLOŠKA LABORATORIJA
- PREVOZ SANITETOM
- INTERNA MEDICINA
- KARDIOLOGIJA
- ENDOKRINOLOGIJA
- REUMATOLOGIJA
- UROLOGIJA
- OFTALMOLOGIJA
- OTORINOLARINGOLOGIJA
- NEUROLOGIJA
- OPŠTA HIRURGIJA
- MEDICINA SPORTA
- GASTROENTEROLOGIJA
- STOMATOLOGIJA

ŠTITNA ŽLEZDA
ŠEĆERNA BOLEST
DIJABETES
T3, T4, TSH, Ft4, HbA1C
01.-30. NOVEMBAR

ENDOKRINOLOGIJA

MEDIGROUP
Dr Ristić · Jevremova · Jedro

DOM ZDRAVLJA DR RISTIĆ NA DVE LOKACIJE
Narodnih heroja 38, Novi Beograd i Visoka 16, Banovo brdo, 011 2693 287, www.dr-ristic.com

festivalnauke.org
youtube.com/festivalnauke
facebook.com/festivalnauke

FESTIVAL NAUKE
FN
SUPERHEROJI NAUKE
Festival Nauke 7.0

Generalni sponzor
NIS GAZPROM NEFT

Prijatelj festivala
mt:s

Medijski partner
VREME

5-8.12.2013.

Bivša RK Kluz
Studentski kulturni centar
Galerija Narodne banke Srbije
Bivši Eurosalon (Kralja Milana 1)
Naučni centar Muzeja nauke i tehnike

SPONZORI I PODRŠKA
ERSTE · Coca-Cola · imlek · bambi · INSTITUT FRANÇAIS · zepter · NATIONAL GEOGRAPHIC CHANNEL

Ko će izvući Crnog Petra

Neke krize završavaju se apsurdno: ostalo je samo mesec dana do isteka roka za uništavanje zaliha sirijskog hemijskog oružja, a ništa se ne događa, jer nijedna država ne želi da se prihvati tog posla

U Siriji ne samo da ne jenjavaju sukobi nego su tu i dalje sporne zalihe hemijskog oružja koje su pre samo dva meseca za sve velike sile bile najveća međunarodna briga koja je pretila da u najmanju ruku izazove regionalni rat na Bliskom istoku. Tragedija Sirijaca, krvavi građanski rat upleten u klupko međunarodnih interesa, pretvorila se u apsurd brže nego što to obično biva – bilo je potrebno samo nekoliko nedelja nakon što se završila velika rusko-američka diplomatska drama oko hemijskog napada u okolini Damaska od 21. avgusta, da problem postane jedan od onih koje niko ne želi u svom dvorištu. Nakon što se odustalo od vojne intervencije protiv režima Bašara el Asada, pitanje sirijskog hemijskog arsenala se povuklo iz udarnih vesti, izveštaji UN-a o incidentu kod Damaska postali su manje potentni od optužbi za klimatske promene, veliki igrači su se okrenuli Ukrajini i drugim živim pričama, a epizodni junak iz Haga, pod nazivom Organizacija za zabranu hemijskog oružja (OPCW, *Organisation for the Prohibition of Chemical Weapons*) dobila je iz nekog razloga Nobelovu nagradu za mir. Konkretan problem je, međutim, ostao nerešen i pritom je težak 1200 tona.

Nakon usvajanja UN Rezolucije 2118, Asadov režim se obavezao da digne ruke od svog hemijskog arsenala razmeštenog na 27 lokacija, a međunarodna zajednica i pomenuti OPCW su dobili zadatak da ga unište do 31. decembra, datuma koji je velikom diplomatskom mukom ispregovaran između SAD i Ruske Federacije. Deo posla jeste urađen, o čemu je OPCW izveštavao iz nedelje u nedelju. A onda se, na konferenciji u Hagu prošle nedelje, saznalo da OPCW ne može da ispoštuje zadati rok, ne zato što Asadov režim postavlja bilo kakve prepreke, već što ne postoji teritorija na koju bi se preostala količina najproblematičnijeg hemijskog oružja mogla transportovati i potom bezbedno uništiti. Nekoliko zemalja poput Velike Britanije, Belgije, Francuske, Nemačke, skandinavskih država, zapravo čitave Evropske unije, odbile su da se prihvate tog posla, pa se pojavila ideja da se arsenal ukrca na brod i uništi u međunarodnim vodama Mediterana.

NEPOŽELJAN TERET

Ispostavilo se da je američka administracija nedeljama nakon usvajanja Rezolucije pregovarala sa Albanijom da se na njenoj teritoriji izvrši anihilacija opasnih agenasa, na šta je albanska vlada na kraju pristala. Pokazaće se uzaludno. Čak i konzervativni američki listovi poput "Vašington posta" sada pišu kako su tokom ovih pregovora SAD vršile ogroman pritisak na Albaniju uprkos negativnom stavu lokalnog javnog mnjenja. Pre dve nedelje u Tirani su organizovani masovni protesti na kojima su demonstranti zahtevali da se hemijski otpad ne unosi u njihovu zemlju. Drama južnog suseda Srbije se okončala kada je albanska vlada ipak donela odluku da odbije ponudu. I mada su se na konferenciji u Hagu sastali predstavnici 41 države, nije bilo moguće naći dogovor čak ni za brod na koji bi se 19 vrsta preostalog hemijskog oružja mogle ukrcati. Ali i da je iko ponudio svoje tankere, ostalo bi otvoreno pitanje kako na brodu bezbedno uništiti toliki arsenal i da li bi morima lutao Hemijski Holanđanin, nepoželjan u svakoj luci i izazov za pirate.

Drama sa hemijskim oružjem počinje u zoru 21. avgusta, kad su nakon dve godine mučnog rata između trupa lojalnih predsedniku Asadu i pobunjeničkih grupa, stanovnici predgrađa Damaska počeli masovno da se javljaju u lokalne bolnice. Ispostaviće se da je jedna od strana upotrebila hemijsko oružje, i da je tom prilikom poginulo 1400 ljudi i dece, a slučaj će u svom izveštaju kasnije potvrditi i UN. Taj nehumani događaj pokrenuo je lavinu reakcija i nagovestio američku vojnu intervenciju protiv Asada. Posle pregovora sa Rusijom, SAD odustaju od intervencije i 14. septembra sklapaju okvirni sporazum, na osnovu koga 27. septembra Savet bezbednosti donosi pomenutu Rezoluciju 2118.

U skladu sa njom Asadov režim 14. oktobra pristupa Konvenciji o hemijskom oružju iz 1993. godine, poznatoj po skraćenici CWC, a čiji je pun naziv *Convention on the Prohibition of the Development, Production, Stockpiling and Use of Chemical Weapons and on their Destruction*. Tako Sirija postaje 190. država koja joj je pristupila. Uporedo sa tim Švedska akademija saopštava da dodeljuje Nobelovu nagradu za mir organizaciji OPCW, koja je do ovog slučaja bila samo administrativno telo koje se staralo o sprovođenju Rezolucije, bez ozbiljnijih nadležnosti, kakve, na primer, ima Atomska agencija u pogledu zabrane proliferacije nuklearnog oružja. Asad u međuvremenu prepušta sve svoje lokacije, sve hemijsko oružje i sve zalihe OPCW-u, koji od 6. do 27. oktobra počinje da uništava postrojenja za proizvodnju arsenala i uništava deo zaliha. Postrojenja se čak zalivaju betonom i OPCW saopštava da Asad više ne može stanju da proizvodi nove hemijske agense. No, najopasniji od onih koji su već proizvedeni, ostaju netaknuti.

OD SPALJIVANJA DO TANKERA

Hemijsko oružje sadrži razne agense, koji se mogu razvrstati prema hemikaliji koja ima štetno dejstvo na one koji su joj izloženi, pa su prema tome poznati hemijski otrovi kao što je iperit iz Prvog svetskog rata ili kao VX gas i čitav niz drugih nervnih gasova kakvih ima mnogo u sirijskom arsenalu. Izloženi ovim agensima mogu biti otrovani tako što ih udahnu, ali i preko kože ili vode koju piju. Manje doze dovode do disajnih i srčanih problema, dok izloženost većim dozama u ratnoj zoni obično znači paralizu i bolnu smrt. Uništavanje ovakvih supstanci je,

SAKUPLJANJE UZORAKA: Istražitelji UN-a u Siriji
foto: AP

kao i proizvodnja, specifičan proces. Danas su poznate tri metode, ali nijedna od njih ne podrazumeva da se to čini u brzini i iznudici, i bez teritorije na kojoj bi se to dogodilo.

Prva metoda je poznata kao incineracija, odnosno spaljivanje. Za to su potrebna postrojenja na kopnu u kojima se agensi spaljuju, a najveća mana je mogućnost da opasne supstance tokom spaljivanja dospeju u atmosferu, pa su u nekim zemljama poput Rusije čak i zakonom zabranjene. Druga metoda podrazumeva hidrolizu tokom koje se hemijski agensi neutrališu i gde nema nikakve opasnosti po okolinu. No, postrojenja te vrste su preskupa, predugo se grade, a i sam proces je spor, a na samom kraju ipak preostaje jedna količina opasnog otpada koja se dalje mora spaliti i negde uskladištiti. Treća metoda podrazumeva kontrolisane detonacije oružja u posebnim boksovima. Ona je realno najbrža, no nezgodno je što su ljudi koji rukuju oružjem i detoniraju ga izloženi izvesnom riziku, a i posao se ne bi mogao završiti u celosti – svi danas poznati boksovi ove vrste su manji od pojedinih sirijskih projektila sa hemijskim agensima, pa jednostavno ne bi poslužili.

PRIVATNI PREDUZETNICI

Poslednja ideja, o kojoj se razgovaralo u Hagu bila je da se koristi nova američka tehnologija uništavanja hemijskog oružja portabl uređajima na otvorenom moru koju su SAD ponudile kao opciju. Ovo malo ko smatra dovoljno pouzdanim rešenjem, a eksperti OPCW-a su izrazili strah od bilo kakvog rešenja na moru. Kako bi se problem usvajanja sirijskog arsenala barem donekle vratio u normalne tokove, rok predviđen za uništavanje celokupnog arsenala je prošle nedelje pomeren na 5. februar. U međuvremenu, OPCW je otvorio tender i pozvao privatne kompanije da se poduhvate ovog posla. Za tu namenu određeno je između 47 i 54 miliona dolara, a rok za prijavljivanje kompanija je do kraja novembra.

No, i kada do toga dođe, pitanje teritorije na kojoj će se to desiti i dalje ostaje otvoreno – u svakoj od zemalja okruženja, do koje se relativno brzo može stići bilo zemljom ili morem, mogu se očekivati ništa manje problematične reakcije od onih u Albaniji. Uz to, javlja se još jedan nimalo banalan problem. Asadov režim je, naime, pre samo dva meseca autoritarno kontrolisao 27 lokacija sa hiljadama tona materija koje niko sa iole dobrim namerama ne može ni da poželi, a kamoli proizvede i kupi u tolikoj količini, da bi pre desetak dana zvaničnici vlade obavestili OPCW da oni više ne mogu potpuno da garantuju bezbednost ovog arsenala. I tako, međunarodne sile su se, na kraju ove jesenje igranke sa hemijom, našle u smešnoj poziciji. Sirijska vojska je prihvatila da osigura svoj arsenal sve dok ne napusti teritoriju zemlje, ali pošteno priznaje da to sama neće moći. Najveći problem će biti kako transportovati sve te materije do bilo koje luke kopnenim putem, a sirijske vlasti traže posebna vozila koja bi morala da se upotrebe za tu namenu. OPCW sada moli za pomoć na svim stranama i nada se da će im neko u Moskvi, Vašingtonu ili Briselu podići slušalicu. ¶

SLOBODAN BUBNJEVIĆ

Glad beskućnika

Centralna filipinska ostrva tajfun Haijan zahvatio je kada je bio najsmrtonosniji. Tela se i dalje broje i pohranjuju u masovne grobnice. Lokalni zvaničnici polaze od preko 10.000 mrtvih. Raseljeno je milion ljudi, četiri miliona je ostalo bez krova nad glavom, šteta se procenjuje na četrnaest milijardi dolara, a struje će u čitavoj zemlji verovatno biti tek krajem godine

Za "Vreme" sa ostrva Leite

Ove godine je na Pacifiku već trideset oluja dobilo svoje ime. Ali tek je za tajfun Haijan (na Filipinima: Jolanda) čuo čitav svet. Krstili su ga japanski meteorolozi, ime je kinesko, a označava vrstu morskih ptica burnjaka (podvrste albatrosa), najboljih letača koji žive na pučini i lete čak i tokom snažnih vetrova. Haijan je prvi put primećen 2. novembra kao polje niskog pritiska 425 kilometara jugoistočno od Ponpeija, mikronezijskog ostrvca u severnom Pacifiku. Rastao je u tropsku oluju, zatim u tajfun i na kraju u supertajfun, koji je, mereno u desetominutnim intervalima, imao prosečnu snagu iznad 230 kilometara na sat, sa udarima koji su dostizali brzinu od 380 kilometara na sat. Prema tim merenjima, Haijan je najjači vetar koji je dosad pogodio kopno. Nakon što je tajfun promenio strukturu i počeo da slabi, stigao je i do Vijetnama i južne Kine, gde je konačno utihnuo 11. novembra.

KOSTUR BIŠEG GRADA

Do ostrva Sebu stanje je redovno, aviokompanije normalno lete. Odatle se avionom stiže do ugroženih oblasti za nešto više od pola sata. Nekoliko dana nakon katastrofe na lokalnom aerodromu tiskaju se aktivisti sa tonama humanitarne pomoći, rođaci nesrećnika iz pogođenih gradova i pokoji novinar. Svi bi do Taklobana. "Ne znam šta mi je sa porodicom", više umorno nego tužno priča jedna Filipinka. "Sestričina me je pozvala telefonom dan posle tajfuna i od tada su veze u prekidu." U ruci stiska avionsku kartu koja joj danas ništa neće značiti – let je ponovo otkazan, navodno zbog kiše, mada se šapuće da je aerodrom u Taklobanu u tako očajnom stanju da ne može da primi mnogo aviona.

Oni koji više nemaju strpljenja i vremena odlaze u luku, plaćaju desetak evra za feribot do Ormoka, mesta gde počinje užas. Ovaj veliki grad, kažu, ima blještavu panoramu. Noćas, međutim, nema struje pa deluje da tamo na obali nema ničega. Uskoro se naziru baterijske lampe, kao improvizovani svetionik. Pristigli putnici iz torbi vade konzerve sa sardinama, pirinač i sapune, raspodela u skoro potpunoj tmini traje satima.

Put katastrofe vodi dalje, četrdesetak kilometara severoistočno. Impresivni most San Huanito, koji spaja Leite i Samar, dva najžešće pogođena ostrva, ostao je netaknut. Nešto južnije od mosta, na istočnoj obali Leita, prostire se grad sa više od 200.000 stanovnika. Udaljeno samo dva kilometra vazdušnom linijom, praktično preko puta, nalazi se ostrvo Samar. U važnoj luci Takloban posle tajfuna ostalo je malo toga što čini jedno naseljeno mesto. Jedan gradski zvaničnik rekao je da je nestalo 90 odsto "svega". Opstao je samo kostur bivšeg grada. Asfaltirane ulice prekrivene su šutom, betonske zgrade štrče iz haosa dasaka, limenih krovova i trošnih blokova lepljenih razvodnjenim cementom – svega onoga od čega sirotinja u celom svetu pravi kuće.

Iako se to nikada neće tačno utvrditi, očevici tvrde da je više ljudi poginulo od ogromnih talasa, nego od samog tajfuna.

BEZNAĐE: Provincija Leite
Foto: AP

Voda je zadirala čitav kilometar u kopno, kod glavne aerodromske zgrade dosezala je do drugog sprata. Meštani su se od talasa nošenih razarajućim vetrom sklanjali i u sportsko-koncertnu dvoranu u centru grada, ali su se mnogi tamo udavili.

Kada se voda povukla, ostao je nesnosan smrad. Tela su ležala svuda, najpre samo prekrivena najlonom, naduveni ekstremiteti izvirivali su iz improvizovanog pokrova. Pomagači dele medicinske maske zbog straha od zaraze. Mobilišu se vatrogasci iz cele zemlje, samo što su sada u ulozi sakupljača leševa. Roel Kolima priča da je samo jednog jutra sa nekoliko kolega skupio četrdeset tela. Ubacuje ih u platnene vreće, ređa u kamion, zapisuje broj, prevozi do masovne grobnice. "Mi smo vatrogasci, nismo obučeni za ovo. Ali moramo nekako da pomognemo", kaže Kolima. Pita se kako li će ljudi u Taklobanu dočekati Božić i Novu godinu.

BEG IZ ZATVORA

Pet dana posle katastrofe, tek je svaki peti stanovnik Taklobana dobio nekakvu pomoć. Hrana, lekovi i druge potrepštine nekako su i stizali do lokalnih aerodroma, ali dalje se nije moglo. Drumovi su bili zakrčeni oborenim stablima, neprohodni čak i za vozila manja od kamiona. Hiljade ljudi koji su peške stigli do aerodroma u Teklobanu hteli su da odu bilo kuda, što dalje od katastrofe. Ali, aerodrom su koristili samo vojni avioni, vojska je nekoliko puta odbijala pokušaje mase da se nasilno ukrca. Većina preživelih danima je lutala gradom i tražila u ruševinama supermarketa bilo šta jestivo. Masovno su uništavane vodovodne cevi kako bi se došlo do dragocene vode. Neki su počeli da crpe davno zaboravljene bunare, mada voda u njima nije dobra za piće. Tek 19. novembra pročula se vest da je lokalna pijaca otvorena. Odnekud se tu pojavilo i sveže voće i povrće.

Brže od pomoći putovale su vesti i glasine. Recimo, da su robijaši pobegli iz poplavljenih zatvora, da pljačkaju i siluju. U gradskom zatvoru su prebrojali 117 begunaca. Kada je voda naišla, ćelije su otključane kako bi zatvorenici došli do viših spratova. Neki su jednostavno otplivali »

Heroj Givana

Na naslovnim stranama umesto Taklobana trebalo je da se nađe grad Givan, isturen na južnom prstu ostrva Samar. Jer, to je prvi grad na koji je udario tajfun kada je, dolazeći sa otvorenog okeana, imao još veću snagu. Američki "Vol strit žurnal" pisao je o lokalnom junaku, tridesettrogodišnjem gradonačelniku Kristoferu Gonzalesu, koji je bukvalno gonio ljude iz udžerica u solidne građevine, poput opštinskih zgrada ili crkava. "Teško je naterati ljude da se evakuišu, jer ovde često viđaju tajfune", rekao je kasnije Gonzales. "Ali ovaj put je bilo drukčije." Igrao je na kartu straha, govorio sugrađanima da dolazi Armagedon. Na kraju je u Guvanu poginulo stotinak ljudi, jer sportska sala u kojoj su bili nije izdržala pod naletima vetra. Ipak, u gradu od 45.000 stanovnika, to je višestruko manji procenat stradalih nego u Taklobanu.

Ozbiljnija evakuacija sprovedena je i u Vijetnamu gde je na kraju u odronu zemljišta stradalo dvadesetak ljudi. U južnoj Kini su poplave odsekle 20 sela, a poginulo je šest osoba. U Tajvanu je stradalo osmoro ljudi.

Daleko je Varšava

Ironija je htela da se, dok vetar na Filipinima briše kuće i ljudske života, u Poljskoj održava velika svetska konferencija o klimi (11-23. novembar). Ovakvi događaji upriliče se s vremena na vreme kako bi se predstavnici 200 država temeljno posvađali i, kao i ovaj put, u poslednjem trenutku postigli mršav kompromis. Filipinski pregovarač Jeb Sano odmah po dolasku u Varšavu počeo je da štrajkuje glađu, tvrdeći da je za tajfun koji se sručio na njegovu zemlju kriv ignorantski odnos bogatih država prema zaštiti klime, globalnom otopljavanju, podizanju nivoa mora i svemu ostalom što uz to ide. Iako je posle dvanaest dana konačno počeo da jede, predstavnik Filipina teško da je mogao da bude zadovoljan dogovorenim.

Ideja je bila da se u Varšavi uobliči pravac za novi klimatski sporazum koji bi bio potpisan 2015. godine u Parizu. Evropska unija se nadala da će se do proleća svaka država obavezati na određeno smanjenje emisije ugljen-dioksida kako bi se, sve u svemu, globalni rast temperature ograničio na najviše dva stepena Celzijusa. Zemlje poput Fidžija ili Bangladeša bunile su se, jer bi emisiju ugljen-dioksida morali najpre da smanje oni koji ga masovno i emituju: Kina, Indija, Evropa, SAD. Na kraju će doprinos morati da daju sve države, ali im je ostavljeno vremena do 2015. da po neznanim kriterijumima odrede koliko mogu da smanje emisiju štetnih gasova.

Druga tačka sporenja bila je pomoć nerazvijenim zemljama koje redovno imaju posla sa prirodnim katastrofama. Moćni igrači odmah su odbacili ideju da plaćaju nekakve penale kad god se desi poplava na jugoistoku Azije ili suša na Rogu Afrike. Umesto toga, davaće novac za "prilagođavanje promenama klime". Primera radi, Filipini će na taj novac moći da računaju tek ako ulažu u stambene jedinice koje mogu da izdrže tajfun, ako prilagode poljoprivredu i rade na jačanju kapaciteta za reagovanje u vanrednim situacijama. Za to "prilagođavanje" razvijene zemlje bi trebalo da prilože 100 milijardi dolara do 2020. godine, ali ko će koliko i kojim tempom – to takođe nije poznato.

Komentator nemačkog "Ostze cajtunga" primetio je da je u godinama ekonomske krize malo koga briga za klimu: "Privredni rast – to je važeća mantra, a zaštita klime mu tu dođe kao smetalo. Nekoliko miliona evra za pomoć, par lepih reči – i to je sve." Nije čudo što su neki posmatrači zaključili da je konferencije o klimi najbolje zabraniti – koliko samo CO_2 emituju službeni avioni kojima predstavnici 200 država stižu na ove jalove sastanke.

ČEKAJUĆI POMOĆ: Četri miliona ljudi ostalo je bez krova nad glavom Foto: Peter Hille/DW

u slobodu, s obzirom na to da je nivo vode nadvisio ogradu. Zatvor u obližnjem Palu napustilo je svih 600 robijaša, ali se skoro polovina vratila. "Želim da moja sloboda bude legalna", rekao je Frans presu pritvorenik Renato Komora, kojem se sudi za ubistvo. "Otišao sam da vidim ženu i šestoro dece. Oni su dobro, ali kuća nam je uništena", priča.

I ljudi koji nikada nisu imali problema sa zakonom počeli su da otimaju od drugih. "Ne čine to jer žele nekome da naude, nego jer su gladni i žedni", kaže Alfred Romueldez, gradonačelnik Taklobana. Stranim novinarima, koji i ovako u čitavom haosu bodu oči, preporučuje se da vodu piju potajno, ako nemaju dovoljno da je dele sa drugima.

POMOĆ I KAMPANJA

Filipinsku vladu kritikovali su zbog spore reakcije, koju su donekle ublažili brzina i spretnost pomagača iz inostranstva. Desetine miliona dolara poslali su SAD, Kanada, Australija, Velika Britanija, Norveška... U prvom trenutku, kada novac malo znači, još je važnija bila pomoć u robi i ljudstvu. Japan je poslao 1000 spasilaca, Amerika veliki nosač aviona "Džordž Vašington" sa 5000 mornara i 80 letelica, Izrael tim vojnih lekara u čijoj je improvizovanoj bolnici u Ormoku rođena prva beba posle katastrofe. Roditelji su dečaku dali ime "Izrael". Beba je zdrava, aktivna, glasna. Ona je ovde znak nade.

U masi kamiona sa zalihama, koji su u međuvremenu stigli do svih ugroženih, provlače se i oni sa reklamnim plakatima lokalnih političara. Vreće sa hranom pa čak i kese sa makaronama uredno su potpisane imenima političara i bogataša,

Foto: AP

narodnih dobrotvora koji su navodno obezbedili pomoć. Koliko god ovo samoreklamerstvo izgleda beskrupulozno, na terenu su, kako prenosi Patrik Fuler, portparol međunarodnog Crvenog krsta, makarone svakako dobrodošle, pa makar i sa političkim pamfletom. "Ne treba nam politizacija pomoći, ali nam treba da pomoć stigne tamo gde je neophodna."

Dok se zaključuje ovaj broj "Vremena", ljudi u pogođenim oblastima Filipina više ne moraju da strahuju da li će umreti od gladi ili žeđi. Muče ih, međutim, dve stvari: prvo, da nađu krov nad glavom; vlada je obećala 238 miliona evra za obnovu kuća, tj. manje od 400 evra po porušenoj ili oštećenoj kući. Ljudi su naučili da ne čekaju na vlastodršce iz Manile. Taklobanom promiču muškarci koji guraju ručna kolica natovarena očuvanim daskama i limom i prave sebi trošna skloništa. Drugi problem je oporavak privrede, a to u ovom regionu znači nabavku novih barki za ribare, kao i pomoć seljacima do sledeće žetve pirinča u decembru i januaru.

Filipinci su narod navikao na katastrofe. Samo ove godine tuklo ih je dvadesetak tajfuna. Tri sedmice pre Haijana, ostrva Bohol i Sebu pogođena su zemljotresom koji je za sobom ostavio preko 220 mrtvih i potpuno srušio petnaestak hiljada objekata. Skoro 100 miliona stanovnika filipinskih ostrva zna da će ih za mesec, dva ponovo nešto zadesiti – nadaju se samo da to nešto neće biti tako besno kao što je bio Haijan. ¶

NEMANJA RUJEVIĆ,
PETER HILLE (DW)

Kada voziš, parkiraj telefon!

Kompanija TELEKOM SRBIJA pokrenula je društveno odgovornu kampanju „KADA VOZIŠ, PARKIRAJ TELEFON!" zajedno sa Upravom Saobraćajne policije MUP-a i Srpskim komitetom za bezbednost saobraćaja u oblasti odgovorne upotrebe mobilnog telefona 4.11.2013. godine.

Jedan od najčešćih uzroka saobraćajnih nezgoda jeste raznovrsna upotreba mobilnog telefona, bilo da razgovarate, šaljete SMS poruke, koristite internet ili učestvujete na društvenim mrežama. Vozač koji tokom vožnje koristi mobilni telefon ponaša se kao da je pod dejstvom alkohola od 0,8 mg/ml, reaguje sporije i ne registruje detalje u saobraćajnoj situaciji. Pri brzini od 50 km/h, vozilo pređe 14 metara u samo jednoj sekundi, što je dovoljno da vozač ne opazi pešaka i ne počne da koči na vreme. Tako dovodi u opasnost i sebe, i svoje saputnike, kao i druge učesnike u saobraćaju.

Uprava saobraćajne policije MUP-a Srbije od početka godine do lansiranja Telekomove kampanje izdala je 19.000 kazni za nepropisnu upotrebu mobilnih telefona u Srbiji.

Društveno odgovorna akcija „Kada voziš, parkiraj telefon! je prva kampanja na ovim prostorima da se neka institucija bavi problemom upotrebe mobilnog telefona tokom vožnje. Pravi pokazatelj da je pokrenuta prava tema u javnosti jeste i reakcija posetilaca sajta liveleak.com, na kome je spot pregledan preko 31.000 puta za samo 14 sati sa 200 komentara.

Atletičari Emir Bekrić u Beogradu, Ivana Španović u Novom Sadu, vaterpolista Filip Filipović u Kragujevcu, i fudbaler Aleksandar Jovanović u Nišu, razgovarali su sa vozačima i ukazali im da u slučajevima kada vozač mora da upotrebi telefon tokom vožnje, to može da učini putem zakonom dozvoljenih uređaja koji omogućavaju bezbednu vožnju.

Kampanja će se nastaviti pre svega putem edukativnih aktivnosti širom Srbije, koje će biti usmerene na mlađu populaciju koja tek treba da sedne za volan. Predviđeno je, takođe, da i mt:s korisnici koji se opredele za neki postpejd profil budu nagrađeni hands-free uređajima.

THE S**PARK**LING EXPERIENCE

Hotel Park is located at the heart of the city, on the corner of the most beautiful Belgrade streets.
Its attractive location and excellent position surrounded by greenery provides isolation from the city noise and offers the same key elements as the real park does - rest, relaxation and peace.

Renovated in 2012, Hotel Park proudly wears its three star by international standards and excellent quality of service of each of its segments.
The special values of Hotel Park are its staff and high quality services that give guests a reason to come back and honestly recommend Hotel Park.

Hotel Park nalazi se u samom centru grada, na uglu najlepših beogradskih ulica.
Svojom atraktivnom lokacijom i odličnom pozicijom, okružen zelenilom i izolovan od buke, omogućuje sve ono što nudi i pravi park – odmor, mir i relaksaciju.

Renoviran 2012, s ponosom ističe svoje tri zvezdice po internacionalnim standardima i odličan kvalitet svakog segmenta usluge. Posebnu dragocenost Hotela Park čini ljubazno osoblje i visok nivo servisa koji će gostima pružiti ugodan boravak i razlog da ponovo posete prestonicu Srbije.

PARK | HOTEL ★★★
BELGRADE

Njegoseva 2, 11000 Belgrade, Phone: +381 11 3640-383
e-mail: reception@hotelparkbeograd.rs
www.hotelparkbeograd.rs

Welcome to the Brand New Park

ZORAN STANOJEVIĆ

Stara, dobra vremena

Ako imate kontakta sa decom i računarima istovremeno, verovatno ste primetili koliko im manje vremena treba da se međusobno razumeju nego vama sa bilo kojom od te dve grupe. Možemo današnjim maloletnicima prebacivati svašta, od toga da ne čitaju ili da ih ne zanimaju "prave vrednosti", da ih (bezuspešno i uzaludno) ubeđujemo da je nekada *u naše vreme* sve bilo bolje i iskrenije, opet ostaje to da su oni tehnološki superiorni. Uprkos svom totalnom neznanju i nerazumevanju svega u šta smo spremni da se zakunemo u svakoj prilici sve vrteći glavom, kao zabrinuti kuda ide ovaj svet sa takvom omladinom.

Ne znam gde ide, ali IT industrija je ovu ciljnu grupu prepoznala u svojim planovima stvorivši potpuno novu klasu konzumenata, onih između osam i trinaest godina. Onih kojima treba još nešto osim kućnog računara na koji su odavno stekli pravo. I koji brzo prerastaju sve, od igračaka preko cipela pa do mobilnih telefona, što sve biramo tako da nas ne košta previše, ali da ispuni zadatak.

Imajući te indirektne kupce u vidu, *ajtiovci* su smislili najnoviju generaciju jeftinih tableta. Veličine sedam inča, sa brzim procesorom da bi na njima moglo da se igra, šarene pozadine, ekrana otpornog na udarce, ali i sa dovoljno niskom cenom da ne žalimo kada im ispadne iz trapavih ruku ("slučajno!"), ostave ga ko zna gde ili ga prevaziđu, prebrzo. Ko se uveče vozi nekim gradskim putem po Evropi već može da primeti omasovljenu neobičnu svetlost malih ekrana sa zadnjih sedišta, odakle se više ne čuje "kad ćemo stići". Jer su im nervozni roditelji odmah po vađenju cucle utrapili ekrančić. Mali tableti su svetski hit ove Božićne sezone, u našem slučaju jedna od obaveznih stavki u elektronskim porukama Deda Mrazu. U Britaniji ih već nude trgovačke mreže kao sopstveni proizvod (Argos i Tesko), te se nemojte začuditi ako se uskoro pojave i u Maksiju, sa kompanijskim logom, na primer tamo gde je nekada bila polica za štampu.

Deca su, naravno, samo početak. Ambicija industrije je da svako od nas u džepu nosi jedan takav uređaj, veći od mobilnog telefona kako bismo na njemu mogli bez muke da gledamo video (film ili TV program) i pristupamo veb-portalima koji nisu obavezno prilagođeni mobilnoj platformi. A opet dovoljno mali da ih bez muke smestimo u džep sakoa ili žensku tašnu srednje veličine. Zgodni za putovanje.

Pomenuti Britanci su, međutim, tabletima otkrili jednu ozbiljnu manu. Istražujući seksualne navike nacije utvrdili su *pad aktivnosti* od čak dvadeset odsto u odnosu na 2000. Kako je istraživanje vršeno od 2010. do 2012. prvo se posumnjalo na recesiju koja, tradicionalno, ubija samopouzdanje i smanjuje želju za seksom. Istražujući dalje naučnici su primetili jasnu vezu između omasovljenja tablet računara i gubljenja interesa za seks, zaključujući da parovi sve češće u krevet odlaze sa tabletima, svako sa svojim dakle, te tako zabavljeni manje obraćaju pažnju jedno na drugo. Istraživanje, međutim, pokazuje da se sa godinama prioriteti menjaju, stariji su više nego ikada zainteresovani jedno za drugo. Ili znaju nešto što mladima izmiče ili ih IT industrija još nije prepoznala. ¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	Beograd [kurirom]	Srbija [poštom]	kontinentalna Evropa [površinskom poštom]	ceo svet [avionom]
6 meseci	4650 din	4400 din	75 EUR/99 USD	115 EUR/149 USD
12 meseci	9300 din	8800 din	150 EUR/199 USD	230 EUR/299 USD

INTERNET IZDANJE

6 meseci	bez PDF-a	sa PDF-om
Srbija	750 din	1200 din
svet	16 USD	24 USD

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. Zabranjeno je da više lica upotrebljava isti nalog. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

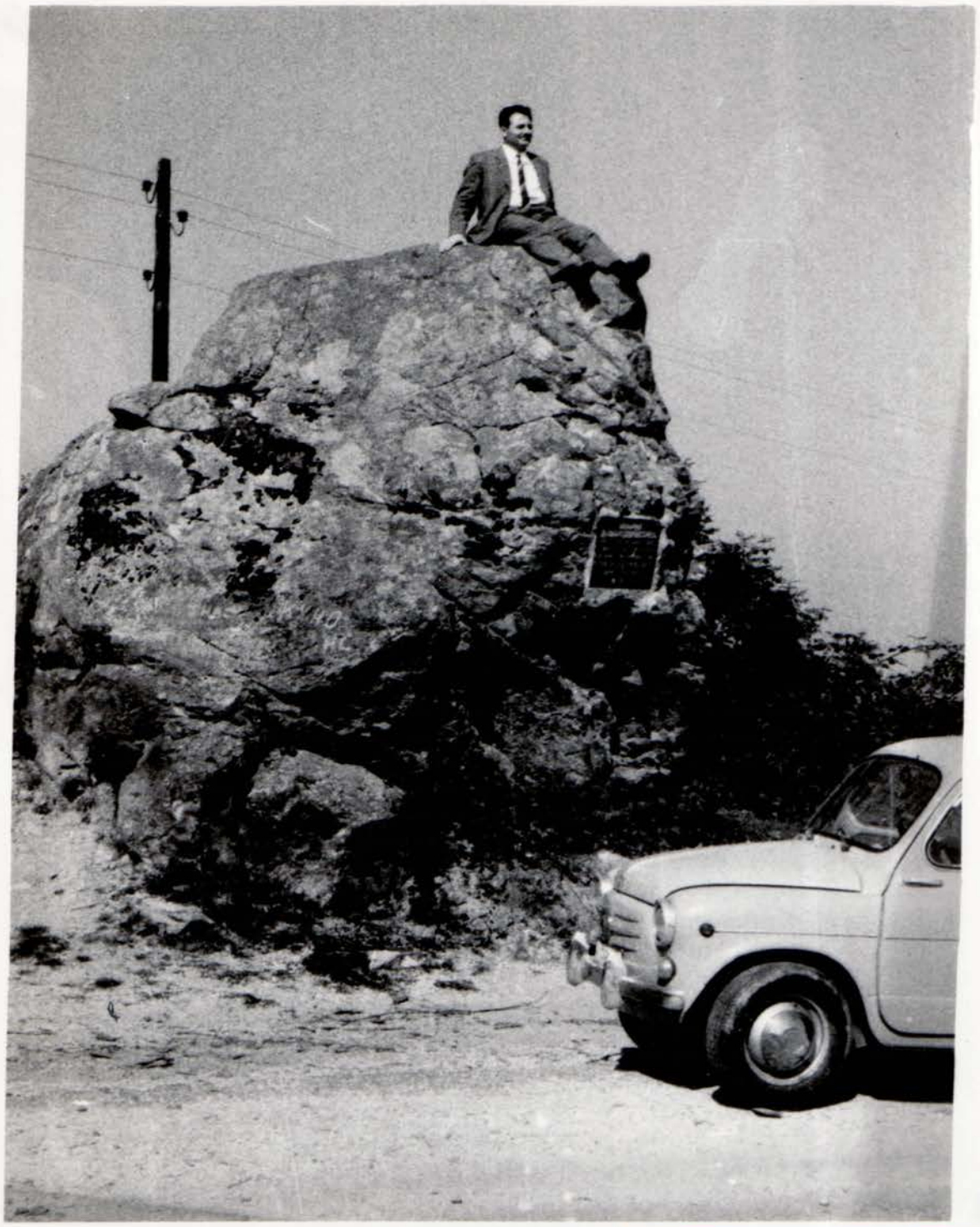
DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite na adresu **VREME, Trg Republike 5, Beograd,** ili faksom na broj 011/3238-662, sa naznakom za šta je uplata izvršena (pretplata za štampano/internet izdanje ili knjiga). **Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt.** Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist NP VREME **isključivo na račun 160-302538-91**. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** pomoću kreditne kartice, (cena u USD), kojom prilikom će se stanovnicima zemalja članica EU zaračunati i dodati odgovarajući PDV ili direktno na naš devizni račun – podatke možete naći na internetu na www.vreme.com/pretplata. Šestomesečna pretplata na štampano izdanje podrazumeva 26, a godišnja 52 broja. Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski od dana otvaranja naloga.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

SAVRŠENONESAVRŠENI

ALEKSANDAR ZOGRAF.

NAD NA BUVLJAKU PRONAĐENIM FOTOGRAFIJAMA, DUGO MEDITIRAM. FOTOGRAFIJU VESELJAKA NA VRHU STENE POSMATRAO SAM MESECIMA, I-NI SAM NE SHVATAM ZAŠTO, U TOM PRIZORU PRONAŠAO SAM NEKAKVO SAVRŠENSTVO, POTPUNO SAVRŠENO NESAVRŠENSTVO...

SVE TE SLIKE, SVI TI KARAKTERI, DANAS VEĆ MRTVI VEROVATNO, SVI TI SJAJNI, LUDI LJUDI, KAO DA ODRAŽAVAJU NEKU UZVIŠENU SFERU, NEKI TAJNI SMISAO... DA LI SU ONI **BOG**?!

Kiša

Čekaš da prođe kiša u mini-marketu u komšiluku, čekaju i drugi slučajni kupci. Taoci smo kiše koja se pretvorila u grad. Jedan je pokušao da ode, ali nije daleko odmakao. Vidiš da kasirka ima problem sa redovnim kupcem, kaže da je on nekad bio arhitekta od ugleda a sad je alkoholičar, davi je, ponavlja istu priču u intervalima od pet minuta, ona se osmehuje jer je mušterija uvek u pravu. Najgore je kad dođe pred zatvaranje u pet do devet, kaže ona, tad je njegovo stanje mučno. Arhitekta je prvi odbauljao, a mi za njim. Potoci i smetovi grada duž ulica, bilo je uzbudljivo.

Pljušti, objektivno ne možeš da kreneš nigde. Očekuju te kod kuće, a ti imaš opravdanje. Kradeš bogu sate. Koleginica te zove na piće, ona je udobno zavaljena u dvosed i štrika, kaže da joj pomaže kad se fokusira na igle, klot i frket čavrljate. Izbegavate razgovore o zdravstvenim tegobama, podržavate se i hrabrite dok traje pljusak, a posle svako na svoju stranu. Otreseš kapljice kiše iz kose i uđeš u prevoz do kuće.

Kiša u Rimu je blistanje, pločnici i palate kao ogledalo. Primećuješ kako se odevaju Rimljanke po kišnoj modi. Detalji, kišobran u tonu sa gumenjacima, kabanica u skladu sa tašnom. Lepo je, sve miriše u gradu, nema kolapsa u saobraćaju. Kod fontane Di Trevi omanja gužva, slikaš se i vraćaš na Španski trg. Sunce je odjednom granulo, dok se popneš stepenicama, neviđena vrućina. Pogled od milion dolara, sjaji da bole oči, stavljaš naočare za sunce. Nailaziš na ulicu u blizini Koloseuma u kojoj bi rado provela ostatak života, vidiš terasu i zamišljaš život iza prozirnih prozorskih zavesa. Ko su ti ljudi, kako izgleda njihov život, da li bi oni menjali svoj život za neki drugi, čini ti se da bi ceo svoj vek provela u Rimu.

Dobovanje kiše spolja podseća te da imaš sklonište unutra, lepo i udobno. Napolju ne pomaže kišobran, duva olujni vetar. Deca se vraćaju iz škole, srećna i pokisla, na putu do kuće svratili su kod druga iz razreda, njegova mama im je dala čaj. Nisu se javili da će se zadržati, a bili su nedostupni, čemu služe ti pametni telefoni? Dok s mukom skidaš mokre dečje hulahopke, sećaš se davnašnjih školskih kiša. Posle ideš u ozonsku šetnju. Pre kiše napetost, posle blaženstvo, pritisak i glavobolja stabilni.

Klaustrofobični napad u tunelu, zastoj, kiša. Moraš da otvoriš automobilski prozor koji se obično ne otvara u tunelu zbog izduvnih gasova, kosa ti se ukovrdžala od vlage, mozak ti se iskrivio od panike. Dišeš duboko, proći će. Misliš o maslačku na vetru, plutanju galebova nad morem, sokolovom letu, trčanju po cvetnoj livadi. Prošlo je, opet dišeš i meditiraš, pred tobom je još mnogo tunela. Kiša ne posustaje.

Nema struje u selu, isključuju sve pretplatnike za vreme oluje, kažu da su za to krive koznakadašnje trule i nakrivljene bandere. Misliš o tome kako je bilo pre struje. Vrzmaš se po kući i pališ sveće, pokušavaš da provedeš kvalitetno vreme sa ukućanima. Ne zna se gde je kvar. Igraš kviz na telefonu dok mu traje baterija, posle spavaš i slušaš kako se nebo lomi. Jutro je suvo, gledaš u nebo i more, nemaš plinski šporet, šta ćemo danas jesti ako ne dođe struja? U novembru se sećaš tog jutra kad je pravac vetra bio tvoja jedina briga na svetu i maštaš o mirisu jutra posle letnje oluje.

Ulaziš u galeriju da se skloniš od pljuska, nailaziš na koktel povodom otvaranja izložbe apstraktnog slikarstva. "Ovo je dama sa šeširom", kaže devojčica. Prilazi čovek koji se predstavlja kao potomak slikara, video je da se devojčica zadržala pored platna i kaže da bi se njegovom dedi, da je živ, svideo njen komentar. Diviš se detetu koje je videlo smisao u izlomljenim linijama, deca umeju da pronađu skrivenog Indijanca.

Promašili smo skretanje i umesto za Inđiju našli smo se na putu koji vodi, gde ćemo sad, u Zasavicu. U rezervatu prirode nema ljudi, kiša samo što nije počela da pada, ali ima mangulica, ćurki, morki i magaraca. Zakasnili smo na vožnju po kanalu. Tamo na sto metara je farma. Koračaš po poljani, sevnulo je i zagrmelo, po nebu se rasipaju boje kao da se mastilo prosulo po vodi. Prvi put vidiš magarence velikih očiju i drhturavih nogu. Lokalni psi laju, majka magarica se uznemirila pred oluju i zbog neočekivanih posetilaca. Sačekaš da stane kiša pod strehom restorana i pitaš za šankom kojim se putem ide do parka mode. Nebo se razbistrilo, kiša rominja, u pravcu Sremske Mitrovice vidiš dve duge. Vozite se do kraja duge, skrećete za Inđiju, a na skretnici spektar boja svuda oko nas. U tržnom centru se počastite ćuretinom sa mlincima i kupite nešto što vam ne treba. Veseli i punog stomaka vraćate se kući. Kao da ste uhvatili dugu za rep.

Kiša pada ceo dan, stao je vetar, posle ponoći veju krpaste pahulje. Ujutru razmišljaš o zimskom raspustu, možda o produženom vikendu na nekoj planini. Izlaziš napolje da ti se zarumene obrazi i smrznu ruke, to je dobro za cirkulaciju. U parku sretneš tatu sa sankanja od pretprošle godine, prepoznajete se, on kaže da još čuva naš zaboravljeni dečji šal, da se čujemo, razmenjujete brojeve mobilnih telefona. Nećeš ga nazvati, sankaćeš se na nekom drugom mestu. ¶

BILJANA VASIĆ

19.

festival autorskog filma

28. XI - 3. XII
2013.

www.faf.rs festivalautorskogfilma FAFBg

POKROVITELJI:

ORGANIZATORI:

U SARADNJI SA:

PARTNERI:

PRIJATELJI:

DVORANE:

MEDIJSKI PARTNERI:

CEO SVET JESENJIH KOLEKCIJA

Uživajte u novim kolekcijama koje će vas inspirisati ove šoping sezone!

deltacity.rs

DeltaCity

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec